K Ü R K Ç Ü Z Â D E

O S M A N R E M Z Î

SERGÜZEŞT-İ MÂZÎ

Yahud

VÂMIK U ‘AZRÂ

Yayına Hazırlayan

Mehmet Adil SARAÇ

Şanlıurfa
2013

T.C.
ŞANLIURFA VALİLİĞİ
İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü
Şehir Kitaplığı Dizisi: 8

ISBN:
978-605-149-486-9

Yayın Koordinatörü
Selami YILDIZ

Yapım
Navi Medya
0312 446 04 61
Eylül 2013 / ANKARA

Baskı
Uzerler Matbaacılık - ANKARA
0312 442 62 14

Basım Tarihi / Ekim 2013 / ANKARA

Sayın Fuat RASTGELDİ’ye sonsuz teşekkürlerimle…

Sanman ki felek devr ile şâmı seher eyler
Her vakı’ânın ‘akıbetinden haber eyler

NEF’Î

TAKDİM

Şanlıurfa, Türkiye’nin Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nde Suriye’ye komşu olan, İpekyolu güzergâhındaki en eski yerleşim yerlerinden biridir. Doğu’yu Batı’ya bağlayan ticarî yolların kesiştiği kavşak noktasında bulunması, stratejik öneme sahip bir kent olmasını beraberinde getirmiştir. Bu özelliğinden dolayı, tarihî gelişim sürecinde, üzerinde birçok bağımsız devlet ve beylik kurulmuş, birçok uygarlığa beşiklik etmiştir.

Şanlıurfa, bereket hilalinin merkezinde kilit taşıdır. Tarımın ilk olarak yapıldığı, ilk üniversitenin kurulduğu, üç semavî dinin yeşermesine ev sahipliği yapan “ateşin Hz. İbrahim’i yakmadığı”, farklı kültür unsurlarının bir arada yaşadığı ve misafirperver insanların harmanlandığı kadim bir şehirdir. Bu değerlere insanlığın dün de ihtiyacı vardı, bu gün de ihtiyacı var, emin olun yarın daha çok ihtiyacı olacak. Türkiye, komşusu aç olduğu zaman tok yatmayan insanların bulunduğu bir ülke olmaya devam edecektir.

Şanlıurfa tarihi, Balıklıgöl’de, Nevaliçori’de, Göbeklitepe’de ve bugüne kadar il genelinde yapılan arkeolojik kazıdan elde edilen bulgulara göre, günümüzden 12.000 yıl öncesine kadar gitmektedir. Balıklıgöl çevresinde yapılan kazı çalışmalarında günümüzden 12.000 yıl öncesine ait, insan boyutunda olan dünyanın en eski heykeli bulunmuştur.

Şanlıurfa, tarihî süreç içerinde bit çok peygambere ev sahipliği yapmış bir şehir olarak “Peygamberler Şehri” adıyla anılmaktadır. Tarihsel birikimi ile birçok medeniyete beşiklik eden bu şehir din, dil, ırk, kültür ve medeniyetlerin buluştuğu, kaynaştığı, bir hoşgörü şehri olmuştur…

Şanlıurfa’yı Harran’dan ayrı düşünemeyiz, Harran tarihi süreç içerisinde birçok medeniyete beşiklik etmiş önemli bir şehirdir. Harran, ay, güneş, yıldız ve gezegenlere tapınmanın yaşandığı Sabiiliğin merkezi olmasının yanı sıra, İslamî dönemde ise müspet ilimlerin okutulduğu Dünyanın ilk İslam üniversitesine başkentlik etmiş bir şehirdir.

Şanlıurfa, dün olduğu gibi bugün de insanlıkla paylaşacak önemli değerleri bağrında taşımaktadır. Yapmaya çalıştığımız üzerimizdeki küllere üflemek, sahip olduğumuz potansiyelimizi ortaya çıkarmak, insanlığın faydasına sunmaktır. Hedefimiz geleceği ve büyük potansiyeli olan; tarih, kültür, barış ve huzur şehri Şanlıurfa'yı el birliği ile bugünkünden daha iyi noktalara, daha ileriye taşımak, vatandaş ile devletin kaynaşmasını sağlamaktır.

"Sergüzeşt-i Mâzî Yahud Vâmık u 'Azrâ" adlı bu eserin hazırlanmasında ve yayımlan-masında emeği geçen herkese teşekkür eder, bu kıymetli eserin okuyucularımıza faydalı olmasını temenni ederim.

Celalettin GÜVENÇ
Şanlıurfa Valisi

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ

1978 yılıydı. Arkadaşlarla Harran dergisini çıkarmaya karar vermiştik. O zamanki adıyla Urfa'nın tarihini, edebiyatını, kültür ve folklorunu derleyip toparlamak amacındaydık. Üniversite mezunu gençler olarak hem Urfa'ya olan borcumuzu ödeyecek hem de kültürel zenginlikleri bilim dünyasına sunarak bunları unutulmaktan, kaybolmaktan kurtaracaktık. Bu meyanda arkadaşlarım gibi ben de çalışmaya başladım. Çevremle, bu işlerle uğraşanlarla, öğrencilerimle konuşmaya başladım. İşte bu konuşmalardan birinde Bıçakçı Mahallesi'nde yaşlı bir adamın elinde bol miktarda Osmanlıca el yazısı, çok miktarda belgenin olduğunu öğrendim. Uzun süren uğraşlarım sonucu araya koyduğum aracıların himmetiyle bir kış gecesi adamın evine ulaştım. Beni ev sahibi sıfatıyla bir güzel ağırladılar. Koyu bir sohbete daldık. Adamcağız diken üstündeydi ama. Sanki biri kendinden bir şey aşıracakmış gibi bir gerginlik ve aşırı bir dikkat taşıyordu. Sözü edilen belgelerin sadece bazılarını çıkardı. Bu belgelerde divan şairlerinin şiirleri vardı, şarkı sözleri vardı, şuara tezkirelerini andıran notlar vardı. Bunları gözden geçirdim. Birer kopyalarını almak istedim. O zamanlar Urfa'da fotokopi makineleri yaygın değildi. Adamcağız: "Yeğenim yanlış anlama, alan getirmiyor." diyerek bu isteğime karşı çıktı. Yanımda benimle gelenler vardı. Araya girdiler, hakkımda iyi şeyler söylediler. Bir hafta içinde iade edeceğimi söyleyerek ancak bu belgelerden dört beş parçasını alabildim.

Bu adam kimdi? O zamanlar tahminen 75 yaş civarındaydı. Saçları kızıla çalıyordu ama tamamen ağarmıştı. Seyrek ve kısa bir sakalı vardı. Dişleri inci gibiydi, konuşmasından dişlerin takma olduğu anlaşılıyordu. Bir saz ustasıydı. Klasik Türk müziğinin en önemli sazlarından biri olan, udun değişik bir versiyonu olan neşetkâr çalıyordu. Adı Hacı Halil Tuğcu'ydu ve lakabı 'Ötçi (Udi) Halil'di.

Büyük bir merakla çalışmaya başladım. Belgeleri inceledim. Bu belgelerden biri şuara tezkireleri niteliğindeydi, İsmet Efendi ve Osman Remzi Efendi adlı Urfalı divan şairlerinden söz ediliyor, Osman Remzi'nin kısa hayat hikâyesi anlatılıyor ve şair kişiliğinden söz edildikten sonra şiirlerinden örnekler sunuluyor ve belgenin bir yerinde yazdığı bir mevlit metninden ve Vâmık u "Azrâ adlı bir mesnevisinin olduğundan söz ediliyordu. Belgeyi transkribe etmekle yetindim.

Aradan 10 yıldan fazla bir zaman geçti. Sevgili büyüğüm ve dostum Ahmet Alaybeği bir gün yanıma geldi. Elinde aile büyüklerinden Osman Remzi'nin bir mevlidi olduğunu ve bununla ilgilenmem gerektiğini

söyledi. Osmanlıca olan metni şöyle bir karıştırdım. Metin orijinaldi, şairin el yazısıyla yazılmıştı. Eserin sonunda o dönemin müftüsü Hasan Efendi (Miftahî-Açanal)’nin bir takrizi vardı. Zamanımın elverdiği ölçüde metni 5 – 6 ayda Latin harflerine çevirdim. Yine 5 -6 ay içinde günümüz diline çevirdim. Bu çevriyi yaparken bire bir çeviri yoluna gitmedim, çevriyi okuyunca anlaşılacak, akılda kalacak şekilde mümkün olan en az sözle yapmayı tercih ettim. Sıra onun hakkında bilgi toplamaya gelince tıkandım. O dönemde onun hakkında derli toplu bilgi verecek birine rastlayamadım. Bu arada sık sık yer değiştiren kitaplarımla beraber oradan oraya gezen arşivim ortadan kayboldu. 2009 senesinde oraya, buraya dağılmış kitaplarımı toplarken elime Osman Remzi Efendi’nin mevlidi geçti. Sevincimden oturup ayıptır söylemesi ağladım.

Her şeyde bir hayır vardır. Osman Remzi Efendi’nin mevlidi 1980’li yıllarda yayımlansaydı eksik yayımlanacak ve adeta bir edebî ayıp olacaktı. Bir gün bir dost toplantısında konuyu açtım ve Osman Remzi Efendi’nin kimliği hakkında sıkıntılarım olduğunu söyledim. Orada bulunanlardan biri ismini şu anda hatırlayamıyorum Osman Remzi Efendi’nin Fuat Rastgeldi’nin hanımının dedesi olduğunu söyledi. Ben, onun telefon numarasını ararken onunla yolda karşılaştım, biraz konuştuk ve beni ziyaret edeceğine söz verdi. İki gün sonra yanıma geldi. Bana Osman Remzi Efendi hakkında çok değerli bilgiler verdi. Bu bilgiler beni bayram harçlığı almış bir çocuk gibi sevindirdi. Ama Fuat Rastgeldi bununla yetinmedi. Bana adeta bayram içinde bayram yaşatmaya karar vermişti. Bana Osman Remzi Efendi’nin bir fotoğrafını ve Vâmık u "Azrâ adlı mesnevisini teslim etti. Fuat Rastgeldi beyefendiye ömür boyu borçlu kalacağım galiba.

Başka bir gün kadim dostum Avukat Müslüm Akalın’la görüşürken sohbetimiz döndü, dolaştı ve Osman Remzi Efendi’nin dalına takıldı. Kendisi Osman Remzi Efendi’nin hanımının babasının sıhri akrabası olduğunu ve kendisinde aileye ait 1939 yılına ait bir veraset ilamı olduğunu söyledi ve belgeyi bana teslim etti.

Müslüm Akalın beyefendiye de çok teşekkür ediyorum.

Bu çalışmamda yukarıda sözünü ettiğim dostlarımın verdiği bilgi ve belgeleri kullandım. Diğer değerlendirmeleri metne dayalı olarak bizzat yaptım. Çalışmamın eksiksiz olduğunu söylemem hem çok iddialı hem de çok yanlış olur. Hareket noktam, tamamen bir dönemde kaleme alınmış ve unutulmuş, kaybolmuş iki eseri (Vâmık u "Azrâ ve Mevlid)

gün ışığına çıkarmaktır. Eksiklerimin veya olası yanlışlarımın bu bakımdan hoş görülmesini arzuluyorum.

Eserleri Osmanlıca harflerden Latin alfabesine geçirirken tam bir transkripsiyon alfabesi kullanamadım. Klavye kabiliyetim ölçüsünde bir şeyler yapmaya çalıştım.

Adeta özel bir transkripsiyon denedim. Metnin doğru okunması için imaleleri düzeltme işaretiyle gösterdim. Bu konudaki cüretkârlığımın da neye mal olacağını düşünmedim, bilmiyorum.

Son olarak şunları söyleyeyim. Elimizde bir mevlid var. Mevlid peygamberimizi anlatıyor. Bu eseri gün ışığına çıkararak onun sevgisini, rızasını, şefaatini kazanmak muradımdır. Vâmık u "Azrâ ise hem Urfalı bir şaire ait olduğu için kaybolan bir eseri gün ışığına çıkarmak hem de adı aynı olsa bile divan edebiyatında yazılan diğer Vâmık u "Azrâ mesnevilerine benzemediği için orijinal sayılabilecek bir eseri edebiyat dünyasına övünçle sunmaktır.

Mehmet Adil SARAÇ
30 Mart 2012

Osman Remzi Efendi

OSMAN REMZİ EFENDİ

SOYU

Kürkçüzâde ailesine mensup **Osman Remzi Efendi, Hacı Becan Ağa**’nın oğlu olarak dünyaya geldi. Kürkçüzâde ailesinin soyu, **Hacı Becan Ağa**’nın kimliği üzerine yaptığımız araştırma ve soruşturmalar esnasında ilginç bulgulara rastladık. Bu ailenin büyükleri “**Kürkçüzâde**” adını almadan önce “**Koca**” lakabını taşımış. “Koca” lakabıyla tanınan bildiğimiz ilk isim **Osman Koca**’dır. Aynı lakabı oğlu **Mehmet Koca**, Mehmet Koca’nın oğlu **Osman Koca**, Osman Koca’nın oğlu **Mahmut Koca**, Mahmut Koca’nın oğlu **Mehmet Koca** ve Mehmet Koca’nın oğlu **Halil Koca** kullanmıştır. Ama Halil Koca, ya bilinmeyen bir nedenle ya yaptığı meslek itibariyle ya da bir olay nedeniyle “**Kürkçü**” lakabını kullanmıştır. Bu arada dikkatimizi çeken bir başka nokta da “Koca” lakabının bir soyadı gibi sonda söylenmesidir. Elde yazılı bir kaynak olmadığına ve bir şecere olduğuna göre yukarıda geçen isimlerin Koca Osman, Koca Mahmut… biçiminde telaffuz edilmesinin de mümkün olabileceği unutulmamalıdır. Halil Koca veya Koca Halil “Kürkçü” lakabını aldıktan sonra aynı lakap, oğlu **Kürkçüzâde Hacı Osman Efendi**’ye geçmiş ve bu lakap aile ve çevre tarafından benimsenmiştir. Kürkçüzâde Hacı Osman Efendi’den **Hacı Becan Ağa** ve **Müslüm** adlı çocuklar dünyaya gelmiştir. Müslüm, Urfa’da herkesçe bilinen Mahmut Nedim Konağı’nı yaptırmıştır. Hacı Becan Ağa’dan **Kürkçüzâde Osman Remzi Efendi** dünyaya gelmiştir. Hacı Becan Ağa’nın altı çocuğu vardır: **Osman Remzi, Ömer Edib, Bekir, Ayşe, Ali Rıza ve Şükriye**. Bu bilgiler **Fuat Rastgeldi**’ye aittir. Sayın Rastgeldi, bu bilgileri Celal Kürkçüoğlu’ndan aldığını söylüyor. Ancak Sayın **Müslüm Akalın**’ın bana lutfettiği Sefer 1313 nu: 727; Muharrem 1314 nu: 182; Cemaziyelahir 1314 nu: 392 Urfa Şer’iyye sicillerinde ve Urfa Sulh Hukuk Mahkemesi 20.04. 1939 tarih ve 246/218 sayılı veraset ilamında Şükriye ismi yoktur. Bu son belge Ahmet Becan Ağa’nın veraset ilamı olduğundan bu belgeye daha bir itibar etmemiz gerekir.

Hacı Ahmet Becan Ağa’nın ilk çocuğu **Ömer Edib**’dir. 1318 (1904)’de Urfa Belediye Başkanlığı’na getirilmiştir. 2. Meşrutiyet Meclisinde mebusluk yapmış, 1336 (1920)’de vefat etmiştir. **Fazıl, Adil ve Kemal Edib** adında üç oğlu olmuştur.

Hacı Ahnet Becan Ağa’nın ikinci çocuğu Osman Remzi Efendi’dir. Bu çalışma onun üzerine yapıldığı için hakkındaki bilgileri daha sonra vermeyi uygun buluyoruz.

Hacı Ahmet Becan Ağa’nın üçüncü çocuğu **Ali Rıza Efendi**’dir. Neyle uğraştığı, nasıl yaşadığı, kimle evlendiği, çocuklarının kim olduğu hakkında herhangi bir bilgimiz yoktur. Ölüm yılı 1934’tür.

Hacı Ahmet Becan Ağa’nın dördüncü çocuğu **Bekir Efendi** için de bir şey söyleyemiyoruz. Üstelik Bekir Efendi’nin ölüm yılını da bilmiyoruz. Anlaşılan odur ki yukarıda sözünü ettiğimiz veraset ilamından sonra ölmüştür.

Hacı Ahmet Becan Ağa’nın beşinci çocuğu **Ayşe**’dir. Ayşe, **Siverekli Hacı Ali Efendi**’nin hanımı olmuştur. Çocuklarından biri **Pâkize Hanım**’dır. Pâkize Hanım, bir ara Urfa senatörlüğü yapan **Hasan Oral**’ın hanımıdır. Ayşe Hanım’ın bir diğer çocuğu **Sabri Bucak**’tır. Ayşe Hanım 1334 R (1917M)’de intihar etmiştir.

Edindiğimiz bu ayrıntılı bilgiler bizi şu noktaya getiriyor. Hacı Ahmet Becan Ağa’nın 1304 rumi, 1886 miladide öldüğü göz önüne alınır ve her kuşak ortalama 35-40 yıl hesap edilirse 9 kuşaktan beri süren önce **Koca**, sonra Kürkçüzâde adıyla aşağı yukarı 350 - 400 yıllık bir geçmişe sahip olduğu ortaya çıkar.

Ailenin ilk lakabı olan “Koca” sözcüğünden bu ailenin Arap veya Kürt aşiretlerden birine bağlı olmadığını büyük bir ihtimalle Türkmen olduğu gerçeği ortaya çıkar. Ailenin geçimini sağladığı köylerin Akçakale’ye bağlı olması ve Akçakale merkezinde yaşayan, Arap olmayan ailelerin olması da bu tahminimizi güçlendirmektedir. Bunlara rağmen İlle, Sükkeriye, Tatlıca köylerinin Arap olması dolayısıyla “Koca” ailesinin Arap asıllı söyleyenler de vardır. Ancak Akçakale’de yaşayan Araplar arasında yaptığım araştırmalarda “Koca” ve benzeri lakaplarla ve isimlerle karşılaşmadım. Hacı Ahmet Becan Ağa’nın geldiği soyun Urfa’daki konumuna gelince aslen Urfalı olup olmadığı veya nereden geldiği pek belli değildir.

Hacı Ahmet Becan Ağa, iki evlilik yapmıştır. Birinci hanımının adı **Hatice Hanım**, ikinci hanımının adı **Emine Hanım**’dır. Bu hanımların hangi ailelerden olduğunu bilmiyoruz. Ağa’nın ölüm tarihi ve Osman Remzi Efendi’nin doğum yılları göz önüne alındığında Osman Remzi Efendi’nin ikinci eşten yani Emine Hanım’dan olduğu ihtimali daha güçlüdür.

Burada sözü edilmesi gereken bir konu da ailenin hukuksal durumudur. Çünkü elimizdeki soy kütüğündeki isimlerle mahkeme

evrakı arasında çelişkiler vardır. Birinde olan isim öbüründe yoktur, birinde olan isim mahkeme evrakında değişmiştir. Bize kalırsa bilgilerde bazı unutmalar ve zaman aşımı bu çelişkilerin temel nedenleridir. Çünkü miladi tarihle Hacı Ahmet Becan Ağa 1886’da ölmüştür. Ağa’nın veraset ilamı 20.04.1939 tarihinde Urfa Asliye Hukuk Mahkemesi’nden çıkarılmıştır. Bu tarih o kadar ilginçtir ki Hacı Ahmet Bican Efendi’nin ölümünün üzerinden 53 yıl geçmiştir ve kendisinden olma çocukların çoğu ölmüştür. Bu durum belki Cumhuriyetin ilanı ve medeni kanunun kabulü gibi nedenlerle açıklanabilir ama 1939 yılı, medeni kanunun kabulünün üzerinden 14 yılın geçtiğini gösterir.

Osman Remzi Efendi’nin soyunu bu biçimde incelememizin nedeni okur yazar bir aileden olması dolayısıyla soyunda kendisi gibi bir şairin olup olmadığını, aileden kimlerden etkilenip etkilenmediğini tespit etmektir ama böyle bir bulguya rastlamak mümkün olmamıştır. Anlaşılan odur ki, Osman Remzi Efendi, okumaya yazmaya önem veren, zaman zaman siyasetle uğraşan, topraktan geçinen bir aileye mensuptur.

HAYATI

Osman Remzi Efendi ile tanışmam 1976’ya rastlar. Önsöz’de sözünü ettiğim birtakım belgeler elime geçtiğinde ilk defa onun ismiyle karşılaştım. Osmanlıca harflerle, el yazısıyla yazılmış bu belgede yazılı olanlar kelimesi kelimesine aynen şöyleydi: “Mahlası **Remzi**, şöhreti Kürkçüzâde olup Hacı Becan Ağa’nın mahdumudur. 1295 (1879) senesinde tevellüdü (doğumu) ile maskat-ı re’si (doğum yeri) olan Urfa’da tahsil görmüştür. İstidâd-ı mâder-zâdıyla söylediği şiirleri erbabı nezdinde takdir oluna gelmektedir. Urfa şuarası içinde ilk defa vatanî şiir yazan kendisidir. 1332 (1916)’de birkaç mah belediye riyasetinde bulunmuş ise de bilahere istifa etmiştir. Bazı eş’arı İstanbul’da Ali Efendi’nin neşrettiği Tarih ve Edebiyat Mecmuasında saha-i intişara vaz’ olunmuştur. Ahiren 250 beyti havi olmak üzere bir tarz-ı nevîn ve bir üslub-ı rengîn ile yazdığı Mevlid-i Şerif sâmi’â-ârâ-yı mü’minin olmaktadır. Hele Tekvin-i Âlem faslı fennin en son keşiflerine tatbik ve tevakkuf etmektedir.”

Sözü geçen belgede bu bilgi ve yorumlar verildikten sonra Osman Remzi Efendi’nin şehrin havadar bir yerinde köşk yaptırdığını ve bu köşk için bir kitabe yazdığını, “700 beyti mütecaviz Vâmık ü Zehra adlı bir mesnevisinin” olduğu, ölümünden önce ölümü için tarih düşürdüğü ve bu şiirin mezar taşında yazılı olduğu ilave edilir.

Yazılı ve sözlü kaynakların verdiği bilgilerden hareket ederek şu net bilgilere ulaşıyoruz: Önce “Koca”, sonra “Kürkçüzâde” olarak anılan bir aileye mensup olan Osman Remzi Efendi, Hacı Ahmet Becan Ağa’nın ikinci çocuğu olarak dünyaya gelmiştir. Doğum yılı elimizdeki iki kaynakta farklı olarak verilmektedir. Birinci kaynak olan **Bedri Alpay**’ın Şanlıurfa Şairleri I kitabıdır. Bu kaynakta Osman Remzi Efendi’nin doğum yılı 1875 olarak verilmektedir. Bu yılın rumi karşılığı 1290’dır. İkinci kaynağımız yukarıda sözünü ettiğimiz ve kim tarafından yazıldığını bilmediğimiz el yazması kaynaktır. Bu kaynakta Osman Remzi Efendi’nin doğum yılı 1295 rumi, 1879 miladi olarak verilmektedir. Asıl adı Osman’dır. Şiirlerinde Remzi mahlasını kullanmıştır.

Yaptığımız araştırmalar sonunda edindiğimiz bilgiler onun hem varlıklı hem münevver bir aileye mensup olduğunu, orta derecede bir tahsil yaptığını, çiftçilik yaptığını, köylerinin (**Sükkeriye, Tatlıca, İlle**) geliriyle geçindiğini, Akçakale ilçe merkezinde yaklaşık 200 dönüm arsa veya arazisinin olduğunu biliyoruz. Fuat Rastgeldi’nin ifadesine göre

Osman Remzi Efendi, **Hartavizade Bedih Efendi**’nin kızı **Selime Hanım**’la evlenmiş ve bu evlilikten **Mehmet Osman, Mithat, Mustafa, Bedriye, Fahriye, Ayşe, Hatice** adlarında sekiz çocuğu olmuştur. Fuat Rastgeldi bu bilgileri elindeki soy kütüğüne bakarak söylemektedir. Müslüm Akalın’daki daha önce sözünü ettiğimiz mahkeme kararında çocuklarının adları **Mehmet Nazım, Ahmet (Mithat), Mustafa, Fahriye (Talat Karaçizmeli’nin annesi), Bedriye (Kelleci), Aliye (Canbek), Hatice (Doğan), Ayşe (Abamor)** olarak geçmektedir. Soy kütüğünde yer alan Mehmet Osman’ın da **Mahmut, Fatma İhsan (Fuat Rastgeldi**’nin eşi), **Halil, Ali, Osman** adlarında çocukları olmuştur.

Yukarıda alıntısını sunduğumuz belgede onun rumi 1332, miladi 1916’da Urfa’da birkaç ay belediye başkanlığı yaptığı ve sonra da istifa ettiği yazılıdır. Bu bilgide bir netlik yoktur. Belediye Başkanlığını yapan 1909’da da Meşrutiyet Meclisi’nde mebusluk yapan Ömer Edip (Osman Remzi’nin ağabeyi) ile karıştırmış olabilir.

İkinci ihtimal daha zayıf bir ihtimaldir. Aynı belge onun 1879 doğumlu olduğunu söylediğine göre Osman Remzi Efendi, 37 yaşındayken belediye başkanlığı yapmıştır.

Urfa belediye kayıtlarında onun belediye başkanlığı hakkında bir kayıt yok. Ama bu bilgi doğruysa ancak şöyle yorumlanabilir:

O tarihte bu yaşta bir adamın belediye başkanı olması veya seçilmesi geleneklere aykırıdır. Aykırıdır ama I. Dünya Savaşı’nın gürültüsü içinde savaşa katılmayan insanlar arasından hem eşraftan biri olması hem de münevver bir insan olması, çiftçilikle uğraştığı için boş zamanının çok olması gibi nedenlerle Osman Remzi Efendi idareten bu görevde bulunmuş ve sonra da istifa etmiş olabilir.

Osman Remzi Efendi’nin baba evi Cami-i Kebir Mahallesi’ndedir. Evlendikten sonra bu mahallede oturmaya devam etmiştir. Ancak sonradan elimizdeki belgeye göre şehrin en havadar yerinde bir köşk yaptırmıştır. Bu havadar yerin de bugünkü Dedeman Oteli’nin yerinde olduğunu biliyoruz.

Elimizdeki aynı belgede Urfa’da ilk vatan şiirlerini yazdığı, bu şiirlerin I. Dünya Savaşı yıllarında İstanbul’da Ali Efendi (?)’nin çıkardığı Tarih ve Edebiyat mecmuasında(?) yayımlandığı söylenmektedir.

Bedri Alpay’a göre Osman Remzi Efendi; sarışın, nazik bünyeli, nazik, mütevazı, hayırsever bir insandır. Şiirlerinin yanı sıra Mevlid’i ve Vâmık u "Azrâ adlı bir mesnevisi vardır. Vâmık u "Azrâ Urfa’daki Feyiz Kitabevi sahibi Abdullah Edip tarafından İstanbul’da bastırılmıştır.

Yukarıda sözünü ettiğimiz el yazması kaynakta Vâmık ü Azra’dan “700’ü mütecaviz beyti havi Vâmık ü Zehra hikâye-i manzumesinden” diyerek söz edilmekte, 250 beyitlik bir mevlidi olduğu söylenmektedir. Oysa elimizdeki Mevlid 265 beyittir.

Elimizdeki iki kaynak da Osman Remzi Efendi’nin ölüm yılını 1340 rumi, 1924 miladi olarak vermektedir. Bedri Alpay’a göre Osman Remzi Efendi 49 yaşında ölmüştür. El yazması belgede ise 45 yaşında öldüğü söylenmektedir. Yani genç yaşta ölmüştür. Bedi’üz-zaman Mezarlığı’na defnedilmiştir. Bedri Alpay’a göre mezar kitabesi şairin kendisine aittir. 15 Şaban 1340 tarihli kitabeyi kendisinin yazmasını başlangıçta garip karşıladık. Bu bilgi doğruysa Osman Remzi Efendi’nin uzun süren bir hastalık nedeniyle öldüğünü tahmin ediyorduk ki Fuat Rastgeldi imdadımıza yetişti ve bu tahminimizi doğruladı. Osman Remzi Efendi’nin ölüm nedeni veremmiş. Bu derdi 4 – 5 sene çekmiş. Tedavi görmüş ama yatak tedavisini kabul etmemiş. Bu arada maddi açıdan da çok sıkıntıya girmiş. Şimdiki Dedeman Oteli’nin yerinde olan köşkünü Urfa eşrafından birine ipotek etmiş ama köşkü ipotekten kurtaramamış. Ölümünden sonra evi ipotek alan kişi cüz’i miktarda bir para da vererek evi mülkiyetine geçirmiş.

MEZAR KİTABESİ

Osman Remzi Efendi’nin kendi mezar taşı için yazdığı ve kendi ölümüne tarih düştüğü Bedi’üz-zaman Mezarlığı’ndaki mezar kitabesi şöyledir:

M**efâ’î lün mefâ’îlün mefâ’îlün mefâ’îlün**

Diriğa nice bin vehm-i hayâlâta düşüp insan
Kemâl-i ‘acz ile her biri bir fikre eder hidmet

Ahadsin hem samedsin lemyelidsin hem velem yûled
Küfüvv olmaz sana birsin yakışmaz şânına şirket

İlâhî rû-siyâhım mücrimim ‘âsî günah-kârım
Fakat bir zerre yokdur hep kusûrum ‘afvına nisbet

Çok ammâ cürmüm olmaz katre bahr-i rahmete karşı
Habîbin hürmetiyçün kıl beni şâyeste-i rahmet

Bu ‘abd-i asğarın REMZİ’yi rüsvâ etme mahşerde
Hatâ vü cürmüme tevbe İlâhî tâ ebed-müddet

15 Şaban 1340

Ne yazık ki insanlar binlerce hayali vehmine düşüyor ve büyük bir acizle her biri bir fikre hizmet ediyor./ Teksin, yücesin, doğmamışsın, doğurmamışsın. Dengin, benzerin yoktur. Sana eş koşmak da insana yakışmaz./ Allah’ım! Yüzü kara bir suçlu ve senin emrine baş kaldıran bir günahkârım.

Fakat senin affının büyüklüğü karşısında bu kadarcık suç nedir ki?/ Suçum çoktur ama bu suçların senin af denizinde bir damla bile olamaz. Sevgilinin hatırı için beni rahmetine ulaştır./ Bu küçücük kulun Remzi’yi kıyamet günü rezil etme. Yarabbi, bir daha sonsuza kadar hata yapmayacağıma söz veriyorum

E S E R L E R İ

Osman Remzi Efendi’nin bugün elimizde birkaç şiiri ile Vâmık u "Azrâ mesnevisi ve Mevlid-i Şerif’i var. Mesnevi ve mevlid yazan bir şairin mürettep veya gayr-ı mürettep bir divanının, hiç olmazsa bir şiir defterinin olması gerekli. Olması gereken bu defter veya divan ortada yok. Bu defter veya divan ya zamana kafa tutamayarak kaybolmuştur ya özel bir koleksiyonda kalmıştır ya da şair, şiirlerini bir araya getirememiştir.

Herhangi bir sıraya bağlı kalmaksızın şuradan buradan bulduğumuz şiirlerini veya şiirlerinden parçaları vermekle yetinelim:

İstanbul’un işgali ve sonrasında Kuva-yı Milliye’nin faaliyete başlamasıyla muhammes şeklinde yazdığı **Seher-i İslâm** şiiri:

Şu sahranın geçilmez nâle vü âh ü enininden
Çıkar bir na’râ-yı nâ-hak günahsızlar dininden
Hüveydâ şekl-i makaam âsmânından zemininden
Şu sahrâya ne hâl olmuş kesilmiş nahl-i ümmidi
Serilmiş hâke serteser dâr-ı serv ile bidi (*)

Şu sahrâda yatan binlerce şanlı kahramanlardır
Hüdânın nâmını i’lâ eden Cennet-mekânlardır
Selimler Yıldırımlar Fâtih ü devr-i Sinanlardır
Şu sahrâ hâk-sâr olmuş kesilmiş âb-ı pür-nâli
Bütün insanları mu’tâd edinmiş gaflet ü hâbı

Hevâsı inhirâf etmiş kararmışdır çemen-zârı
Hilâlin revnaakıyla bir zaman parlardı kehpârı
Salibin gölgesiyle andırır şimdi şeb-i târı
Hevâsı inhirâf etmiş kararmışdır çemen-zârı
Bulut şeklinde çökmüşdür bakın gayz-ı çipâya[1] (*)

[1] Kafiyede ve ölçüde bir düzensizlik göze çarpmaktadır.

Yağan yağmur değil eşk-i yetimândır bu sahrâya
Nedir bu gayz-ı kin-dârı akan kanlar niçün eyâ
Şekaavetler hıyânetler kabâhatler hüküm-fermâ
Cihânı sarsıyor başdan başa nâr ü vâveylâ
Budur ehl-i salibin kârı şimdi can-sitanlıkdır
Şu sahrâda gezen mücrim günâhı müslimanlıkdır[2]

Çalış ey ehl-i din artık çalış i’lâ-yı şân eyle
Sakın nâmusunu çiğnetme basma terk-i cân eyle
Huzûr-ı İlâhiye çık ahvâlini beyân eyle
Şu sahrâ ehl-i dinindir çipâya makam olmaz
Yeter bundan eşed yâ Rabb hâs ü ‘amm olmaz (*)

Mısraları mefâîlün mefâîlün mefâîlün mefâîlün vezniyle yazılmıştır. Zaman zaman vezinde tutarsızlıklar tenafür ve lüknet gibi ses yanlışları, kafiye hataları, ifade yanlışlıkları göze çarpıyor. Oysa şairin Vâmık u "Azrâ ve Mevlid adlı eserlerinde bu gibi acemilikler görülmez. Şairin bu şiiri aceleye getirdiğini tahmin ediyoruz. Bu şiirin yazıldığı tarihte şairin hasta olduğu da unutulmamalıdır. Şiirin bir başka özelliği de son bentte şairin mahlasının olmamasıdır.

Elimizdeki diğer bir şiir parçası da **Süleyman Nazif**’in Malta’da yazdığı “ağlar” redifli gazelinin tahmisinden bir benttir.

Giyinmiş şâhid-i ikbâl-i millet bir siyeh câme
Sabâhü’l-hayr-ı istikbâlimiz kalb olmuş akşama
Görünmez mihr-i istihlâs asla çeşm-i nâ-kâma
Yine bilmem ne hâl olmuş diyâr-ı zâr-ı İslâma
Serâser sarsılır ‘arş-ı Hüdâ dest-i semâ ağlar

Yine aynı kalıpla yazılmış olan bu şiirde alışılmamış ve kulağa hoş gelmeyen terkipler göze çarpmaktadır.

[2] Bu bendin 6’lı olduğu dikkat çekmektedir.

Notlarımız arasında **Ferik Kâzım Paşa**’nın yazdığı bir na’tin bir beytine yaptığı bir tahmis de vardır:

Hemdem-i Hüdâ mahrem-i esrârî-i bi-had
Teşrifin ile şeref buldu ‘arş-ı mücerred
Ey ne nûr-ı levh-i zât-ı ezelî Muhammed
Mahbûb-ı ehad-i nûr-ı hamd Seyyid-i emced
Sultân-ı ümem pâdişâha sûret ü ma’nâ

Mef’ûlü mefâ’îlü fâ’ilâtü fe’ûlün kalıbıyla yazılmış bu örnekte de hem na’tin sahibinin hem de tahmisin sahibinin şiiri aceleye getirdiğini, anlam ne olursa olsun bir söyleyiş güzelliği yakalayamadığını görüyoruz.

Diyarbakırlı **Ali Emirî Efendi**’nin olduğu söylenen fakat **Ali Emiri Efendi**’ye ait mısraların bulunmadığı bir gazeli tahmis etmiş ve elimizdeki belgede tek bölümü yer almıştır. Fâ’ilâtün fâ’ilâtün fâ’ilâtün fâ’ilün kalıbında yazılmış bu tahmiste Osman Remzi Efendi Vâmık u "Azrâ ve Mevlid adlı eserinde alıştığımız rahat söyleyişe yaklaştığını görüyoruz:

Değişdi bir hevâ-yı maksatla tab’-ı ‘ulviyyet
Bakın âsâr-ı şevke şevk-i dehrde harkıyyet
‘Aceb bağlandı mı çeşm-i basiret vâlid-i rü’yet

Osman Remzi Efendi’ye ait üç beyit daha var. Ziya Paşa’nın Terkib-i bendine nazire olarak olarak yazdığı Terkib-i bendten üç seçme beyit. Nazire Ziya Paşa’nınki gibi “mef’ûlü mefâ’îlü mefâ’îlü fe’ûlün” kalıbıyla yazılmış. Bu parçaların varlığı daha önce iddia ettiğimiz gibi Osman Remzi Efendi’nin ya bir divanı ya da bir şiir defteri olmalıdır, iddiasını güçlendirmektedir. Çünkü Terkib-i bend bile yazan bir şairin bir divanının olması gerekir. Bir önemli nokta da şairin tahmis ettiği ve nazire yazdığı kişilerdir. Bu da şairin İstanbul’un edebi muhitlerine yakın olmasıdır.

Gelelim bu terkib-i bent naziresinden elimizde kalan üç beyte:

Bunlar gibi bir bahr-i muhit olsa dayanmaz
Sîr/Seyrâb-ı zülâl-i kerem olmaz leb-i ‘âlem

Merd-i sühandan hazer et nâdire-gû ol
Kesretle yanana berk-i şitâ hissi gerekdir

Sırr-ı hükme bakıp sâyene pek olma hevâdâr
Serkeş at alır rişte-i mehmûzu hakaaret

Osman Remzi Efendi’nin elimizdeki diğer şiir parçaları kitabelerdir. Bu kitabeler mezarlara ve yapılara aittir.

1318 rumi tarihle Köprübaşı’nda inşa edilen bir otelin kitabesi Osman Remzi Efendi’ye aittir:

Dedim gevher gibi târihini letâfetle
Bu mihman-hâneye gelen çıksın selâmetle

Daha önce zikrettiğimiz ipotekle elden çıkan köşkünün iki kitabesini kaleme almıştır:

Yâd etdi târih-i hükm-i perveri Remzi
Ma’mûr ola bâri bu kâşâne-i ra’nâ

Târihe gelip seyr ü safâ çıkdı mihr ü gam
Pek neş’ever bir kasr-ı nevin kılsa hevâsı

1337’de genç yaşta idam edilen Halis adlı bir kişinin mezar taşı kitabesini de “fâ’ilâtün fâ’ilâtün fâ’ilün” kalıbıyla yazmıştır:

Çekdi tir-i gadrini cellâd-ı gam
Şu civânı etdi idam âdem

Almadan kâm-ı ümidin hayfâ kim
Cism-i pâkin kapladı hâk-i sitem

‘Aksine devr eyleyib çerh-i âmid
Gösterir yüz bin fecâyi’ dembedem

Bu tahammül-sûz-ı hâlete hemen
Sabr ü taakat eylesin Allah kerem

Yazdı Remzi eşk ile târihini
Kıldı Hâlis Hâlidî ‘azm-i İrem

Elimizdeki belgede mefâîlün mefâîlün meâîlün feûlün kalıbıyla yazılmış bir kitabe daha vardır:

Ne kasdın var idi ey derd-i bi-dermân cânımla
Beni kabre götürdün âhiri sûz-ı nihânımla

Derûnum derd ile doldu birûnum gül gibi soldu
Vücûdum kane gark oldu bu çeşm-i hûn-feşânımla

Felek güldürmedi rûyum büküldü kadd-i dil-cûyum
Ağardı âh ile mûyum cihan doldu figanımla

Haram oldu bana râhat görürüm dâ’ima mihnet
Bu derdle çekdiğim zahmet ‘ıyân oldu beyânımla

Kesinlikle söyleyebilirim ki bu kitabe Osman Remzi Efendi’ye ait değildir. Bir kere bu üslup şairimize ait değildir. Kitabede mahlas yoktur ve en önemlisi kitabenin yazılış tarihi R. 1342’dir. Osman Remzi Efendi ise R.1341’de vefat etmiştir.

VÂMIK U 'AZRÂ HAKKINDA[3] (*)

İran ve Türk edebiyatlarında mesnevi konusu. Aslı Pehlevice olan bu aşk hikâyesi Sasaniler zamanında yazıya geçirilmiş ilk defa Unsûrî (ö.1040) tarafından mesnevi şeklinde yazılmıştır. Eski İran’ın Şehnâme’de anlatılmayan orijinal menkıbe-hikâyelerden biri olan Vâmık u Azra’nın konusu kısaca şöyledir:

Birçok defa evlenmesine rağmen çocuğu olmayan Çin hakanı Talmus, özel ressamı Beşir’in seyahatleri esnasında görerek yaptığı resimlerinden Turan şahının kızını beğenir ve onu eş olarak alır. Allah onlara bir erkek çocuk verir. Adını Vâmık koyarlar. Vâmık’ın olağanüstü güzelliği bütün dünyaca duyulur. Bu güzellik Gazne padişahının biricik kızı Azra’nın da kulağına gider. Azra’nın güzelliği de dillere destandır. Azra, daha görmeden Vâmık’a âşık olur. Azra’nın dadısı onun resimlerini Vâmık’a göndererek Vâmık’ın da Azra’yı sevmesini sağlar. Vâmık Azra’ya kavuşmak için sırdaşı Behmen ile birlikte yola çıkar. Birçok tehlikeler atlatır. Macera ve mücadelelerle dolu bu zorlu yolculukta zaman zaman yener, yenilir ve yaralanır. Sultan Erdşir’in kızı Dilpezir onlara birçok kere yardımda bulunur. Dilpezir, Behmen’e âşık olmuştur. Behmen, Tur’a esir olunca Dilpezir, Vâmık’ı Kal’a-i Dilküşa’ya götürür. Oradan Lahican ve Feri adlı cin ve devlet sultanları tarafından Kaf Dağı’na kaçırılır. Bu arada 'Azrâ da Vâmık’ı aramaya çıkmıştır. Yolda Dilpezir’le karşılaşırlar. Bir ara Vâmık, 'Azrâ ve Dilpezir’e kavuşursa da Dilpezir, Behmen’i ister ve yeni maceralar onları birbirinden ayırır. Azra, resminden kendisine âşık olur. Tus padişahı Mizban’ın eline düşer. Ancak 'Azrâ acı çekmekte ve kimseyle konuşmamaktadır. Bu sırada Vâmık, ateşperest Hintlilerce yakalanıp ateşe atılırsa da yanmaz. 'Azrâ ise Mizban’ın elinden kaçıp zencilere tutsak olur. Sonunda Azra, zencilerden; Vâmık da ateşperestlerden kurtularak Tus şehrinde birbirlerini bulurlar. Sonra burada Lahican ve Feri, Behmen ile de Dilpezir birbirlerine kavuşurlar. Tus şahı Mizban, Hüma adlı güzel bir kız ile onun ihtiyar tabibi Dûye ile nikâhlanır. Mizban ziyafetler verir ve eğlenceler düzenler. Hep birlikte nice mutlu günler geçirirler. Sonunda Vâmık ile Azra, Mizban’dan izin alıp ülkelerine dönerler.

---

[3] Doç Dr. İskender Pala, *Divan Şiiri Sözlüğü*, Ötüken Yayınları, İst. 1999 s. 407 – 408.

Aristokrat hayatın romanı olan Vâmık u Azra’da ilk defa bir aşk mesnevisinin bütün kahramanları birbirleriyle buluşurlar. Bu romantik epik mesnevide cinli perili oldukça garip hayali öğelerle Binbir Gece Masalları’ndan gelme epizotlar vardır.

Vâmık u "Azrâ hikâyesi yazıldığı dönemden itibaren geniş bir ilgi uyandırmış, İranlı ve Türk şairlerinin bu hikâyeyi yeniden kaleme almalarına neden olmuştur. Hikâyenin çıkış noktasını Yunan edebiyatında arayan bazı müsteşriklere göre eser, önce Arabistan’a, oradan da ateşperest İran’a geçmiştir. Bu görüşü öne sürenler Vâmık (âşık) ile 'Azrâ (bakire, delinmemiş inci, üzerinde yürünmemiş kum) kelimelerinin Arapça oluşuna dikkat çekerler.

Hikâyenin çıkış noktasındaki değişik görüşlere rağmen eser, ilk defa doğulu bir cephe ile ve gittikçe İslam’a adapte edilerek işlene gelmiştir. Eseri ilk defa mesnevi biçiminde yazan şair Unsûrî (ö:1039)’dir. Ateşperest İran’ın çeşitli sosyal ve kültürel değerlerini taşıyan bu hikâyenin aslının İslam inançlarına ters düştüğü iddiasıyla Abdullah b. Tahir (saltanatı: 828 – 844) tarafından ortadan kaldırıldığı rivayet ediliyorsa da bu görüşün aslı yoktur. Nitekim Unsûrî tarafından yazılan mesnevi için de aynı görüşü ileri sürenler olmuştur. Unsûrî’nin eseri bugün elde yoktur. Ancak eser ne şekilde kaybolursa olsun onun Vâmık u 'Azrâ adlı bir mesnevisi olduğunu Lâmiî (ö:1532) tarafından Türkçeye yapılan tercüme kanıtlamaktadır.

İran edebiyatında Unsûrî’den başka Vâmık u 'Azrâ mesnevisi yazan şairler de vardır. Bunlardan biri Unsûrî’nin çağdaşı olan Fasih-i Cürcânî’dir. (XI. yy) Bu eserin varlığını bildiğimiz halde henüz ele geçmemiştir. Şair Esirî’nin Vâmık u "Azrâ mesnevisinin bir nüshası İstanbul Fatih Millet Kütüphanesi’ndedir (manzum, 2441). Bu eser hikâyenin bir özeti gibidir. Nâmî adlı bir şairin de Vâmık u "Azrâ mesnevisinden bir parçanın British Museum’da bulunduğunu Rie kataloğu haber verir (C. II, s. 813; add. 7721). Kâtip Çelebi ise Keşfü’z-Zünûn’da Zamirî mahlası taşıyan Kemaleddin Hüseyin el-İsfahânî’nin de (ö: 973) bu adla bir mesnevi yazdığını bildirir. (C. II, s.1999) Farsça olan Vâmık u "Azrâ mesnevilerinin tamamında mesnevi kalıbı olan “fa’ûlün fa’ûlün fa’ûlün fa’ûl” kalıbı kullanılmıştır.

Türk edebiyatında ilk Vâmık u "Azrâ mesnevisini ilk hamse yazarı olan Behiştî (XV.yy) kaleme alır. Onun eseri henüz bulunamamıştır. Vâmık u 'Azra’yı ikinci defa Muîdî (XVI. yy) kaleme almıştır. Eser Kanunî’ye sunulmuşsa da beğenilmeyip Lâmiî tarafından yazılmasına ferman çıkarılmıştır. Muîdî’nin bu eseri henüz ele geçmemiştir. Bu ilk iki

tercüme edebiyatımızda hiçbir etki bırakmamıştır. Lâmiî’nin çevirisi iledir ki Türk edebiyatında Vâmık u "Azrâ hikâyesi kuvvetle tutunmuş ve geniş çapta okunmuştur. Dilinin yalın ve ilk nüshalarının harekeli oluşu nedeniyle Lâmiî’nin eseri büyük şöhrete ulaşmıştır. Unsûrî’den çevrilen bu eser, Türk-İslam toplumuna adapte edilmiş, adeta telif özellikleriyle yerli bir nitelik kazanmıştır. Nitekim esere ilave ettiği çeşitli gazel, mesnevi, lügaz ve muammalarda kendi görüşlerini başarıyla anlatmıştır. Lâmiî’nin lirik – romantik özellikler taşıyan bu eseri aruzun fâiltün fâilâtün fâilün kalıbı ile 5000 beyiti aşkın olarakyazılmıştır. Eserin birkaç yazma nüshasının olduğu bilinmektedir. (İ. Ünv. Ktp. T.Y. nr.60) Ayrıca Viyana Kütüphanesi’ndeki nüsha Von Hammer tarafından Almancaya çevrilmiştir. (Vâmık und Azra, Wien, 1833) Başka bir Vâmık u "Azrâ hikâyesini XVI. yy şairlerinden Câmiî yazmıştır. Eser Kanûnî’nin veziri ve kaptanpaşası Sinan Paşa’nın emriyle yazılmış olup aruzun mefâîlün mefâîlün feûlün vezniyle ve 5000 beyti aşkın durumdadır. Bilinen tek yazması Fatih Millet Kütüphanesi’ndedir. (Manzum, nr. 4142) Bursalı Mehmet Tahir Osmanlı Müellifleri adlı eserinde (c. II, s. 4888 – 489) Bursalı Havâî Mustafa’nın (ö:1608) ve Kubûrîzade Abdurrahman’ın (ö:1715) birer Vâmık u "Azrâ mesnevisi yazdığını söylerse de henüz bu eserler de bulunmuş değildir.

MESNEVİ NEDİR?

Kelime anlamı ikili veya ikişerlidir. Nazım birimi beyit olan divan edebiyatı nazım şekillerindendir. “Öncelikle İran edebiyatında kullanılmış, sonra sırasıyla Arap ve Türk edebiyatına girmiştir.” bilgisi kaynaklarda veriliyorsa da bu bilgi, **Leyla vü Mecnun** mesnevisinin şairi olan Arap şairi **Amirî**’nin (ö. 698) bilgisi ile çelişmektedir. Çünkü İran edebiyatının ilk mesnevisi sayılan **Şehnâme** 999 yılında tamamlanmıştır. Dolayısıyla mesnevi kelimesinin Arapça olması ve **Amirî**’nin 7. yüzyılda yaşamış olması bu türün Arap edebiyatı kökenli olduğu kanısını kuvvetlendirmektedir. Buna karşılık elimizde bulunan ilk mesnevi metni İran’ın ünlü şairi **Firdevsî**’ye ait olan 60.000 beyitlik **Şehnâme**’dir. Eser bu yönüyle en uzun mesnevidir. Türk edebiyatında bu türü ilk kez **Yusuf Has Hacib** kullanmıştır. **Kutadgu Bilig** adını taşıyan bu eser 6645 beyitten oluşmuştur. Bu bilgilerden mesnevilerde beyit sayısının sınırsız olduğunu da çıkarıyoruz. Ama genelde Türk edebiyatına çeviri yoluyla İran edebiyatından geçen bu tür, Anadolu’da 13. yüzyıldan itibaren telif olarak yazılmaya başlanmıştır.

Mesnevinin konusu genelde aşk olmakla beraber çok değişik konularda yazılmış mesneviler de vardır. Mesneviler şiir türü olarak ya liriktir ya didaktiktir. Didaktik olan mesneviler bir hikâyeyle yetinmez. Çeşitli kıssaları içerir bir özellik gösterir. Buna örnek olarak da **Mevlânâ**’nın 26.000 beyitlik **Mesnevi**’sini verebiliriz. Beş ayrı mesnevi yazan şaire “hamse şairi” denir. Edebiyatımızın ilk hamse şairi **Ali Şir Nevâî**’dir.

Aruz ölçüsünün kısa (recez) kalıplarıyla (fâ’ilâtün fâ’ilâtün fâ’ilün veya mef’ûlü mefâ’îlü fe’ûlün gibi) yazılan mesnevinin kafiye düzeni düz kafiye veya mesnevi kafiyesi olarak anılır. Her beyit kendi arasında kafiyelidir. (aa,bb,cc…)

Mesneviler genelde bir dibace ile başlar. Bu dibaceyi sırasıyla tevhid (Allah’ın birliğini anlatan), münâcat (Allah’a yakaran), naat (peygamberi öven), mi’râciye (Miraç mucizesini anlatan), methiye (mesnevinin takdim edildiği kişiyi öven), sebeb-i telif (eserin yazılma nedenini anlatan) bölümleri izler. Mesnevide anlatılan hikâyeye bunlardan sonra geçilir. Daha önce de zikredildiği gibi mesnevilerde genelde bir aşk hikâyesi anlatılır ve genelde bu hikâyeler mutsuz sonla biter.

Mesneviler roman ve modern hikâyenin olmadığı dönemlerde masallar ve halk hikâyeleriyle birlikte kentlerde yaşayan okuma ve

dinlemeye düşkün insanların okuma ve dinleme yoluyla eğlenme ihtiyacına karşılık vermiştir.

Divan edebiyatında tesbit edebildiğimiz mesnevileri adlarını alfabetik olarak şöyle sıralayabiliriz:

Absal ü Salaman, Ahmed ü Mahmûd, ‘Âlem-nümâ, ‘Amr ü Leys, Âsaf-nâme, ‘Aşk-nâme, Beng ü Bâde, Berber-nâme, Cabir-nâme, Cemşid ü Hurşid, Cümcüme-nâme, Çeng-nâme, Defter-i ‘Aşk, Dere-nâme, Edhem ü Hümâ, Ferhad-nâme, Ferhad ü Şirin, Garib-nâme, Gencine-i Râz, Gûy ü Çevgân, Gül ü Bülbül, Gül ü Gülzâr, Gülşen-i ‘Aşk, Gülşen-i Envâr, Har-nâme, Hayrâbâd, Hayretü’l-Ebrâr, Heft-han, Heft-manzar, Heft Seyyâre, Heves-nâme, Hicr-nâme, Hilyetü’l-Efkâr, Huban-nâme, Hurşid-nâme, Hurşid ü Mâh, Hurşid ü Nâhid, Hümâ ve Hümâyûn, Hüsn ü Aşk, Husrev ü Şirin, Işık-nâme, İksir-i Sa’âdet, İskender-nâme, İşâret-nâme, Kıssa-i Yusuf, Kıyâfet-nâme, Kutadgu Bilig, Leylâ vü Mecnûn, Lisânü’t-Tayr, Lüccetü’l-Esrâr, Mahzenü’l-Esrâr, Maktel-i Hüseyn, Merzuban-nâme, Mihnet-i Keşân, Mihr ü Müşteri, Mir’ât-ı ‘Âlem-nümâ, Nahlistân, Nefhatü’l-Ezhâr, Risâletü’n-Nushiyye, Seb’a-i Seyyâre, Sedd-i İskender, Sohbetü’l-Ebkâr, Sohbetü’l Esmâr, Süheyl ü Nev-bahar, Şâh ü Gedâ, Şem ü Pervâne, Şükûfe-zâr, Tuhfetü’l-‘Uşşak, Vâmık ü ‘Azrâ, Vasiletü’n-Necât, Vis (Veyse) ü Râmin, Yusuf u Züleyhâ, Zafer-nâme, Zenan-nâme.

VÂMIK U 'AZRÂ ve OSMAN REMZİ

Elimizdeki mesneviden Osman Remzi Efendi’nin daha önce Behiştî’nin, Mü’idî’nin, Lâmiî’nin yazdığı Vâmık u "Azrâ mesnevisini okumadığı anlaşılıyor. Hatta Osman Remzi Efendi’nin mesnevi tertibinden de herhangi bir mesneviyi dikkatlice okuyup incelemediği de anlaşılıyor.

Zira daha önce yazılan Vâmık ü Azra’lar ile Osman Remzi Efendi’nin Vâmık u "Azrâ mesnevisi arasında adeta isim benzerliğinden başka bir benzerlik yoktur. Mekân değişiktir, zaman değişiktir. Asıl Vâmık ü Azra’da Vâmık Çin hakanı Talmus ile Turan hakanının kızının evliliğinden dünyaya gelmiştir. Beşir ressamdır. Olaylar Çin’de, Hindistan’da, Turan’da, Afrika’da geçer. Osman Remzi Efendi’nin Vâmık ü Azra’sında ise Vâmık Necid çölünde zengin bir beyin oğludur. Azra, Civan şehrinin beyinin veya ileri gelenlerinden birinin kızıdır. Eserde yer alan isimler büyük bir ekseriyetle değişiktir. Daha önce yazılan Vâmık u "Azrâ ile Osman Remzi Efendi’nin Vâmık ü Azra’sı arasındaki ortak özellik her ikisinde olayın İslam öncesinde mi, sonrasında mı cereyan ettiğinin belli olmamasıdır.

Osman Remzi Efendi’nin eserinde tertip olarak mesnevinin genel anlayışı dışına çıkılır. Başta sadece mensur olarak yazılmış “İfade” başlıklı bir yazı vardır. Normal mesnevilerde bulunması gereken Dibace yoktur. Tevhid, münâcat, nâat, methiye, mi’râciye, sebeb-i te’lif bölümleri yoktur. Eserin başında 19 beyitlik bir bölüm vardır ki burada Osman Remzi Efendi dünya ve hayat hakkındaki izlenimlerini ve yaşam felsefesini anlatır. Bu 19 beyitlik bölüme “dibace” denebilir mi bunun da tereddüdü içindeyiz. Dibaceler genellikle manzum-mensur olur.

Bu nedenlerle Osman Remzi Efendi’nin Vâmık u "Azrâ mesnevisinin daha önce yazılan Vâmık u "Azrâ mesnevilerine bir nazire olduğunu söylemek kanımızca yanlış olur. Eser hiç olmazsa konu bakımından özgün bir mesnevidir.

ESERİN ÖZETİ

Arabistan çöllerinde bir beyin genç ve yakışıklı oğludur Vâmık. İyi bir eğitim görmüş, iyi yetişmiş, iyi bir binici, iyi bir avcı, iyi bir savaşçıdır. Babası hayata gözlerini yummuştur. Günlerini dünyanın dertlerinden habersiz zevk ve neşe içinde geçirmektedir. Önemli meraklarından biri de şahiniyle beraber çölde avlanmaktır.

Bir gün atı, tazısı ve şahiniyle birlikte çölde avlanırken şahin gözden kaybolur. Şahini bulmak için çırpınarak sağa sola koşturur bir vahada şahininin bir genç kız tarafından alıkonduğunu görür. Şahini almak için ona yaklaşır. Kız gayet güzeldir. Ona buralarda ne aradığını sorar. Vâmık ona düştüğü durumu anlatır ve ondan şahinini ister. Kız, babasının adamlarının buralarda olduğunu, buralara izinsiz girdiği için kendisini yakalarlarsa ona fenalık edebileceklerini söyler. İyi niyetle buralara gelmişse bunu ispat için bir şiirle onu babasının evine davet etmeye hazır olduğunu söyler. Vâmık ona aşık olmuştur. Bir şiirle ona aşkını anlatır ve davete icabet eder. Kızın adı Azra’dır.

Azra’nın babası Said onu karşılar. Ona kim olduğunu sorar. Vâmık’ın babasının şöhretini duymuştur. Ona çok hürmet ve ikramda bulunur. Vâmık orada birkaç gün misafir olduktan sonra Azra’dan uzak kalmak ona ağır geldiği için istemeye istemeye evine döner. Said onu adamlarıyla evine kadar gönderir. Vâmık gelen adamlara bolca bahşiş verir, Said’e çok kıymetli hediyeler gönderir. Said hem onun asaletine hem gönderdiği hediyelere karşılık altta kalmamak için ne yapacağını düşünür ve kızı Azra’yı ona vermeyi içinden geçirir.

Vâmık’ın içine aşk ateşi düşmüştür. Huzurunu ve uykusunu kaybeder. Emin adında kendisinden yaşça büyük bir sırdaşı vardır. Ona derdini söyler ve bu derdin çaresinin de Azra’yı almak olduğunu ifade eder. Emin bütün ısrarına rağmen onu bu düşünceden vazgeçiremez.

Bir mektup yazar ve birçok kıymetli hediyeyle Emin’i Said’den Azra’yı istemeye gönderir. Emin Said’in huzuruna çıkar, mektubu ve hediyeleri Said’e takdim eder. Said bu evliliğe çoktan razıdır. Kızı vereceğini söyler. Emin bu arada Azra’yı tenha bir yerde yakalar ve Azra’ya Vâmık’ın gönderdiği mektubu verir. 'Azrâ mektubu okur bir cevap yazarak Vâmık’a mektubun verilmesini ister. Emin hediyelerle uğurlanır. Emin uçarcasına geri dönüp Vâmık’a müjdeyi verir.

Aradan birkaç zaman geçer. Haber ulaşmaz iki tarafa da. Verilen sözler bir türlü yerine getirilmez. Çünkü Azra’nın amcası oğlu Burhan bu evliliğe karşıdır. Amcasına haber göndererek kızın kendi hakkı olduğunu,

bir yabancıya verilmesine karşı olduğunu bildirir. Said iki arada bir derede kalmıştır. Bir tarafta Vâmık'a verdiği söz, diğer tarafta yeğeni Burhan.

Vâmık, Emin'in bütün muhalefetine rağmen atına biner ve Azra'nın memleketine doğru yola çıkar. Uzun bir yolculuktan sonra menziline varır ve Azra'ya ilk gördüğü vahada rastlar. Ağlaşarak birbirlerine hallerini anlatırlar. Tam bu sırada ava çıkmış olan Burhan çıkagelir. Arkadaşlarıyla beraber Vâmık'ın elini, ayağını bağlayarak götürür Vâmık'ı zindana atar.

Vâmık'ın zindandan kurtulması ya bu evlilikten vazgeçmesine ya da Azra'nın Burhan'ı koca olarak kabul etmesine bağlıdır. Said durumdan haberdar olur, utanır fakat bir şey yapamaz. Yapılan bütün baskılara rağmen Vâmık'a verdiği sözden vazgeçmez.

Zindanda bir gardiyan vardır. Adı Beşir'dir. Vâmık onunla dertleşir. Beşir'le konuşmalarından onun hemşehrisi olduğunu anlar. Beşir, zamanında Vâmık'ın babasının ekmeğini yemiştir. Daha sonra gurbete çıkmış, buralara gelmiş, Burhan'ın adamı olmuştur. Vâmık, Beşir aracılığıyla Azra'ya bir mektup gönderir. Mektubu okuyan Azra'nın kederi daha da artar.

Aradan bir ay geçer. Vâmık'tan haber alamayan Emin endişeye kapılır. Olayı başından sonuna kadar Vâmık'ın kızkardeşi Hüsna'ya anlatır. Hüsna dillere destan güzelliğinin yanında aklı ve gücü yerinde olan, asker gibi yetişmiş bir kızdır. Emin'i Civan şehrine Vâmık'tan haber almak için gönderir. Emin yanına on arkadaş alarak Civan'a gider. Said'in huzuruna çıkar. Onu çok üzgün ve utangaç görünce ona bir şey sormaz. Azra'yı bulur. Ondan bütün gerçeği öğrenir. Gizlice zindana gider. Emin, Beşir'i hemen tanır, Çünkü Beşir onun haber alamadığı yeğenidir, kardeşinin oğludur. On yıldan fazla bir zamandır görüşmemişlerdir. Emin Vâmık'la görüşür ve memleketine döner. Durumu Hüsna'ya anlatır.

Sağa sola haber gönderilir. Yüzlerce asker toplanır. Askerin başına Hüsna geçer. Birlikte Civan'a gelirler. Bir gece baskınıyla ve Beşir'in yardımıyla Vâmık'ı zindandan kurtarırlar. Ancak Civan'dan kaçmak Vâmık'ın ağırına gider. Sabah olur. Burhan Vâmık'ın zindandan kurtulduğunu duyunca köpürür. Bütün arkadaşlarını toplayarak Vâmık'ın askerlerine karşı durur. Vâmık, Emin ve Hüsna; Said'i üzmemek için Burhan'ı öldürmek yerine esir almaya karar verirler.

Mübareze başlar. Burhan'ın arkadaşları Vâmık'ın askerlerine yenilerek birer birer esir düşer. Son olarak meydana Burhan çıkar ve

Vâmık'la dövüşmek ister. Vâmık'a Hüsna engel olur, Burhan'ın karşısına kendi dikilir. Çarpışmada Burhan yenilir ve esir düşer. Vâmık, Said'in hatırı için Burhan'a iyi muamelede bulunur. Burhan yaptıklarından utanır.

Said, sözünü yerine getirmenin mutluluğuyla Vâmık ve Azra'yı evlendirir. İki genç böylece muratlarına erer. Vâmık bu sevinçle, bunca çektiklerine rağmen Burhan'ı affeder ve ona kızkardeşi Hüsna'yı verir. Böylece herkes mutlu olur.

DİL – ÜSLUP – İFADE

Osman Remzi Efendi’nin Vâmık u "Azrâ mesnevisini dil, üslup ve ifade bakımından inceledik ve şu noktaları tesbit ettik:

Eserin bütününden şairin medrese tahsilinden kaynaklanan bir divan kültürüne, Arapçaya ve Farsçaya yakın olduğunu çıkarıyoruz. 10.000 kelimeye yakın metinde aşağı yukarı 8.900 değişik kelimenin kullanılması şairin kelime dağarcığının ne kadar derin ve dolu olduğunu görüyoruz. Ancak aynı beyitte müteradif kelimelerin sıkça kullanılmasından da şairin Arapça ve Farsça dilbilgisi kurallarına fazla vakıf olmadığını anlıyoruz.

Olayların anlatıldığı mesnevi ana gövdesindeki mısralarda yer alan dilin sade olduğu söylenemese de nisbeten anlaşılabilir olduğu görülüyor. Ancak bu durum araya serpiştirilen gazel, murabba, muhammes, müseddes ve müsemmenlerde dil daha ağırdır. Bir karşılaştırma olsun diye şu örnekleri verebiliriz:

Fikri merbût değil bir kayda
Pek heves-kâr idi lâkin sayda

…

‘Ukdesin halledemez bir bâzû
Bendi der bir kıyle şiri âhû

…

Terk-i cân itmek kolaydır derd-i hicrân olmasun
N’eylerim cân ü cihânı terk-i cânân olmasun

…

Gönül pür-hüzn ü ye’s-âlûd cefâ bi-had safâ nâ-büd
Sehâb-ı hicr pür-memdûd semâ-yı vasl nâ-meşhûd
Hezâran berk-i gam mevcûd mahal-i ilticâ mefkud

…

Cümle yapılarında da aynı çelişki vardır. Beyitle yapılan anlatımlarda beyitler düz yazıya çevrildiğinde bir veya iki cümle oluştururken anormal bir duruma şahitlik etmez. Ama dörtlük, beşlik, altılık, sekizlikle yazılan bölümlerin anlatımlarında bazen çıkarılacak bir cümle olmadığı görülür. Birçok yerde yüklem eksiktir. Bazıları eksiltili cümle (gizli yüklem) sayılsa bile bunlara uygun bir yüklem eklenmesinde sıkıntılar doğmaktadır. Bu sıkıntının şairin vezin ve kafiye bulma sıkıntısından kaynaklandığını ve anlamı geri plana ittiğinden kaynaklandığını tahmin etmekteyiz.

Eser sonuçta 20. yüzyıla aittir. Ama eserde kullanılan sözcüklerin yazımında 16 ve 17. yüzyılların imlası kullanılmıştır. (irişüp, almasun, gidüp…) Buna karşılık (kolaydır, değil) kelimelerinin yazımı önceki yazımlara ters düşmektedir. Bunun şairin özel bir merakından mı yoksa matbaanın veya mürettibin tasarrufundan mı kaynaklandığını bilmiyoruz.

Şairin üslubu zaman zaman çok canlı, zaman zaman çok durgundur. Olay bölümlerinde dil kısmen yalın, diğer bölümlerde oldukça süslüdür. Şair en çok benzetmeye başvurur. Çok değişik benzetme yolları dener. Benzetme için (gibi, misl, misal, âsâ, mânend, sanki) benzeri edatlara başvurur. Bunlarla yetinmez bazen de (sanarsun) yüklemiyle benzetmeyi yapar.

Eserde isim, sıfat, edat, fiil türü kelimeler fazlaca kullanılırken zamirlerin ve zarfların az kullanıldığı göze çarpar.

EDEBÎ SANATLAR ve VÂMIK U ‘AZRÂ

Tahkiye geleneğine sımsıkı bağlı olan mesnevilerde genelde süslü ve sanatlı bir dil yoktur. Çünkü tasvirin geri planda kaldığı, olayın ön plana çıktığı bir türdür mesnevi. Ana metinden çok, metin arasına serpiştirilmiş gazel, murabba, muhammes, müseddes ve müsemmenlerde yer alan edebi sanatlar olaya bir nefes alma imkânı doğurduğundan biraz daha süs ve sanata ağırlık verir.

Osman Remzi Efendi'nin mesnevisinde gelenek bozulmaz. Ana metin dışında kalan farklı türlerde yazılmış metinlerde Osman Remzi Efendi daha çok benzetme ve telmihlere yer verir. En çok da teşbih-i beliğ ve mübalağa sanatlarını kullanır. Osman Remzi Efendi'nin kullandığı diğer edebi sanatlar ise basit edebi sanatlardır.

Şimdilik bu sanatları içeren örnekleri vermekle yetinelim.

TELMİH:

‘Iyş ü nûş-ı zevkına aldanmayın bezm-i gamın
Câm-ı Cemşid ü Cemi eyler nihâyet zehr-i can

Pençe-i kahr-ı felekde oldular zâr ü zebûn
Nice bir ‘Ad ü Semûd Rüstem-âsâ Kahraman

TENASÜB:

Fitne-i dehr desis ü gammâz
Eylemez kimseyi bi-gam dem-râz

Eylerim va'de vefâ ahde sebât
Fikrimi döndüremez teşvişât

TEKRİR

Saf dil saf fikir saf hayâl
Hâline gıbta ider âb-ı zülâl

Rûz ü şeb durmadı mânend-i hevâ
Geçdi sür’at ile sahrâ sahrâ

KİNAYE:

‘Azm idüb gülşene gülçin olalım
Neş’e-bahş-ı dil-i gam-bin/gîn olalım

Ey hümâ-yı evc-i rıf’at konma her bir lâneye
İşte saldın sâye-i devlet gider bir dâneye

MECAZ:

Açıla ‘ukde-i fikir pür-tâb
Gide tâ gerd-i gam kalb-i harâb

Uğratırlar seni havfım zarara
Zarâr-ı mekr-i nedâmet esere

TEŞBİH-İ BELİĞ:

Gam-ı eyyâm irişüb nev-rûze
Gele revnak-ı ufk-ı firûze

Görmemiş mihnet-i kahr-ı dünyâ
Çeşm-i âhû-yı sehhâr-ı peymâ

TECAHÜL-İ ARİF:

Mihrine kahrına bakma dehrin
Sana zulmet mi değildir mihrin

Şâm-ı hasretdir nehârım böyle bahtı kareyim
Seddolunmuş reh-güzârım yâre nerden varayım

TEZAT:

Cümle ikbâlin olur edbârı
Düşmedi bir hal gur’ura bâri

Feleğin zevkı dahi kahr iledir
Her safâsıyla cefâsı biledir

MÜBALAĞA:

Gelir âvâzına mürğân-ı hevâ
Olsa pür-şevk-ı edâ-yı nağme

Her taraf cellâd gûyâ su’-i kasdı cânedir/cânadır
Zir ü bâlâ oldu düşmen çıkdı her yerden rakıyb/rakîb

İRSÂL-İ MESEL:

‘Ukdesin halledemez bir bâzû
Bend ider bir kıyle şiri âhû

Çâre varsa derdine dermân olur
‘Âşıka ma’şukdan dermân olur

TEŞBİH:

Geçdi sahrâları mânend-i hevâ
İrdi bir menzile gayet rehâ

Eyleme râz-ı dili misâl-i ‘andelib
Olmasın bir gül için tâ sana bin bir rakıyb

NİDA:

Yürü sayyâd-ı heves-kâr-ı şikâr
Yoksa bir dâme mi oldun düçâr

Hangi iklîmin nihâl-i bâğısın
Kim yetişdirmiş seni ey serv-i râz

TEVRİYE

Rûzgâra aldanıp uyma hevâ-yı ser-keşe
Gird-bâd-ı ye’si teskin edecek te’sir yok

HÜSN-İ TA’LİL:

Âbe ‘akseyleyerek tab’-ı izâr
Kablamış âbı şu’â-ı envâr

İrişüb menziline ol şûh-terin
Sanki meh nire saldı nazarın

İSTİFHAM:

Yoksa hûri mi peri mi ‘acabâ
Oturur böyle mücerred tenha

Hâl-i istiğrakına bâ’is nedir
Söyle sözün âşikâr ey genc-i râz

AÇIK İSTİARE:

Burada ârâm eylemek şâhım hatâdır el amân
Bir mu’inin var ise bindir muhakkak hasm-ı cân

Habs eyledi o dilâver-i server
Sanki bir mahfaza girdi gevher

KAPALI İSTİARE:

Cânıma kâr eylemişdir yoksa âlâm-ı mihen
Rûşen oldu seyr-i hüsnünle gözüm gönlüm disen

TEŞHİS:

Eyle ey hâme hele nakl-i sühan
Ersin encâma şu hâl-i pür-mihen

VÂMIK U ‘AZRA’DA KİŞİLER

Eser alegorik bir mesnevidir. Yani eserde yer alan kişilerin adlarıyla eserde yüklendikleri özellikler ile kişisel özellikleri arasında paralellik vardır.

Vâmık, seven; Azra, sevilen; Emin, güvenilir; Beşir, müjdeci; Said, mutlu; Burhan, delil; Hüsna, güzel anlamlarını taşımaktadır. Bu isimlerden sadece Burhan’ın isminde bize göre bir alegori yoktur.

Eserde yer alan kişilerin özellikleri şöyle sıralanabilir:

VÂMIK: Zengin bir Arap emirinin oğludur. Babası ölmüştür. Yakışıklı, görgülü, yiğit bir savaşçı, usta bir avcı, şair, hevesleri peşinde koşan, zamanının çoğunu avlanarak geçiren, dünya dertlerinden ve yüklerinden habersiz yaşayan; aşık olunca dünyası kararan mert tabiatlı, cömert bir kişi olarak tanıtılır. Eski hikâyelerin havası içinde kusurları hep göz ardı edilir.

AZRA: Vâmık’ın bir görüşte aşık olacağı kadar güzel bir kızdır. Aşkına sadıktır, mütevekkildir, iffetlidir, şairdir. Mesnevide kendi ağzından söylenen bir şiirden sofrası açık, hatırı sayılır bir Arap emirinin kızıdır.

SAİD: Azra’nın babasıdır. Zengin, asil ve cömerttir. Mesneviden anladığımıza göre ya Civan şehrinin beyidir ya da önde gelen zenginlerindendir. İyiliği ve ihsanı karşılıksız bırakmayacak kadar asildir. Kızına çok değer verir. Sözüne sadıktır. Çok zor durumda kalsa bile verdiği sözden vazgeçmez.

EMİN: Vâmık’ın kendisinden yaşça büyük arkadaşı ve sırdaşıdır. Vâmık için her fedakârlığı göze alır. Onun için ölüme bile gitmeye hazırdır. Mesnevinin abartılı tiplerindendir.

BURHAN: Azra’nın amcası oğlu ve Vâmık’ın rakibidir. İnatçıdır. Etrafındaki insanların sözlerine uyar. Amcası kızı Azra’yı Vâmık’a bırakmak istemez. Bu yüzden herkesi zor durumda bırakır. Zora karşı baş eğen, iyilikten anlamayan biridir. Mesnevinin kötü adamıdır.

BEŞİR: Vâmık’ın kaldığı zindanın bekçisidir. Aslında Vâmık’ın hemşehrisidir. Sonradan Emin’in gurbette kaybolan yeğeni olduğu anlaşılır. Halden anlayan, yardım seven bir insandır.

HÜSNA: Vâmık’ın kız kardeşidir. Mesnevinin sürprizlerindendir. Başta varlığından söz edilmez. Vâmık’ın çıktığı seferden dönmemesi üzerine ortaya çıkar. Güzeldir, fedakârdır, iyi ata biner, iyi kılıç sallar. Erkeklerle savaşacak kadar cesur ve hünerlidir. Hüsna da mesnevinin abartılı tiplerindendir.

VÂMIK Ü ‘AZRA’DA BİÇİM ÖZELLİKLERİ

NAZIM BİRİMİ: Vâmık u "Azrâ mesnevisi olayların anlatıldığı gövde olarak 539 beyitten oluşmuştur. Ancak kişilerin psikolojik durumlarını ve hüzünlerini anlatan bölümlerde 4’lük, 5’lik, 6’lık ve 8’likler de kullanılmıştır. Bunların hepsini beyte tahvil edersek mesnevinin tamamı 720 beyittir diyebiliriz.

NAZIM ŞEKİLLERİ: Mesnevide olayların arasında aşıkların söyleşilerini ve mektuplaşmalarını ihtiva eden gazeller, murabbalar (dörtlüklerle), muhammesler (beşliklerle), müseddesler (altılıklarla) ve müsemmenler (sekizliklerle) de yer alır.

VEZNİ: Mesnevinin tamamı “fâ’ilâtün fâ’ilâtün fâ’ilün” vezniyle yazılmıştır ancak eserin bazı bölümlerinde değişik kalıplar göze çarpar. Şöyle ki:

Vâmık’ın tanıtımı meyanında söylenen 5 beyitlik gazel “mefâîlün mefâîlün mefâîlün mefâîlün” kalıbıyla,

Yine Vâmık’ın tanıtımı meyanında yazılmış 4 beyitlik gazel fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün kalıbıyla,

Vâmık’ın aşk ilanından sonra Azra’nın 8 dörtlükten oluşan mütekerrir murabbaı fâilâtün fâlâtün fâilâtün fâilün kalıbıyla,

Vâmık’ın 7 dörtlükten oluşan cevabi mütekerrir murabbaı yine fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün kalıbıyla,

Vâmık’ın Azra’ya yazdığı mektup olan ve 5 beşlikten oluşan mütekerrir muhammes fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün kalıbıyla,

Azra’nın Vâmık’a cevaben yazdığı mütekerrir muhammes fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün kalıbıyla,

Vâmık’ın Azra’ya hasretini anlatan 4 beyitlik gazel mefâîlün mefâîlün mefâîlün mefâîlün kalıbıyla,

Yine Vâmık’ın hasretini anlatan7 beyitlik gazel fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilünkalıbıyla,

Vâmık’ın Azra’yı ikinci görüşünde söylediği 4 altılıktan oluşan müseddesi fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün kalıbıyla,

Azra’nın Vâmık’a verdiği cevap olan ve 5 altılıktan oluşan müseddes fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün kalıbıyla,

Vâmık’ın zindanda yazdığı 10 sekizlikten oluşan (8 mısra eksik) müsemmen fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün kalıbıyla,

Vâmık’ın Beşir aracılığıyla Azra’ya gönderdiği mektupta yer alan ve 12 sekizlikten oluşan (6 mısra eksik) müsemmen fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün kalıbıyla,

Azra’nın Vâmık’a gönderdiği 10 sekizlikten oluşan (2 mısra eksik) müsemmen fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün kalıbıyla yazılmıştır.

KAFİYE: Osman Remzi Efendi diğer divan şairleri gibi tam ve zengin kafiye kullanır.

Sa’id -‘anid / cevlâna – meydana / dilir-esir tam kafiyeye örnekleridir.

Nihan – Burhan / nâdim – hâdim / musib - tensib zengin kafiye örnekleridir.

Ancak şair bazen tam ve zengin kafiye bulmakta zorlanınca yarım kafiyeye düşer. Eserde

Hüsna-merdufa/ ana- reva/ cüda- me’va yarım kafiye çeşidine verilebilecek örneklerdir.

Osman Remzi Efendi bazen de kafiyeyi gözden kaçırır.

Hevâ - nağme buna örnektir.

Şair,

Çâre varsa derdine **dermân olur**
‘Âşıka ma’şukdan **dermân olur**

beytinde kafiye kullanmaz, sadece redifle yetinir.

KİTAP HAKKINDA

Elimizdeki bu çalışmaya malzeme olan Osman Remzi Efendi’nin Vâmık u "Azrâ mesnevisi kitabımızın arka sayfalarında yer alan fotoğraflarda görüleceği gibi matbu bir eserdir.

Bedri Alpay “Şanlıurfa Şairleri I” kitabında eserin İstanbul’da basıldığını söylüyor ama elimizdeki nüshada kitabın nerede ve hangi matbaada basıldığına ilişkin bir bilgi yok. Matbaa kitabın dizgi ve baskısında özen göstermemiş. Dizgi hataları var. Bazı sayfalar koyu, bazı sayfalar silik yazılmış. Kitabın kapağında bile dizgi hatası var. Kitap *Vâmık u "Azrâ* adıyla değil *Vâmık ü Uzra* adıyla basılmış. Bunu yine kitabın ilerleyen sayfalarında yer alan fotoğraflardan anlamanız mümkün.

Elimizdeki nüshanın kapağında sırasıyla şu bilgilere yer veriliyor:

SERGÜZEŞT-İ MAZİ
YAHUD
VÂMIK U UZRA
NÂZIMI
KÜRKCÜZADE
OSMAN REMZİ
SAHİB VE NÂŞİRİ: FEYZ KÜTÜBHÂNESİ SAHİBİ
ABDULLAH EDİB
URFA 1341

Kitap elimize geçtiğinde mavi bez ciltliydi. Kitabı bize takdim eden Fuat Rastgeldi kitabın kendisine bu haliyle intikal ettiğini söyledi. Ama anladığımız kadarıyla kırmızı mürekkeple basılmış olan sayfa kapaktır ve kapak kâğıttır. Kitap 14 X 20 mm ebadındadır, 3. hamur 60 gr kâğıda basılmıştır.

SERGÜZEŞT-İ MÂZÎ

yahud

VÂMIK U ‘AZRÂ

İFÂDE

Müsellem-i enam olduğu üzre hayatda muvaffakiyetin yegâne ‘âmili ümid ve emeldir. Bunu kemâl-i i’tidâl ile tenmiye edenler ‘ale’l-‘umûm mes’ûd ve bahtiyâr ifrâd ve tefride sapanlar da –binde bir nâ’il-i âmâl olanlar müstesna olmak üzre- bedbahttır. Gaye i’tibâriyle sa’âdet-i beşerîyi istihdâf eden ‘ilim ahlâk içtimâ’ı bizi fedâili iktisâba ve rezâili ictinaba sevk ediyorsa da bunu canlı bir misâl ile tavzih edeceğinden tarihi tedkik zarûridir. İşte bu zemindeki tedkikat neticesinde bir kere daha temsile şâyân görülür. Ümerâ-yı ‘Arab’dan Vâmık ile ‘Azrâ’nın hikâyesi (Sergüzeşt-i Mâzi) ‘unvânıyla nazmen kaleme alınarak inzâr-ı ‘ammeye ‘arz kılındı. Hidâyet Allah’dandır.

1 Nisan 1340 Urfa
Kürkcüzâde
Osman Remzi

İFÂDE

Herkesçe bilindiği gibi hayatta başarının tek sebebi ümit ve emeldir. Bunu olgunluk ve ılımlılıkla bereketlendirenler genellikle mesut ve bahtiyar, aşırılığa kaçanlar ise -binde bir hedefine ulaşanlar dışında - bedbahttır. Amaç olarak insanlığın saadetini hedefleyen ilim ve ahlak, iyi özellikler kazanmaya ve rezilliklerden yüz çevirmeye sevk ediyorsa da bunu canlı bir örnekle açıklayacağından tarihe bakmak gerekir. İşte bu alandaki incelemeler sonucunda (görülenler) yeniden anlatılmaya layıktır. Arap beylerinden Vâmık ile ‘Azra’nın hikâyesi “Sergüzeşt-i Mâzi” adıyla şiir olarak yazılarak halkın huzuruna getirildi. Hidâyet Allah’tandır.

1 Nisan 1340 Urfa
Kürkcüzâde
Osman Remzi

VÂMIK U ‘AZRÂ

METİN

Yine ey bâd-ı ferah-bahş kılub
Eyle bir subh-ı safâ içre hubûb

Açıla ‘ukde-i fikir pür-tâb
Gide tâ gerd-i gam kalb-i harâb

Bâğa vir feyz-i küşâyiş tâze
Gele şevk ile hezâr âğâze

Açıla gonca-i gül-zâr-ı safâ
Rû-nümâ olmaya hiç reng-i cefâ

Gire bir şekl-i zümrüdine çemen
Saçıla her tarafa bûy-ı semen

Ola cûlarda hem âheng-i hevâ
Raks ide cümle nihâl-i ra’nâ

Gam-ı eyyâm irişüb nev-rûze
Gele revnaak-ı ufk-ı firûze

Ey ferahlık veren rüzgâr es ki safa tanecikleri etrafa saçılsın. /

Fikir düğümleri tüm parlaklığıyla çözülsün, harap kalbimiz tamir olsun, keder girdapları gitsin. /

Gönül bağına parlak ve taze bir bereket ver, bülbül (de) şevkle ötmeye başlasın. /

Bahçemiz zümrüt gibi yeşil bir renge bürünsün, etrafa yasemin kokuları yayılsın. /

Akarsular ahenkle aksın, bütün güzel fidanlar dans etsin. /

Keder günleri yerini güzel günlere bıraksın. Firuze renkli ufuklara parlaklık gelsin./

‘Azm idüb gülşene gül çin olalum/gül-çîn
Neş’e-bahş-ı dil-i gam-kin/gîn olalum

Ola hengâm-ı ferâh cilve-nümûn
Yine cûş eyleye ezvaak-ı derûn

Virelim hâtime ye’s ü eleme
Tâb ü revnak gele tâ ki kaleme

‘Aks ide safhâ-yı kırtâse hemin
Bir nev-üslûb ile şekl-i dirin

İde bir gevher-i nakş-ı zibâ
Piş-i nezzâreye çün ‘arz-ı likaa

Ola bir şekl-i mücessem gûyâ
Câme-i lafızda ruh-ı ma’nâ

Kıssa-i ‘aşka ola şâhid-i zâr
Nakl-i nev-tarz ü behin-i güftâr

Gül bahçesine gidip gül toplayalım, kederli gönlümüze neşe bağışlayalım. /

Cilve örnekleri sunan anlar yaşansın, yine gizli kalmış zevkler coşsun. /

Ümitsizliğe ve kedere son verelim, kaleme parlaklık gelsin de sayfanın yüzüne bunlar yansısın, yeni bir anlatım, yeni bir şekil ortaya çıksın. /

Öyle güzel bir nakışın cevheri ortaya çıksın ki gözümüze güzel bir göz görünsün. /

Öyle bir şekil ortaya çıksın ki söz elbisesi mânâya giydirilmiş olsun. /

Yeni bir üslup ve sözün etkisi, bir aşk hikâyesine şahit olsun.

Hüsn-i ‘âlemde meh-i şâ’şâ’a-zâ
Ya’ni ma’şuuka-yı Vâmık ü ‘Azrâ

Fer vire mihri semâ-yı sahne
Öyle bir gelmedi mülk-i ‘Adne

Devleti mülkü gibi bi-emsâl
Hüsnü mir’ât-ı mücellâ-yı cemâl

Dâstânı ola tâ enmele(?) zîb
Hâmeden çıkdı bu şekl-i tertib

Ne sitem çekdiler iki ‘âşık
Biline kıssâ-yı ‘Azrâ vü Vâmık

* *
*

Görmemiş mihnet ü kahr-ı dünyâ
Çeşm-i âhû-yı sehhâr-ı peymâ

Dâ’imâ cilve-geh-i sahn-ı çemen
Hem-demi mürğ-i hoş-âheng-i dehen

Dünyanın güzelliğine, ayın gösterişine karşılık olabilecek bir Vâmık ü Azra’nın aşkları vardır. /

Güzelliği gök sahnesine ışık veren böyle biri daha dünyaya gelmedi. /

Şöhret ve zenginliği benzersizdir, güzelliği güzelliğin parladığı aynadır. /

Hikâyesi ele, parmak ucuna süs olsun diye kalemden böyle bir hikâye çıktı. /

İki aşıkın neler çektiğini öğrenmek için Vâmık u "Azrâ hikâyesi bilinmelidir. /

Büyüleyici ceylan gözler. dünyanın sıkıntı ve eziyetini görmemişti. /

Her zaman bahçelerde gezerdi, arkadaşları ağzından hoş sesler çıkan kuşlardı.

Tolaşur cû vü hevâyı nigehi
Düşmemiş dâ’ire-i tenge rehi

Günde bir mevki’i seyrân eyler
Zevkı tecdid-i firâvan eyler

Sâf dil sâf fikr sâf hayâl
Hâline gıbtâ eyler âb ü zülâl

Feyz-i enfâsına meftûn hevâ
Piş-gâhında gezer kûh ü fezâ

Bir peri-peyker hûri-hilkat
Baş eğer makdemine ‘ulviyyet

Âsümân çetri kevâkib fânûs
Şeb ider dâmen-i ikbâlini bûs

Zir-i destânı pür-sitâr-ı hezâr
Şevketi gıbtâ-yı fezâ-yı i’sâr

Bakışları havaya ve suya yönelikmiş.Bir gün bile sıkıntı çekmemişti./

Her gün ayrı bir yeri gezer ve zevkinde yenilikler meydana gelirmiş. /

Saf gönlünü, fikrini, hayalini bir damla temiz su bile kıskanırmış. /

Rüzgâr onun nefesinin bereketine düşkünmüş; dağda ve fezada onu izlermiş. /

Peri yüzlü, huri yaradılışlıymış. Yücelik onun önceliği karşısında baş eğermiş. /

Gökyüzü çadırıymış, yıldızlar onu aydınlatırmış, gece onun baht eteğini öpermiş. /

Ellerinin altındaki binlerce yıldızla şan ve şerefini gökler kıskanırmış.

Emrine beste zemin ü bâlâ
Hükmüne sanki musahhar sahra

Bu mesâr ile geçer evkaatı/
Ne bilür dehr-i mihen-i gayâtı

Eyleseydi söze ‘'Azrâ âğâz
Böyle şi’r ile olurdu dem-sâz

GAZEL

Cihân dil-mest ü hayretdir leb-i la’l u zülâlimden
‘Avâlim feyz-yâb-ı neş’edir seyr-i cemâlimden

Olub sahra-nişin nağme-bahşâ-yı hevâ-yı nâz/(*)
Gelir bâd-ı sabâ vecde beyân-ı hasb-ı halimden

Eğer mir’âta düşse şevk-i tâb-i mihr-i ruhsârım
Olur bir dâğ-ı dil peydâ mücerred ‘aks-i hâlimden

Olur pür-kef-i zılâl sâf te’sir-i nigâhımla
Urur sad mevc yem-i çin-i cebin-i infi’âlimden

Yer ve gök emrine bağlıymış, koca çöl de onun emrindeymiş. /

Bu mutlulukla zaman geçirir, dünyanın sonu gelmez sıkıntıları aklından bile geçmezmiş. /

'Azrâ ağzını açıp konuşsa böyle konuşurdu: /

Cihan kızıl dudağımdan çıkan damlacıklarla kendinden geçmiştir. Alemler güzelliğimi seyrettiğinden neşe içindedir./

Ezgiler, naz rüzgârının bağışıyla çölde yaşamaktadır. Benimle sohbet ederken kendinden geçer. /

Güzelliğimin görüntüsü aynaya yansısa, bu görüntümden ayna bile bir gönül yarası alır. /

Saf bakışımın etkisiyle bir avuç su denize dönüşür ve alın kırışıklığı gibi yüz dalgayla coşar.

Olur pür-neş’e gönlüm dem-be-dem seyr-i sahârîden
Halâvet-yâb olur ehl-i muhabbet şekl ü hâlimden

* *
*

Kayd ü âlâm-ı cihandan gaafil
Ebedî zevk âna sanki kâfil

Bir çire-gâhda idüp rekz-i hayyâm
Anda kılmış idi ‘'Azrâ ârâm

Bir gün işte o büt-i har-gâhı
Uykudan kalkdı sepide-gâhı

Yalınız eyledi ‘azm-i sahrâ
Bir çemenlikde oturdu tenhâ

İndi piş-gâhına bir şâhin
Çeşm-i âhûsuna bakmadı hazin

Âşinâ gibi o baygın gözüne
Sanki hayrân idi ra’nâ yüzüne

Gönlüm çöldeki gezintilerin etkisiyle neşeyle dolar. Aşıklar durum ve şeklimden bir tatlı lezzet duyar. /

Dünya ona ebedi zevk vermeye söz vermiş gibi dünyanın kederlerinden ve kaygılarından habersiz yaşarmış. /

'Azrâ rahat bir yerde çadırını dikmiş orada dinleniyormuş./

Bir gün işte o kusursuz güzel sabah uykusundan uyanmış./

Çöle doğru tek başına ilerlemiş ve tenha bir yerde oturmuş. /

Önüne bir şahin inmiş ne yazık ki onun ceylan gözlerine bakmamış. /

O baygın gözleri sanki eskiden tanıyormuş ve eskiden beri o yüze hayranmış.

Gitdi tutdu ânı nâgâh ‘Azrâ
Kaçmadı andan o şâhin asla

İtdi şâhin ile emrâr-ı zamân
Bak ne yüz gösterecekdir devrân

* *
*

Fitne-i dehr desis ü gammaz
Eylemez kimseyi bi-gam dem-râz

Mâhi-i zevk ü tarâb düşmen-i keyf
Kimse kahrından emin olmaz hayf

Lutfuna ‘ünfi olur hâtime-res
Telh ider şükrü tûtiye kafes

Bilmeyen nîk ü bed eyyâmı
Mest ü gafletle görür encâmı

‘Arz-ı didâr iderek reng-i humâr
Telh-kâm eyler ânı âhir-kâr

'Azrâ ansızın gidip onu tutmuş ve şahin de ondan asla kaçmamış. /

O, şahin ile zaman geçirirken bakalım zaman ona ne oyunlar oynamış. /

Dünya denen fitneci, hileci, kalleş; Kimseyi bir an gamsız kedersiz bırakmaz. /

Zevkin, keyfin, eğlencenin düşmanıdır. Ne yazık ki kimse onun kahrından emin olamaz. /

Bu türden bağışlarının (!) sonu yoktur. Kafesteki papağana şükrü acıyla çektirir. /

İyi kötü günü bilmeyenler (de) gaflet sarhoşluğuyla yarını düşünmez./

(Dünya) kızıl yüzünü (öfkesini) göstererek sonunda ona kötü bir ders verir. /

Tâze bir fer virir ezhâra sabâ
Dağıdır revnaakını yine hevâ

Mihrine kahrına bakma dehrin
Sonu zulmet mi değildür mihrin

Cümle ikbâlin olur edbârı
Düşme bir hâl gurûra bâri

Eylesek mâziye bir ‘atf-ı nigâh
Çerh-i gaddârdan idersek ikrâh

Hele târihe biraz it dikkat
Kim geçürmiş demini bi-mihnet

Feleğin zevkı dahi kahr iledür
Her safâsıyla cefâsı biledür

Dinleyin işte bu hâlâta misâl
Bir hikâye ola tâ nakş-ı hayâl

Sabah rüzgârı çiçeklere taze bir ışık verir. Rüzgâr ferahlığını etrafa dağıtır. /

Bu dünyanın güzelliğine bakma, çünkü dünyanın sonunda karanlık vardır. /

Her şans bir gün ters döner, bu yüzden varlıkla gurura düşmemek gerekir. /

Geçmişe bir dönüp baksak acımasız dünyadan tiksiniriz. /

Tarihe de dikkatle bak, kim örünü sıkıntısız geçirmiş? /

Felek zevki de eziyeti birlikte verir. Onun eziyeti ve keyfi iç içedir. /

Dinleyin bu duruma güzel bir örnek olarak size güzel bir hikâye anlatayım:

‘Arabistanda bir hâl itdi zuhûr
Eyledi bir nice dem sülb-i huzûr

* *
*

Gösterib dehr-i ‘acûze rağbet
Bir zaman Vâmıka virdi şevket

Oldu bir mülk-i vasi’ içre emir
Devlet ü haşmet ile şöhret-gir

Beste fermânına gûyâ devran
Döner emrinde hezâran insan

Cilve-gir râyet-i baht ü ikbâl
Sâye-bahşâ-yı zemin âmâl

Gelür âvâzına mürğân-ı hevâ
Olsa pür-şevk-edâ-yı nağme-sâz

Her ne dem eylese meyl-i neğamât
Böyle söylerdi müferreh ebyât

Arabistan’da bir şeyler olmuş ve uzun süren bir huzur dönemi yaşanmış. /

Yaşlı dünya Vâmık’a şan şeref vermiş. Geniş topraklara emir olmuş, devleti ve gösterişiyle nam salmış. /

Döneminde herkes ona bağlıymış ve etrafında binlerce insan döner dururmuş. /

Şansının bayrağı hep göklerdeymiş ve oradan yeryüzüne gölge salarmış. /

Tatlı ve çekici sesiyle ağzından çıkan ezginin etkisine kuşlar bile girerdi. /

Ne zaman bir şarkı mırıldanmaya başlasa ağzından şu mutlu beyitler dökülürdü.

Baht ü tâli’ reh-nümâ ikbâl ü devlet bi-kıyâs
Menzil ü maksûd zâhir râh-ı matlab bi-hirâs

Eylemez sâfiyeti mir’ât-ı fikrim jeng-dâr
Serde varken hoş hevâ gird-i şu’un itse temâs

Taşa salsa mihrimi eyler tebeddül hasleti
Taşda müzmer-i kûhda te’sir-i şevk olur esas

Cür’âsı dil-mest-i hayret eyler ehl-i meclisi
Eylese peymâneye la’l-i lebim ger in’ikaas

Nağmeye hâtime virse Vâmık
Başlar âhenge hezâr ‘âşık

Gül-i ruhsârına eyler hayrân
Bülbülü goncaya lebiyle giryân

Hâsılı cümle-i gamden âzâd
Vakti bi-gam dili şen şûh nihâd

Bahtım yolunda gidiyor, şan şöhret ve talihim ölçüsüz. Hedefim ve yolum belli isteklerimin sınırı yok. /

Ben böyle mutluyken isteğimle (hevesle) baksam düşüncemin aynası saflığa kir pas bulaştırmaz. /

Güneşimin ışığı taşa vursa taşın özelliği değişir. Taşta, dağın derinliklerinde uyanan isteğimin etkisi esas olur. /

Dudağımın kırmızısı içki kadehine yansısa, o kadehteki içkinin bir damlası içki meclisindekileri hayretle sarhoş eder./

Vâmık söylediği nağmelere son verse binlerce aşık nağme söylemeye başlarmış. /

Bülbül goncaya nasıl aşıksa onu görenler de ona aşık olurmuş. /

Bütün kederlerden azat edilmişti. O şen yaratılışıyla mutluydu ve zamanı kedersiz geçiyordu.

Fikri merbût değil bir kayda
Pek heves-kâr idi lâkin sayda

* *
*

Gezme gaafil bu fezâyı sayyâd
Çün değil havf ü hatardan âzâd

‘Ukdesin hallidemez bir bâzû
Bend ider bir kıyle şiri âhû

Çeşm-i mestâne-i şekl-i pür-tâb
Gösterüb pençe-i sayyâde ‘ikaab

Basma o hâtır-ı nâgehe kadem
Olmasın ‘âkıbetin kayd-ı elem

* *
*

Heves-i sayd olub âhir sâik
Düşdü tih-i gama bir gün Vâmık

Herhangi bir saplantısı yokmuş ama ava oldukça hevesliymiş. /

Buraları gafil gafil dolaşma ey avcı! Çünkü kimse korku ve kuruntudan kurtulmuş değildir. /

Bu düğümü hiçbir kuvvet çözemez. Bir sözüyle bu ceylan bu aslanın elini ayağını bağlar. /

Kendinden geçmiş pırıl pırıl gözleriyle avcının pençesine düşerek kaderine razı olur. /

Bu hatır yoluna sakın ayağını basma ki sonun esaret ve elem olmasın./

Vâmık, bir gün ava çıkmaya heveslenip gam çölünde ola çıkar..

Elde şâhin sekaa esb-süvâr
Tolaşur zevk ile bi-sabr ü karâr

Dûş olub didesine bir tihu
Arayor huşk-ı dehen harir-i su

Anlatır hüsn-i zebân hâli
Katre-i âbdı ânın hayâli

Düşdü zevk ü hevesi lezzetine
Sanki muhtâc idi tihu etine

İtdi ta’kib ânı şiddetle hemin
Kendüsi ile mu’ini şâhin

Teng idi anlara gûyâ o fezâ
Tolaşurlar idi sahrâ sahrâ

‘Âkıbet gaaib olub mürğ ü gazâl
Kaldı Vâmık dahi bi-tâb ü mecâl

Atlıymış, yanında şahini ve kulağı kesik bir tazı varmış. /

Gözüne bir çöl kuşu ilişmiş. Ağzı kuruymuş ve çölde su arıyormuş. /

Hüzünlü bir dille kendi halini anlatırken hayali bir su damlası hayal ediyormuş. /

Hevesine uymuş ve o kuşun etine muhtaçmış gibi davrandı./

Şahiniyle birlikte onu hızla takip etmeye başladı. /

Onlara göre o feza boştu ve çöl çöl dolaşırlardı. /

Sonunda kuşlar ceylanlar kayboldu. Vâmık da yorgun düştü.

Nerde ârâm-ı dil-i kalb-i hazin
Nerde pervâz idiyor o şâhin

Girdi mi pençesine tire-i sayd
Yoksa şâhin de mi oldu der-kayd

Şâhini eyledi Vâmık ta’kib
‘Âkıbet irdi kasvet-i şeb garib

Kabladı her tarafı kasvet-i şeb
Nerede subh-ı emel cây-ı tarâb

Olma bir gaafil güm-geşte-i râh
İtme sayyâd gibi ye’si penâh

Virdi bin dehşet âna o şeb-i târ
Oldu feryâd-ı resi subh-ı mesâr

Serteser bâdiye-peymâ mürğân
Sûbesû zehre hezâran elvân

Kederli gönlünün dinlendiği yer (evi) nerede kalmıştı ve şahini kimbilir nerelerde uçuyordu. /

Av karanlığında şahin de mi bu karanlığın pençesine düştü. /

Vâmık şahini takip ederken birden karanlık bastırmış. /

Karanlık her tarafı kaplamış. Emel sabahı, neşe ocağı uzaklarda kalmış. /

Bu yolda gafil olmak yanlıştır. Avcı gibi ümitsizliğe düşmemek gerekir. /

O karanlık o gece onu çok korkutmuş. Feryadı sabaha kadar sürmüş. /

Çöl baştan başa kuşlara kalmış. Köşe köşe binlerce renk çiçeklenmiş.

Her taraf ins ü beşerden hâli
Sanki hayretle sahhârı mâli

Hangi cânibde ‘aceb cây-ı merâm
Kimse yok ki alına bir peyğam

Esb ü tâzusına virdi kuvvet
Etdi bir cânibe toğrı hareket

Çeşm-i nergis gibi âlûde-i h’âb
Eyleyor esbi fakat ‘azme şitâb

Geçdi sahrâları mânend-i hevâ
İrdi bir menzile gaayet ra’nâ

Nâgehân oldu yine didesi dûş
Bir perî-peyker elinde bir kuş

Seyr-i sûretle âna oldu yakin
‘Aceb âhûyu mu tutmuş şâhin

Etrafta in cin yokmuş. Böyle bir duruma hayretle büyülenmiş gibi şahit olmuş. /

Gideceği yönü bilmiyor, yönü gösterecek bir kimse bulamıyormuş. /

Bir yöne doğru gitmeye karar vermiş ve atıyla tazısıyla hızla yola koyulmuş. /

Gözü nergis gibi uykuya bulaşmış olarak atını sürmüş. /

Bir rüzgâr gibi çölü geçmiş ve gayet güzel bir yere gelmiş. /

Ansızın gözü elinde bir şahin tutan bir güzele ilişmiş. /

Hızla ona doğru yaklaşmış, şahin sanki bir ceylanı yakalamış gibiymiş.

Gördü şâhini hayfâ der-kayd
Çeşm-i âhû nigehi fitneye kayd

Bu ne âhû nazarı şu'bede bâz/
Beste-i gîsûsuna bin ehl-i niyâz/

Gamzesi fitneye ger itse kıyâm
Tiğ-i müjgâna olur sine benâm

Dest-i ka'rında olur zâr ü zebûn
İtse Behrâma eğer ‘atf-i ‘uyûn

Âbe ‘akseyleyerek tâb-ı ‘izâr
Kaplamış âbı şu’â-ı envâr

Tağılıp sünbül-i zülf-i pür-tâb
Dil-i üftâdeye olmuş kılâb

Ham-ı ebrû değil o taak-ı felek
Ruhleri mihr ile mehdir bi-şek

Ama ne yazık ki şahininin onun (Azra’nın) ceylan gözünün bakışına esir olduğunu gördü. /

Bu nasıl bir ceylan ki bakışları ufuklarda uçuyor, perçeminin bağına bin yalvarma gerekiyormuş. /

Gamzesi fitne koparmaya kalkışsa kirpiğinin okuna sineler hedef olurmuş. /

Şahin onun elinde zebun olmuş gibiydi. O, Behram gibi bir pehlivana baksa Behram da kendinden geçerdi. /

Beyaz parlaklığı suya yansıyacak olsa nurların pırıltıları suyu kaplardı. /

Işık saçan saçının telleri dağılsa aşık gönülleri tutuştururmuş. /

Onun kaşının eğrisi feleğin taht kurup oturduğu yermiş. Yanakları şüphesiz ay ve güneşti.

Öyle bir taak ki mihrâb-ı du’â
Her gören olur mutlak dest-küşâ

Yoksa hûri mi peri mi ‘acabâ
Oturur böyle mücerred tenhâ

Hüsnünün câzibesinden insân
Bir kadem ayrılamaz yok imkân

Yürü sayyâd-ı heves-kâr-ı safâ
Olma şâhin gibi der-kayd-ı cefâ

Düşme gel dâmına gîsûya(*)
Olma hayrân nigâh-ı âhûya

Yürü sayyâd-ı heves-kâr-ı şikâr
Yoksa bir dâme mi oldun dü-çâr

‘Ukde-i zülfe tolaşmış tedbir
Nerde tahlis-i giribân emir

Kaşları mihrabı o kadar andırıyormuş ki her gören el kaldırıp duaya dururmuş. /

Bu tenhada oturanın huri mi, peri mi olduğundan şüpheye düşermiş. /

Güzelliğinin cazibesinden kimse onun yanından bir adım bile ayrılamazmış. /

Ey safa süren hevesli avcı, dikkat et de şahin gibi tuzağa düşme./

Saçının, ceylan gözlerinin güzelliğine tutulup ona hayran olma. /

Ey av heveslisi avcı, yürü, yoksa bir tuzağa mı düştün? /

Tedbir (akıl veya şuur) saçlarının düğümüne dolaşmış yaka kurtarmaya da imkân yok.

Böyle hayretle dururken Vâmık
Geldi güftâra o fecr-i sâdık

Gün gibi pertevini itdi nisâr
Bu idi o sahn-ı gevher-bâr

- Vâmık’a hitâben -

Durma gaafil ey süvâr-ı esb ü tâz
İt bu sahrâ sâhibinden ihtirâz

Bu fezâda kimse seyrân idemez
Ey garib üftâde-i hâtır-nüvâz

Olamaz asla kemininden halâs
Uçsa bir peykâna bâzû-yı şâh-bâz

Hâl-i istiğraakına bâ’is nedir
Söyle sözün âşikâr ey genc-i râz

Hangi iklimin nihâl-i bâğısın
Kim yetişdirmiş seni ey ser-i râz

Vâmık ona hayretle bakarken o – güneşin ilk ışığı – konuşmaya başlamış. /

Güneş gibi ışığını saçmaya başlamış, dünya mücevherle süslü bir sahneye dönmüş. /

-Vâmık’a hitaben-

Ey bu hızlı atın usta sürücüsü gafil gafil durma bu çölün sahibine yalvar. /

Ey garip, ey hatır okşayan düşkün kişi, buralarda benden izinsiz kimse gezemez. /

Bir yiğidin pazu kuvvetiyle atılan mızrak nedeniyle kimse bu pusudan kurtulamaz. /

Böyle kendinden geçmenin sebebi nedir? Ey sırların hazinesi bana derdini açık açık söyle. /

Hangi ülke bağının fidanısın? Ey sırrın başı seni kim yetiştirmiş?

‘Azm-i seyrin söyle hangi cânibden
Durma mebhût dehânın eyle bâz

Görseler bu tavr-ı meşkûkun senin
Sonra te’sir eylemez ‘arz ü niyâz

Tarz-ı müstahsenle elbet bu gazel
‘Âşıka ma’şuuku eyler çâre-sâz

* *
*

İtdi bu vechile ızhâr-ı sühan
O perî-peyker simin-beden

Sözüne hâtime virdi ‘Azrâ
Ne desin Vâmık-ı dil-beste-edâ

Cebr-i nefs ile gelüp güftâra
Bu gazel virdi gaamın ızhâra

Öyle sessiz durma, konuş. Nereden gelir, nereye gidersin? /

(Yoksa)Senin bu şüphe çeken tavırlarını görenlere sonradan yalvarmanda yetmez. /

Elbet beğenilen tarzda söylenmiş bu gazel aşıkı sevgili uğruna sıkıntıya sokar. /

O peri yüzlü, gümüş bedenli işte böyle konuşmuş. /

'Azrâ sözlerine son vermiş, gönlünü Azra’ya kaptıran Vâmık şimdi ne desin? /

Nefsini zorlamış ve söze başlamış. Bu gazelle kederlerini açıklamış.

-‘Azrâ’ya hitâben -

Bir garibim gerçi vakf-ı hayretim
Vâmık idi şöhret-i pür-devletim

Çıkmışım gerçi hevâ-yı sayd ile
Geşt-zâr-ı girdibâd-ı gafletim

Nerdedir eyâ tarik-i menzilim
Yok bu yerden infikâke kudretim

Gel bırak destindeki şâhini gör
O zaman ma’lûm olur mâhiyyetim

Biz ‘ikaaba düşmüşüz sayyâd iken
Gelmesün ağreb sana vaz’iyyetim

Zülfünün zincirine oldum esir
Senden ayrılmakda şimdi ‘usretim

‘Aşkımın mâhiyyetin eyler beyân
Gözyaşımla şi’r ü şirin sohbetim

-‘Azrâ’ya hitâben -

Hayretler içindeyim, gurbetteyim, asil bir aile çocuğuyum, Adım da Vâmık. /

Av merakıyla yola çıktım ama gaflet girdabına ağlayarak düşmüşüm./

Yolumu, yönümü kaybetmişim, bulmaya da kudretim yetmez. /

Sen elindeki şahini salıver ki o zaman benim kim olduğumu daha iyi anlarsın. /

Sana benim durumum garip gelmesin. Av peşindeyken av olmuşum. /

Senin saçının örgüsüne esir olmuşum, şimdi bütün sıkıntım senden ayrılmaktır. /

Bu şiirim ve tatlı sözlerim aşkımın niteliğini sana açıklar.

Hâlini eyledi Vâmık ihbâr
Hâtime virdi söze nâliş ü zâr

Berk urup şu’le-i âh-ı sûzân
Dökdü bârân-ı tahassür çeşmân

Çıkdı meydâna gam ü derd-i derûn
Yokdu ‘Azrâ’da dahi sabr ü sükûn

Vâmık’a oldu teselli-bahşa
Bu murabba’la cenâb-ı ‘Azrâ

Reh-nümâ olmuş sana ey dil-rübâ meyl-i şikâr
Nice sahrâyı dolaşdırmış sana bu rûz gâr/
Hâk-i pây-ı müşk-bârın başıma itdi nisâr
Git misâfir ol yakındır hânemiz ey şeh-süvâr

Vâmık halini böylece anlatmış, sözüne ağlayarak, inleyerek son vermiş. /

Şimşeğin çakışı sonrasında yağmurun başlaması gibi gönlündeki ahın ateşi gözyaşlarına dönüşmüş. /

Böylece onun gizli derdi ortaya çıkmış. Azra’nın da sabrı ve huzuru artık yerinde değilmiş. /

Vâmık’ı teselli etmek için bu murabbayı söylemiş: Ey gönül çalan av meraklısı kişi, yolun dönmüş dolaşmış, bugün seni buralara getirmiş. Mis kokan ayaklarının toprağı başıma savruldu.

Ey usta binici evimiz buraya yakındır, git oraya misafir ol.

Hâneyi itsin şeref-yâb meyâmin mukaddemin
Herkese ma’lûm ola necl-i necib-i Ekremin
Ehl-i beytim ola hürmetle refik ü hem-demim
Git misâfir ol yakındır hânemiz ey şeh-süvâr

Eyleme râz-ı dili ifşâ misâl-i ‘andelib
Olmasın bir gül için tâ sana bin har rakıyb
İrişür maksûduna sabr ile ‘âkil bi-şekib
Git misâfir ol yakındır hânemiz ey şeh-süvâr

Kayda saldın gönlünü her gussâdan âzâd iken
Bir gam ü endişeye düşdün diriğâ şâd iken
Hasretin virân ider bu hâtırım âbâd iken
Git misâfir ol yakındır hânemiz ey şeh-süvâr

Uğurlu ayakların evimize şeref versin. Cömert ve asil bir soydan olduğunu herkes bilsin. Ev halkım sana hürmetle arkadaş ve sırdaşın olsun. Ey usta binici, evimiz buraya yakındır; git, oraya misafir ol. /

Sırlarını bülbül gibi sakın kimseye açma. Bir gül için kimse sana rakip olmasın. Akılla, sabırla hareket edenler sonunda amacına ulaşır. Ey usta binici, evimiz buraya yakındır; git, oraya misafir ol./

Her sıkıntıdan kurtulmuşken gönlünü bir sıkıntıya soktun. Mutluyken kesinlikle bir endişe ve kedere düştün. Benim gönlüm de şen iken özleminle yıkıldı. Ey usta binici, evimiz buraya yakındır; git, oraya misafir ol.

Mihrini saldın dile bâri ferâmûş eyleme
Şem’-i bezm-i gayr olup yâri siyeh-pûş eyleme
Bana va’d it başka bir dil-ber der-âğûş eyleme
Git misâfir ol yakındır hânemiz ey şeh-süvâr

Sâye saldın başıma ey nev-nihâl-i ‘işve-hiz
Yâ nasıl olmam hayâlinle demâdem eşk-riz
Gevher-i ‘aşkın yanımda şimdi canımdan ‘aziz
Git misafir ol yakındır hânemiz ey şeh-süvâr

Tal’atınla şâm-ı bahtım ey meh oldu rûşenâ
Şevk-ı didârından ayrılmak ne muzlemdir bana
Kesme bâri mihr-i peyğâmın olub senden cüdâ
Git misâfir ol yakındır hânemiz ey şeh-süvâr

Sevgini gönlüme saldın, bari beni unutma. Başkalarının meclisinin ışığında oturup sevgilinin yüzünü kara çıkarma. Bana başkasını kucağına almayacağına söz ver. Ey usta binici, evimiz buraya yakındır; git, oraya misafir ol. /

Ey nazlı genç fidan, gölgeni başıma düşürdün (beni aşka düşürdün) O zaman neden zaman zaman senin için gözyaşı dökmeyeyim. Senin aşkın şimdi canımdan da kıymetlidir. Ey usta binici, evimiz buraya yakındır; git, oraya misafir ol. /

Senin doğuşunla bahtımın akşamı aydınlandı. Yüzünü görememek ne zor, ne karanlık bir şeydir. Senden ayrı kaldığım zamanlar aşkını ve haberini benden kesme. Ey usta binici, evimiz buraya yakındır; git oraya misafir ol.

Sözlerim bir bir işit dikkatle olsun yâdigâr
Terk idüb firkatle yakma gönlümü encâm-ı kâr
İşte bu sahra senin her dem gel it geşt ü güzâr
Git misâfir ol yakındır hânemiz ey şeh-süvâr

Söyledi derd-i derûnun ‘Azrâ
Ânı fehmeyledi Vâmık ser ü pâ

Döndü bir bülbül-i şûriş-fikene
Sanki gonca gülü düşdü dikene

Sûz-ı tâb ile dehânın açdı
Bu murabba’la şererler saçdı

Sözlerimi dikkatle dinle ki bu sözler sana hatıra olsun. Beni terk ederek sonunda gönlümü ayrılıkla yakma. İşte bu çöl senindir, istediğin zaman gel, istediğin zaman git. Ey usta binici, evimiz buraya yakındır; git, oraya misafir ol. /

Azra, gizli derdini böylece söylemiş, Vâmık da onu baştan sona dinlemiş. /

Eli ayağına dolaşmış, dut yemiş bülbüle dönmüş./

Son bir hamleyle ağzını açmış. Söylediği bu murabbayla kıvılcımlar saçmış:

Terk-i cân itmek kolaydır derd-i hicrân olmasın
N’eylerim cân ü cihânı terk-i cânân olmasın
Sevdiğinden kimseler mehcûr bir an olmasın
Ben gidersem hâtırın ey gül perişân olmasın

Boynuma takdın kemendin ey dil-rübâ
Bağladım dil riştesiyle çözmesin dest-i kazâ
Cânıma minnetdir senin çün başıma gelse belâ
Ben gidersem hâtırın ey gül perişân olmasın

N’eylesin tedbir bilmez mübtelâ-yı kâkülün
Koymadı cem’iyyet-i hâtır hevâ-yı kâkülün
Hâsılı geçmez serimden hû-yı hâ-yı kâkülün
Ben gidersem hâtırın ey gül perişân olmasın

Ey gül, ayrılık derdi olmasın, (bu yolda) ölmek kolaydır. Sevgiliyi terk etmektense canımı ve dünyamı vermeye hazırım. Hiç kimse sevdiğinden bir an bile ayrı kalmasın. Ben gidersem sakın perişan olmayasın. /

Ey gönül çelen, boynuma aşk kemendini taktın. Onu ben de çözülmesin diye gönlümün bağıyla bağladım. Senin için başıma ne kötülük gelse canıma minnettir. Ey gül, ben gidersem sakın perişan olmayasın. /

Senin perçemine tutulanlar tedbir nedir bilmezler. Senin perçeminin havası hatırına insanlardan kaçar oldum. Özetle perçeminin belası başımdan bir türlü gitmez. Ey gül, sakın ben gidersem perişan olmayasın.

Şevk-ı ‘aşkın öyle te’sir itdi ey mihr-i cemâl
Seyr-i hüsnünden tebâ’üd eylemek emr-i muhâl
Ger zuhûr eylerse mâni’ belki yâ bir ‘aks-i hâl
Ben gidersem hâtırın ey gül perişân olmasın

Devr idüb sahrâ-yı gamde teşne-leb huşk-ı dehen
Saldı âteş cânıma hayfâ serâb-ı pür-mihen
Gerçi oldum câm-ı ‘aşkın nûş idüb âsûde-ten
Ben gidersem hâtırın ey gül perişân olmasın

Kuvvet-i bâzû ile dönmez bu çerh-i vâj-gûn
Yoksa gönlüm hasretinle hiç olmazdı zebûn
Nâ-müsâ’id tâli’im ikbâl keç baht ise dûn
Ben gidersem hâtırın ey gül perişân olmasın

Ey güzellik güneşi, aşkının sıcaklığı beni öyle etkiledi ki, güzelliğinden uzak durmak imkânsız. Bir mani ve aksi durum ortaya çıkarsa ey gül, ben gidersem sakın perişan olmayasın. /

Susamış ve kuru dudağımla gam çölünde su ararken sıkıntı dolu serap ne yazık ki canıma daha bir ateş düşürdü. Gerçi aşkının şarabını içince vücudum biraz rahatladı ama ey gül ben gidersem sakın perişan olmayasın. /

Bu alçak dünya pazu kuvvetiyle dönmez. Yoksa gönlüm bu hasrete hiç düşmezdi. Talihim uygunsuz, bahtım çarpık, bahtım ise alçak. Ben gidersem ey gül, sakın perişan olmayasın.

Çıkamaz mı halkasından mest olup zevk-âşinâ
Dûr olub hüsnünden olmam devr-i ‘aşkından cüdâ
Bu sühanla eylerim te’yid-i hub kâmilâ
Ben gidersem hâtırın ey gül perişân olmasın

‘Arz idüb Vâmık derûn-ı bâlini
Söyledi âmâl ü istikbâlini

Söndü gûyâ şu’le-i şem’-i emel
Buldu germa kerem ülfet bir kesel

Gitdi Vâmık indi mihmân-hâneye
Uğradı bir rağbet-i şâhâneye

‘İzz ü hürmetle misâfir itdiler
Dembedem tatyib-i hâtır itdiler

Güzelliğinden uzak olurum ama aşkından uzak duramam. Zevke düşkün olanlar sarhoş olduğunda kendi halkasından çıkamaz mı? Ey güzel, ben bu sözlerimle tamamen aşkımı perçinlerim. Ey gül, ben gidersem sakın perişan olmayasın. /

Vâmık böylece içindekileri söyledi, amacını ve geleceğini anlattı. /

Emel mumunun pırıltısı söndü. Kendinden geçti. /

Vâmık oradan ayrıldı, misafirhaneye gitti. Şahane bir ağırlamayla karşılaştı. Onu izzet ve ikramla karşıladılar, sık sık hatırını sordular.

Sâhib-i beyt-i ‘uluvv-ı makderet
Pür-mekârim-i haslet zi-menkıbet

Fikri hâlis kalbi sâdık hûb idi
Hüsn-i ahlaakıyla pek merğûb idi

Kâm-kâr-ı pür-vefâ-zâd-ı ferid
Nam-dâr-ı hoş-likaa nâmı Sa’id

Vâmıka gösterdi gaayet ihtirâm
İltifât ile iderdi şâd-kâm

Ser-güzeştin eyledi Vâmık beyân
Aslını bildi anın Sa’id hemân

İtdi tezyid ana hüsn-i hürmetin
Eyledi ifâ-yı kemâl hasletin

Böyle kaç gün istirâhat eyledi
Vâmık istirhâm-ı ruhsat eyledi

Ev sahibi cömertlikleriyle ona büyüklüğünü öyle bir göstermiş ki bu, adeta menkıbe olur. /

Düşüncesi saf, gönlü doğru bir güzelmiş. Güzel ahlakıyla pek rağbetliymiş. /

Vefalılıkta ve istekleri yerine getirmekte eşsizmiş. /

Adı Said’miş, yüzü hoşmuş ve bu özellikleriyle tanınırmış. /

Vâmık ona çok hürmet etmiş, iltifatlarıyla onu mutlu etmiş. /

Vâmık kendini tanıtmış ve başından geçenleri anlatmış Said de onu tanımış. /

Vâmık’a olan hürmetini arttırmış ve kendi olgunluğunu bir kez daha kanıtlamış. /

Vâmık orada birkaç gün kaldıktan sonra oradan ayrılmak için izin istemiş.

Çün Sa’id virdi ana birkaç delil
Döndü me’vâsına o necl-i necil

Virdi çok hil’at delilâne o dem
Şânını gösterdi o ‘âli-kerem

Bir teşekkür-nâme çok mâl-ı girân
Eyledi zât-ı Sa’ide armağan

Maksadı ünsiyyeti tersin idi
Nuhbe-i âmâlini te’min idi

İrişüp zât-ı Sa’ide armağan
Virdi hayret bu kadar mâl-ı girân

Cümlesi nâ-dide eşyâ bi-bahâ
Ana karşı her ne gönderse hebâ

Oldu çün zât-ı Sa’id endişe-zâr
Kalmasın ikrâma karşı şerm-sâr

Said onun emrine birkaç yol gösterici vermiş ve o soylu genç evine dönmüş. /

Vâmık kendisine yol gösterenlere hediyeler vermiş. Kendisi de cömertliğini göstermiş. /

Bir teşekkür mektubuyla çok sayıda hediyeyi Said’e göndermiş. /

Amacı aradaki samimiyeti arttırmak ve asıl amacına ulaşmakmış. /

Hediyeler Said Bey’e ulaşınca Said Bey çok hayret etmiş./

Hediyelerin hepsi seçkinmiş, hiçbirine paha biçilemezmiş. Bunlara hangi hediyeyle karşılık verse boşmuş.

Hâsılı zihninde virdi bir karâr
Bir münâsib vakte itdi intizâr

Ana tezvic itsün ancak duhterin
Duhter-i tabeş-nümâ-yı ahterin

Ey kalem aç nev-hevâ üzre dehân
Tâ çözülsün ‘ukde-i zülf-i sühan

Nokta-i mevzû’a dikkat it hemân
Çün muhabbet-i mihnet olur nâgehân

Şive-i güftâr-ı ‘aşk âsân değil
Hangi bir zevk-âşinâ hayrân değil

Hallolunmaz nükte-i esrâr-ı ‘aşk
Anlaşılmaz cilve-i âsâr-ı ‘aşk

‘Aşk kâh mihr-i bezm-efrûz olur
Kâh bir berk-i tahammül-sûz olur

Said Bey’i bir düşüncedir almış. Bu ikramları altında kalmak istemiyormuş. /

Sonunda bir karar vermiş ve uygun bir zamanı beklemeye başlamış. /

İçinden bir yıldız gibi parlaklık gösteren kızını ona vermeyi kararlaştırmış. /

Ey kalem ağzını yeni bir şiir için aç. Aç ki söz zülfünün düğümleri çözülsün. /

Konu ansızın çıkmaza girmesin diye konudan çıkmamaya da özen göster. /

Aşk sözü söylemek elbette kolay değildir. Bu zorluğu aşkı bilenler bilir. /

Aşkın sırlarının özü çözülemez. Aşkın insanın başına ne getireceği de bilinmez. /

Aşk bazen meclisi aydınlatan bir güneş, bazen de insanın dayanma gücünü yakan bir şimşek olur.

Zevk-ı ‘aşkı sanma her insan bilür
Câmını nûş eyleyen sekrân bilür

‘Aşkı ta’rif eylemek kaabil değil
Zevk-i rûhânî dimek kâfil değil

İşte Vâmık aldı ‘aşkın lezzetin
Râhına bezl itdi nakd-i devletin

Rûz ü şeb cânân idi endişesi
Kâm-bahşâ-yı sa’âdet pişesi

Fikrine gelmezdi ‘izz ü pâyesi
Hüsn-i yâr oldu bütün ser-mâyesi

Eylemezdi derdini aslâ beyân
Tavr u ahvâlinden olurdu ‘ıyân

Bir müdebber emekdâr-ı kadim
Var idi nâmı Emin hoş kelim

Aşkın zevkini her insanın bileceğini sanma, o aşkın şarabını içip sarhoş olanlar aşkı bilir. /

Aşkı tarif etmek mümkün değildir. Onu ruhani bir zevk olarak düşünmek de yeterli değildir. /

İşte Vâmık aşkın tadına vardı ve her şeyini onun yoluna feda etti./

Gece gündüz tek düşüncesi sevgilisiydi, onun mutluluğunu sağlamak ve ona ulaşmak düşüncesini alışkanlık edinmişti. /

Kendi rütbesi ve şerefi gözünde yoktu, onu bütün mal varlığı sevgilisinin güzelliğiydi. /

Derdini asla kimseye söylemezdi ama onun aşkı tavırlarından belli olurdu. /

Aklı başında eski bir emektarı varmış. Adı Emin’miş. Sözü sohbeti yerindeymiş.

Dikkat itdi Vâmık’ın etvârına
Vaakıf oldu hâsılı esrârına

Çok nasihat itdi o bi-çâreye
Merhem olur mu nasihat yâreye

Vâmık âhir eyledi âh ü enin
Dedi it terk-i nesâyih ey Emin

Çâre varsa derdime dermân olur
‘Âşıka ma’şuukdan dermân olur

Varsa sende ey Emin lutf ü kerem
Kûy-ı yâre durmayup eyle hümem

Al götür bir nâme gevher-i nigin
Vir Sa’ide anla efkârın hemin

Vasl-ı yâre var ise imkân eğer
‘Arz idüb hâli getür kat’i haber

Emin, Vâmık’ın durumunu izlemiş, onda bir haller olduğunu anlamış, Onu sıkıştırıp onun sırrını öğrenmiş. /

O çaresiz insana çok nasihat etmiş ama yaraya nasihatin iyi geldiği nerede görülmüş. /

Vâmık sonunda ah edip inlemeye başlamış: “Ey Emin, bu nasihatlerden vazgeç. /

Derdimin bir tek çaresi vardır ve o da sevgilimdir. /

İyilik ve cömertlik gibi iyi huyların varsa hemen sevgilinin diyarına hareket et. /

Ona benden bir mektup ve mücevherli bir yüzük götür. /

Ona ulaşmaya imkân bulursan ona durumumu anlat ve ondan bana kesin bir haber getir.” demiş. /

Yârime belki dimezsin hâlimi
Bu muhammes söylesin ahvâlimi

Cüdâ düşdüm nigârımdan cihan dâr-ı mihen şimdi
Belâ-yı intizârımdan saçar âteş dehen şimdi
Değil encüm şerârımdan felek pür-dâğ-ı ten şimdi
Usandı halk bu zârımdan demâdem ‘ayb-zen şimdi
Gam-ı hicrân ile hayfâ cihan dâr-ı mihen şimdi

Gönül pür-hüzn ü ye’s-âlûd cefâ bi-had safâ nâ-büd
Sehâb-ı hicr pür-memdûd semâ-yı vasl nâ-meşhûd
Hezâran berk-i gam mevcûd mahall-i ilticâ mefkuud
Figaan ü giryeler bi-sûd der-i ümid hep mesdûd
Gam-ı hicrân ile hayfâ cihan dâr-ı mihen şimdi

Demâdem derd olur efzûn devâ ‘âciz şifâ birûn
Döker hasretle çeşmim hûn akar eşkim olur Ceyhûn
Ne yapsın bu dil-i mahzûn felek gaddâr tâli’ dûn
Ne dem lutf eyleyüb gerdûn beni eyler ‘aceb memnûn
Gam-ı hicrân ile hayfâ cihan dâr-ı mihen şimdi

Sevgilime belki düştüğüm durumu anlatmazsın. Bari ona yazdığım bu muhammesi sun. /

Sevgilimden ayrı düştüm. Dünya artık benim için bir sıkıntı evidir. Bekleme belasıyla ağzım ateş saçıyor. Saçtığım kıvılcımlar değil yıldızlar, göğün bütün katları şimdi yaralıdır. Halk bu ağlamalarımdan şikâyetçidir ve zaman zaman beni ayıplamaktadır.

Ayrılıkla ne yazık ki dünya benim için bir sıkıntı evidir. /

Gönlüm tamamen hüzne ve ümitsizliğe boğulmuştur, çektiğim eziyet sonsuzdur, eğlenmem imkânsızdır.

Ayrılık bulutları etrafımı sardı, kavuşmak mümkün görünmüyor. Binlerce gam şimşeği var, sığınacak yer yok. Ağlama ve inlemeler ümitsiz, ümit kapısı hep uzakta. Ne yazık ki ayrılıkla dünya benim için bir sıkıntı evidir. /

Zaman zaman derdim artar, ilaç aciz kalır, şifa uzaktır. Gözlerim hasretle kanlı yaş döker, gözyaşım Ceyhun olur. Bu üzgün gönlüm ne yapsın? Felek acımasız, bahtım alçak, Şansım ne zaman beni mutlu eder. Ne yazık ki ayrılıkla dünya benim için bir sıkıntı evidir.

Hevâ-yı derd giç-reftâr nevâ-yı cevr ider ızhâr
İder elhânını tekrar serimde ‘aksidüb her bâr
Tarh-ı der-kâr ferah düşvâr zemin gûyâ ki mâtem-zâr
Görünmez mihr-i şevk-ı âsâr uzandı leyle-i edbâr
Gam-ı hicrân ile hayfâ cihan dâr-ı mihen şimdi

Tükenmez mihnet-i eyyâm kırılsın çerh-i nâfer gam??
Bu hâle yok mudur encâm tükendi taakat ü ârâm
Yeter artık gam ü âlâm utansın tâli’-i nâ-kâm
Sabâ eylerse bir en’âm virür elbet yine peyğam
Gam-ı hicrân ile hayfâ cihan dâr-ı mihen şimdi

Bitdi bu vech ile mektûb-ı nevin
’Azm-i râh itdi heman zât-ı Emin

Sûy-ı maksûda olunca vâsıl
Oldu eltâf-ı Sa’ide nâ’il

Nâme-i Vâmık’ı itdi takdim
Armağanın dahi itdi teslim

Derdim isteklerimin çarpık yürümesi ve çektiğim sıkıntının artmasıdır. Nağmelerini hep başımda tekrarlar. Hep bilinen o ki ferahlık zor, yerim sanki bir ölü evi. Şevk veren güneş görünmez. Uğursuz geceler uzadıkça uzar. Ne yazık ki ayrılıkla dünya benim için bir sıkıntı evidir. /

Dert çektiğim günler tükenmez, artık gam askerleri yenilsin. Bu durumun sonu yok mudur? Takatim de sabrım da tükenmiştir. Yeter artık bu elem ve kederler bitsin, kötü talih utansın. Sabah rüzgârı bir iyilik yapar da bana bir haber verir mi? Ne yazık ki ayrılıkla dünya benim için bir sıkıntı evidir. /

Yeni mektup bu şekilde bitmiş. Emin Bey hemen yola çıkmış. /

Gideceği yere ulaşınca Said’in iltifatlarıyla karşılaşmış. /

Emin, Vâmık’ın mektubunu ve hediyesini Said’e teslim etti.

Parladıkca o nigin cevher
Eyledi vech-i Sa’idi ahmer

Didi ey hâmil-i mektûb ü nigin
Bu hediye beni itdi gam-kin

Eski ikrâmına karşı hayfâ
İtmedüm ‘arz-ı teşekkür hâlâ

Bulmadım ana mukaabil eşyâ
Gönderüp eyleyem hakkı edâ

Yine bir lutf ile itdi mahcûb
Beni bu zât esir ü merğûb

Çün Emin gördü ânı şermende
Bir nezâketle idüb nim-hande

Didi ey zât-ı ‘uluvv-ı haslet
Bu hedâya size olmaz minnet

O mücevher yüzük parladıkça Said’in yüzü kızarmış. /

Dedi ki: “ Ey mektubu ve yüzüğü getiren kişi, bu hediye beni kederlendirdi. /

Onun hediyelerine denk bir hediye gönderip hakkı yerine getiremedim. /

Beni yeni bir hediye ile bu kişi utandırdı.” /

Emin onu böyle utanmış görünce bin nezaketle gülümsedi. Ey iyi özellikleri olan kişi, bu hediyeler sizin denginiz değildir. “ dedi.

Lutfunuzdan daha Vâmık mahcûb
Ana hüsn-i nazarındır matlûb

Hâk-i pâyın gözedür rûz u leyâl
Hizmetinle ola ferih-i ikbâl

Gördüğü lutf ü nevâziş-perver
Sizi sevdirmiş âna misl-i peder

Bu hediye sözümün burhânı
Ma’nevisinde evlâd it anı

Çün Sa’id muzmerin açdı artık
Buyurun didi nişâna lâyık

Gönderildi o yüzük ‘Azrâ’ya
Gevherin halka takıldı aya

Dest-i ‘Azrâ’da idince leme’an
Ziver-i tesliyye oldu o nişân

“İyilikleriniz için Vâmık hala size karşı mahcuptur. Onun istediği sizin onu iyi gözle görmenizdir. /

Gece gündüz ayağınızın toprağını gözetir. Sizin için bir şeyler yaponu mutlu edecektir. /

Ona gösterdiğiniz iyi muamele nedeniyle sizi bir baba gibi seviyor. /

Bu hediye sözlerimin delilidir. Onu manevi bir evlat kabul et.” /

Said sonunda niyetini açmış ve “Bu hediye nişana (Vâmık ile Azra’nın) layıktır.”demiş. /

O yüzük Azra’ya gönderilmiş ve o anda sanki ayabir mücevher halka takılmış. /

O yüzük Azra’ nın elinde parlayınca o nişan için bir işaret olmuş.

Oldu bu mes’ele artık şâyi’
Çıkdı meydâna rakıyb-i mâni’

Kardaşı oğlu Sa’id’in Burhan
Eyledi seyl-i belâ-veş tuğyân

Ben dururken dedi kaabil mi bu hâl
Halka virmek ânı bir emr-i muhâl

Birkaç erbâb-ı fiten virdi firiyb
Hepisi itdi Sa’idi ta’yib

Gerçi fikrinde Sa’id itdi sebât
Dedi tâ olmaya ‘aksi hâlât

Anların gördüğü efkâr-ı sakıym
Belki ta’cil işi eyler ta’kıym

Didi ey ‘âkıbet-i endiş Emin
Hâli gördün fakat olma gam-gin

Bu olay dört bir tarafta duyuldu ve bu işe engel olacak bir rakip çıktı./

Said’in kardeşinin oğlu Burhan bir bele seli gibi isyan etti: /“Ben dururken onu başka birine vermek mümkün değildir.” dedi. /

Birkaç fitneci durumu iyice alevlendirdi. Hepsi Said’i ayıpladı. /

Said gerçi sözünden dönmedi. Ama aksi bir durum olmamasına da gayret etti. /

Onların güttüğü yanlış düşünce, belki de acele işi başarısızlıkla sonuçlandıracaktı./

Said dedi ki: “Ey ince düşünceli Emin, durumu görüyorsun ama üzülme.”

İdemez fikrimi kimse ifsâd
Bozulur mu dil-i pâkize-nihâd

Eylerim va’de vefâ ‘ahde sebât
Fikrimi döndüremez teşvişât

Gözedüp âyine-i devrânı
Görelim tasavvur-ı imkânı

Sabrın encâmı zaferdir elbet
‘Acele işde olur pek ‘usret

Gevherin sözleri guuş itdi Emin
Eyledi re’y-i Sa’idi tahsin

Didi ey mir-i me’âli takrir
İdelüm ‘acz ile lutfun takdir

Hâlisâne bu teveccüh bu kerem
Hiç o inkâr olunur mu bir dem

“Kimse beni fikrimden döndüremez. Yaradılışı temiz olan kişinin huyu değişir mi? /

Vadime bağlıyım, sözümde duruyorum. Kimse fikrimi değiştiremez. /

Biraz bekleyelim, bakalım zaman bize neler gösterecek. /

Sabrın sonunda zafer vardır. Acele iş ise sıkıntı doğurur.” /

Emin Said’in mücevher gibi sözlerini dinlemiş ve ona hak vermiş. /

“Ey yüce emir sizin sözlerinizi doğru buluyoruz bu durumda sizin iyiliğinizi takdir ediyoruz. /

Bu teveccühünüz ve cömertliğiniz bir an bile inkâr olunmaz.” demiş.

Re’y-i tedbirin ile emr-i mühâm
Olur elbet de pezirâ-yı hitâm

Müte’assır görülen pek çok umûr
Kalb olur yesre zamân itse mürûr

Var iken böyle sebât-ı kademin
Gelir encâmı husûle keremin

Bir emir-nâme idersin ihsân
Ruhsatınla giderim artık hemân

İrdi encâma bu vechile kelâm
Yaza bir nâme Sa’id ola tamâm

Vâmık’ın nâmesini ‘Azrâya
Çağırub virdi Emin tenhâya

İşte o duhter-i tire-i ahter
İtdi mektûba hasretle nazar

“Tedbir için düşüncelerin ve önemli emirlerinle elbette hayırlı bir sonuca ulaşırız. /

Sıkıntılı gibi görünen pek çok durum, zaman geçince kolaylığa dönüşür. /

Sen bu şekilde ayak direrSen yaptığın iyilikler elbet bir şekilde meyvasını verir. /

Bana bir emir mektubu bağışlarsın ve ben buradan izninle ayrılırım.”/

Söz bu şekilde sona erdi. Artık Said bir mektup yazacak ve ayrılık gerçekleşecekti. /

Emin Azra’yı tenha bir köşeye çekip ona Vâmık’ın mektubunu verdi./

Geceleyin parlayan o yıldız gibi kız, Vâmık’ın mektubuna hasretle baktı

Hâl-i dil-dâra idüb kesb-i vukuuf
Baht-ı nâ-sâzına itdi sad yûf

Yazdı bi’l-cümle vuku’-ı hâli
Görelüm tâ hele istikbâli

Bu muhammesle idüb ‘arz-ı beyân
Sûz-ı tâb-ı dilini itdi ‘ıyân

Mihr-i ikbâl-i safâdan kara bahtım bi-nasib
Her taraf hâtır-şiken bir tire-hâl pür-‘acib
Dembedem artar mihen çıkdıkca hâlât-ı garib
Dehr-i zâlim pür-fiten devr ise bir mekr-i firib
Zir ü bâla oldu düşmen çıkdı her yerden rakıyb

Derd-i firkat âşinâ ârâm-ı dil bi-gânedir
Ye’s-i hasret câbecâ sanki gönül gam-hânedir
Tişe-i mihnetle hayfâ hâtırım virânedir
Her taraf cellâd gûyâ sû’-i kasdı cânedir
Zir ü bâla oldu düşmen çıkdı her yerden rakıyb

Mektubu okudu, sevgilisinin durumunu öğrendi. Kötü kaderine yüz kez “yuf” dedi. /

Kendi başından geçenleri anlatan ve beklemeyi tavsiye eden bir mektup yazdı. /

Gönlünün ateşinin yangınını bu muhammesle anlattı: /

Eğlencenin ve bahtın güneşinden kara bahtım nasibini almadı. Her tarafta aşırı bir hatır kırma ve zor bir durum var. Bu garip olaylar arttıkça zaman zaman sıkıntılarım artar. Zalim dünya fitne dolu, zaman ise kötülüklerini arttırıyor. Yer gök bize düşman oldu. Her köşeden bir rakip çıkıyor. /

Ayrılık derdi zaten bellidir. Gönül huzuru bize yabancıdır. Ayrılığın ümitsizliği ile gönlüm sanki yer yer dert evidir. Sıkıntının baltasıyla ne yazık ki gönlüm haraptır. Sanki her taraf bir cellat olmuştur. Canıma kast etmek niyetindedir. Yer gök bize düşman oldu. Her köşeden bir rakip çıkıyor.

Hâr olur karşımda peydâ gül-ruhun itsem hayâl
Mâr olur pîçîde-i pâ yâd-ı zülfüyle ne hâl
Bir belâ berk-i müheyyâ gelse fikre mâh-cemâl
Bir mücessem reh-zen-âsâ görünür harf-i visâl
Zîr ü bâlâ oldu düşmen çıkdı her yerden rakıyb

Açdı bin dâğ-ı elem sinemde sûz-ı intizâr
Dideler dökdükce nem artar lehib-i kalb-i zâr
Âh ü nâlem dembedem bir meş’al-âsâ şu’le-dâr
Çâre bilmem n’eyleyim gam-h’ar yok bir dil-güzâr
Zir ü bâlâ oldu düşmen çıkdı her yerden rakıyb

Yok enis-i gam-güsârım bi-kes ü bi-çâreyim
Kalmadı sabra karârım vâlih ü âvâreyim
Şâm-ı hasretdir nehârım böyle bahtı kaareyim
Sedd olunmuş reh-güzârım yâre nerden varayım
Zir ü bâla oldu düşmen çıkdı her yerden rakıyb

Gül yanaklarını hayal etsem karşımda bir diken belirir. Bu ne haldir ki kıvrık saçlarını düşünsem önümde bir yılan belirir. Ay yüzün hayat veren bir şimşek gibi gözümde parlasa gözüme kavuşma harfi yol kesen biri görünür. Yer gök bize düşmandır. Her köşeden bir rakip çıkmaktadır. /

Beklemenin ateşi vücudumda bin keder yarası çıkardı. Gözüm yaş döktükçe ağlayan kalbimin kederi de artar. Ah ve iniltileri bir meşale gibi etrafa ışık saçar. Çaresizim, gamımı giderenim de gönül arkadaşım da yok. /

Yer gök bize düşman oldu. Her bir rakip çıkmaktadır./

Çaresizim, kimsesizim, gamımı gideren bir yakınım yok. Sabrım ve iradem kalmadı, şaşkın ve avareyim. Bahtım karadır gecelerim hasret akşamıdır. Bütün yollarım kapalı, sevgilime kavuşmam imkânsız. Yer gök bize düşmandır. Her köşeden bir rakip çıkmaktadır.

Oldu çün nâme-i muhammes ikmâl
Anları virdi Emin’e derhâl

Didi ey zât-ı hıredmend-i güzin
Kalbimin şâhididir vech-i hazin

Gerçi bir merd-i kavidir pederim
Yok ânın va’di içün bir kederim

Emmi-zâdem idiyor işte hased
Korkarım ki ola mâni’ şâyed

Bir fesâda ola encâmı sebeb
Kala ma’rûz-ı ‘akaamet matleb

Eyledim hâle bütün kesb-i vukuuf
Himmet ü gayretini et masrûf

Hayr-ı emel olmaya şerre müncer
Olmasın tâ dil-i Vâmık muğber

Muhammes biçimindeki mektup böylece sona ermiş ve 'Azrâ mektubu Emin’e verdi. /

Dedi ki: “Ey seçkin dert ortağı kişi, bu mektup kalbimin ve üzgün yüzümün şahididir. /

Gerçi babam sözünde duran biridir. Onun verdiği sözden yana bir şüphem yok. /

Amcam oğlu kıskançlık ediyor, korkarım ki bu işe o mani olsun. Sonunda bir fesat çıkacak ve amacımıza ulaşamayacağız. /

Ben bütün bu olanları anlıyorum. Bari sen bu yolda yardımcı ol bize./

Hayırlı bir amaç sonunda kötülüğe dönüşmesin. Vâmık’ın gönlü darılmasın.”

Sen çalış maslahat-ı ikmâle
Tâ mahâl kalmaya ‘aks-i hâle

Şerri def’ eyleye hüsn-i tedbir
Kala hep mekr ü fiten bi-te’sir

Beni tahlise bulub bir çâre
Virme endişe sakın dil-dâre

Git uğurlarla git ey zât-ı Emin
Gözlerim bir haber-i yâri hemin

Çün Emin geldi Sa’ide artık
Yazdı bir nâme o da pek müşfik

Ahz idüb nâmeleri zât-ı Emin
‘Azm-i râh eyledi lâkin gam-kin

Nice endişeye oldu pûyân
Bulmadı hâsılı bir tarz-ı beyân

“Sen işi halletmek için çalış ki sonuçta aksi bir durum ortaya çıkmasın. /

İyi alınacak tedbirler kötülüğü ortadan kaldırır, kötülüğü ve fitneyi etkisiz kılar. /Beni kurtarmaya bir çare bul de sevgilim endişe duymasın. /

Ey Emin Bey, yolun açık olsun git, senden sevgilimin haberlerini bekliyorum.” /

Emin yeniden Said’in yanına geldi, Said de sevgi dolu bir mektup yazdı. /

Emin Bey mektupları aldı kederli kederli geri döndü. /

Kafasında çeşit çeşit düşünceler savruldu ama bu kötü haberi anlatmanın bir yolunu bulamadı.

Olamaz ketm-i hakikat aslâ
Doğru sözden çıkacak vâveylâ

İrişüb menziline âhir kâr
Eyledi sûret-ı hakkı ızhâr

Vâmık’a virdi kerem-nâmeleri
Okuyub artdı demâdem kederi

Nâgehânî yine bir mihnet ü gam
Derdimin üstüne oldu munzam

Didi ey pir-i emek-dâr-ı kadim
Buna bir çare düşün it tefhim

Sâdık’ül kavl-i vefâ âginisin
Kâr-ı azmâ-yı ‘avaakıb beynisin

Serde yok sabr ü tahammül heyhât
Hâl-i meşkûk-ı mütehavvil gaayat

Gerçekleri gizlemek imkânsızdır ama doğru sözü de ılımlı karşılamak zordur. /

Sonunda Vâmık’ın yanına ulaştı, durumu ona olduğu gibi anlattı./
Vâmık’a mektupları verdi, Vâmık’ın kederi mektupları okudukça arttı. /

“Derdim yetmezmiş gibi bir de bunun üstüne sıkıntı ve acı eklendi.” dedi. /

“Ey eski ve yaşlı emektarım, buna mutlaka bir çare bul.” dedi. /

Sözünde duran biri olduğun biliniyor, sen sonucu önceden gören birisin. /

Bende sabır ve dayanma gücü kalmadı ne yazık ki her şey şüphe verici bir şekilde değişiyor.”

Buna bir çâre-i ahsen bulalım
Tâ ki maksûda zafer-yâb olalım

Didi ey mir-i me'âni derecat
Şimdi lâzım sana hüsn-i harekât

Bu kadar kavm ü kabile etba'
Zir-i hükmünde iken bunca beka'

Olmasun şâna muğayyir üslûb
Gelir encâmı husûle matlûb

Çünki ol kân-ı kerem zât-ı Sa'id
Eyledi ahd-i kavi va'd-i va'id

Va'dini âhiri eyler ifâ
Yok mahal hergiz telâşa aslâ

Yakışur şânına sabr ü temkin
Ey mekârim-i seyr ey necl-i güzin

“Buna öyle bir güzel çare bulalım ki zafere ulaşalım.” dedi. / (Sözü alan) Emin şöyle konuştu: “ Derin anlamların yüce beyi, şimdi sana akıllı hareket etmek gerekir. /

Bu kadar akraban, aşiretin, hizmetçin var; sonsuzluk bile senin hükmünün altında. /

Şanına yakışmayan bir üslup ortaya çıkmasın, biz elbet amacımıza ulaşırız. /

Çünkü o cömertlik kaynağı Said Bey, bize söz verdi, vaadlerin vaadini verdi. /

Vaadini sonunda mutlaka yerine getirecektir. Bundan bir an bile endişen olmasın. /

Ey seçkin soylu, ey cömert insan sana sabır ve ılımlı hareket yakışır.”

Bunca nushu işidüb Vâmık-ı zâr
Çekdi bir âh dil-i şu’le-i nisâr

Bu gazel hâlini tasvir itdi/etdi
Lâyihât-ı dili takrir itdi

Beni ta’n itmeyin ey dostlar hâl-i melâmetden
Çekilmez âşinâ-yı ‘aşk olan her bir sefâletden

Harâb itsün dilerse hânümânım tişe-i eyyâm
O sûretle görülsün bir güher-i genc muhabbetden

Felek her rûzumu isterse bir berd-i ‘acûz itsün
Bilinsin rûz-ı nev-rûz-ı emel eyyâm-ı vuslatdan

Değil bihûde bu çâk-i sine kehkeşân-âsâ
Dile bir şu’le-tek ‘aks itsün o mihr-i melâhetden

Tecelli-zâr-ı sinem feyz-yâbı sevk-i cânândır
Nişândır dâğ-ı pür-dâğ-ı dil-i Vâmık o hâletden

Vâmık bu kadar öğüdü dinledikten sonra gönlünden ahlar saçmış. / Yazdığı bu gazelle halini anlattı: /

Ey dostlar beni bu düştüğüm durum için ayıplamayın. Aşkı bilen insan hiçbir kötü durumdan kendini sakınmaz. /

Hayatın baltası isterse evimi harap etsin, işte o zaman hazinenin en güzel mücevheri olan muhabbet ortaya çıkar. /muhabbet hazinesinden bir inci görünsün.??

Felek her günümü isterse fırtınaya tutsun da (bu fırtınalardan sonra gelecek) nevruz gününün kavuşma günlerinden olduğu bilinsin. /

Bir Kehkeşan gibi sinemi durmadan paralamam boşuna değil. O güzellik güneşinin ışığı bir pırıltı halinde gönlüme aksetsin. /

Bir tecelli merkezi olan sinemi canlandıracak şey, sevgilinin isteğidir. Vâmık, gönlümün yarası o durumdan bir işarettir.

Libâs-ı teng-i sabrı çâk idersem etmeyün ta’yib
Sadefden çıkmayunca derdüm urmaz kadr ü kıymetden

Serd idüb hüzn-i derûnun Vâmık
Sözüne hâtime virdi artık

Gördü bu tavrı diger-gûnu Emin
Eylemez ânı nasihat teskin

Virdi hayret âna endişe-i hâl
Geldi meydâna bu rengin misâl

* *
*

Rişte-i ümmid beste nâhün-i tedbir yok
Hall-i merhûn-ı vakte amma çâre-i te’hir yok

Düşme ey nev-reste-i ikbâl baht-ı gaflete?
Sâhil-i âmâle anda keşti-i teyessir yok

Sabrın elbisesini parçalamışsam beni ayıplamayın. Sadeften çıkmayan derdimin kıymeti bilinmez. /

İçindeki kederi Vâmık böylece dışa vurdu ve sözüne son verdi. /

Bu sözleri dinleyen Emin anladı ki Vâmık’a verdiği öğütler onu yatıştıramıyor. /

Bu durum ona öyle endişe verdi ki şu renkli örnek ortaya çıktı: /

Ümit ipini bağlayıp çözecek bir tedbir tırnağı yoktur. Zamanın bağladığı bir durumu ertelemenin de imkânı yoktur. /

Ey bahtın yeni yetmesi sakın gaflete düşme, oradan emel sahiline ulaşmanın ihtimali yok.

Rûzgâra aldanub uyma hevâ-yı ser-keşe
Gird-bâd-ı ye’si teskin ider te’sir yok

Sen zebûn olma gam-ı ‘âlem zebûn olsun sana
Bir hamide kaamet-i pür-bâde-i dest-gir yok

Şûre-zâr-ı mihneti seyreylemek âsân değil
Sanma ki ser-geşte-i lerzân anda yüz bin şir yok

Olma pûyân-ı beyâbân vâlih-i bahşâ-yı ‘aşk
Andaki hâlâtı takdir itmeğe ta’bir yok

Olsa her bir sühan bir reh-ber-i kûy-ı necât
Fark ider mi ‘âşık-ı dil-şüftede takdir yok

Nush ile itdi Emin ‘arz-ı derûn
Didi ey Vâmık-ı zi-‘akl-ı füzûn

Hele kaç gün daha ârâm eyle
Yine bu bendeni i’zâm eyle

Zamana aldanıp başıboş istekler uyma. Ümitsizlik girdabını etkileyecek hiçbir güç yok. Sen üstüne düşme, dünyanın gamı sana esir olsun. Şarap dolu kadehi elinde tutanın varlığı yok. Sıkıntının ağlayan yüzüne bakmak kolay değil, titremenin başıboşluğuna düşen yüz bin aslan olmadığını sanma. /

Her bir söz, kurtuluş muhitinin rehberi olsa da fark etmez. Çünkü aşıkta takdir hissi kalmamıştır./

Emin, böylece içindekileri ona söyledi " Ey çok akıllı olan Vâmık, /

Hele birkaç gün dinlen, yine bu köleni dikkate al."

Gideyim anlayayım maslahatı
Yine müncer olacak ‘âkıbeti

Eylemiş belki tebeddül-i efkâr
Günde bir şekle döner her yer kâr

Kardaşı oğlu mümkin ki Sa’id
Başka sûretle idübdür takyid

Hâsılı sa’y iderüz bu def’a
Mâni’-i matlabı def’ ü ref’e

Vâmıka itmedi bu söz te’sir
Didi yok bende tahammül ey pir

Giderim kûyuna yârin bizzat
Anlarım her ne ise ger hâlât

Olamazsam da muzaffer emele
Dûş ola belki gözüm ol güzele

“Gideyim, durumu ve sürükleneceğimiz sonu anlayayım. /Belki Burhan fikir değiştirmiştir. Çünkü her gün yeni şeyler olur. /

Mümkündür ki Said kardeşi oğlunun bir şekilde fikrini değiştirmiştir./

Kısacası bize konulan manileri ortadan kaldırmayı başarırız.” dedi. /

Bu söz Vâmık’ı etkilemedi: “Dedi ki: Ey yaşlı adam, bende dayanma gücü kalmadı. /

Oraya bizzat ben gideceğim ve durumun ne olduğunu öğreneceğim./

Amacıma ulaşamasam da hiç olmazsa sevgilimi görürüm.”

Göreyim âh o nûr-ı basarı
Def’ ide tâ ki zâlâm-ı kederi

Dideden dûr olalı mâh-ı ümid
Her günüm bir şeb-i yeldâ-yı şedid

Sana zâhir mi değil ahvâlim
Gerçi zâidse isti’câlim

Kârı az mâye değil şekl garib
Sendeki tavr ola bahş-ı ‘acib

Kalmadı sabra mecâlim n’ideyim
İsterim re’yini alub gideyim

Vâmıka itdi Emin ‘atf-ı nazar
İt teemmül didi ey nûr-ı basar

Orda var bir kişi sana habib
Mütebaakisi sana tarafdâr-ı rakıyb

“O gözümün nurunu göreyim ki gönlümdeki keder karanlığı dağılsın./

Ümidin ayını görmeyeli her günüm ağır bir uzun gecedir. /

Acelem sana garip görünebilir ama sen benim halimi bilmiyor musun? /

Ortada dönen olaylar küçümsenecek gibi değil ama sendeki tavırlarbana garip geliyor. /

Ne yapayım ki bende hiç sabır kalmadı, istiyorum ki izin ver de artık gideyim.” dedi. /

Emin Vâmık’a şöyle bir baktı ve: “ Ey gözümün nuru, var git. /

Orada sana dostolacak bir kişi var. Geri kalanların hepsi sana düşmandır.”

Uğradırlar seni havfım zarâra
Zarâr-ı mekr-i nedâmet esere

Sonra da müşkil olur her bir kâr
Pek hatâ bence bu ‘azmin zinhâr

Görüşün re’y-i Emin cümle müseyyib
İtdi Vâmık bu tarikı tertib

Didi bâri gideyim gizlice ben
Her gün ol dil-ber-i sahrâ müsekken

Subh-dem çün oturur tenhâda
Görürüm ânı görünmem yâda

Bir dakika olayım âna karin
Dönerüm fehm idüb ahvâle hemin

Çâre yok bakdı Emin beyhûde
Didi git koyma bizi kayguda

“Korkarım ki sana zarar verirler, ondan sonra da çok pişman oluruz. / Sonra iş daha da zorlaşır, bana göre bu ısrarın bir hatadır.” dedi. /

Vâmık, Emin’in görüşlerini uygun buldu ve bu yolu izlemeye karar verdi. /

Dedi ki: “ Bari ben gizlice gideyim, o güzelin her gün oturduğu çöl köşesine varayım. /

Sabahları orada tek başına oturur ben de başkalarına görünmeden onu görürüm. /

Ona bir dakika yakın olayım, sonra da olanları anlar geri dönerim.” /

Emin onu vazgeçirmenin imkânsızlığını anladı: “ Git ama bizi merakta bırakma.” dedi.

Anla vaz’iyyyet-i hâli evvel
Kalmaya bir hatra asla mahâl

Eyle hâle göre hüsn-i hareket
İdesün zevk ü ferahla ‘avdet

Câmesin eyledi Vâmık tebdil
Bindi bir esbe ki bi-misl-i misil

Çıkdı râh-ı emele oldu revân
Olmadı asla ‘inân-keş bir an

Rûz ü şeb durmadı mânend-i hevâ
Geçdi sür’at ile sahrâ sahrâ

Oldu ol sahn-ı mülaakata karin
Gördü yâri eski neşiminde mekin

İrişüb menziline o şûh-terin
Sanki meh nire saldı nazarın

“Önce durumu öğren ki bir yanlışlığa meydan vermeyesin. / Mutlaka duruma göre hareket et ki zevkle ve rahatlıkla geri dönebilesin. “ dedi. /

Vâmık elbiselerini değiştirdi ve eşi benzeri olmayan bir ata bindi. /

Hedefine doğru yola çıkmış ve atının dizginini bir kere bile çekmedi./

Bir rüzgâr gibi gece gündüz durmadı ve çölleri büyük bir süratle aştı./

Buluşacakları noktaya yaklaştığında sevgiliyi eski yerinde otururken buldu. /

O taze güzelin yanına geldiğinde ay bakışlarını suya salmış gibiydi.

Yine tâze açılub dâğ-ı derûn
Oldu sûz-ı dil-i mahzûn-i füzûn

Kalb-i Vâmıkdaki hâlâtı heman
Bu müseddesle beyân itdi lisân

Âşık-ı ser-gerdânım soydum libâs-ı râhatı
İstemem şimden gerü bir lâhza ‘izz ü devleti
Dil virüb bir yâre kesdüm gayrilerden sohbeti
İhtiyâr itdüm anınçün işte kûy-ı gurbeti
Çâre-cûy-ı vuslatın var mı bu yerde rağbeti
Ref’ it ey nûr-ı emel dilden zâlâm-ı mihneti

Hâk-i pâye işte sürdüm rûyumu Çârûb-veş
Dil perişân sine pür-hat hitâm-ı mektûb-veş
Tir-i hasretle vücûdum yâredir Eyyûb-veş
Çekdiğim Mevlâ bilür ey gül-beden Ya’kuub-veş
Bir ferah-bahşâ haberle vir peyâm-ı vuslatı
Kalb-i hüzn-i âbâddan ref’ it ‘umûm hasreti

Gönül yarası yeniden açıldı. Gönül ateşi ve hüznü arttı. /Vâmık yüreğindeki hali şu müseddesle açıkladı: /

Kellesinden vazgeçmiş bir aşığım. Rahat elbisesini soydum. Bir sevgiliye gönül verip herkesle ilgimi kestim. Onun için de gurbete çıktım. Kavuşma lafına burada rağbet var mı? Ey emellerimin ışığı gönülden sıkıntıları ve karanlıkları kaldır. /

İşte Çarub/carûb: süpürge gibi yüzümü yerlere sürüyorum. Bir mektubun sonu gibi önlüm perişan ve sinem çizik çizik. Vücudum hasret okuyla Eyyub gibi yaralıdır. O gül bedenli Yakub gibi çektiklerimi ancak Allah bilir. Ferahlık veren bir haberle bana kavuşacağımı bildir. Hüzünle örülmüş kalbimden bütün hasretleri kaldır.

Pertevün itsün tecelli-zâr- ı kalbi müstenir
Şân-ı ‘ulviyyet-i nişânın göster ey mihr-i münir
Tire-i bahtım cevr-i hasretle derûnum ye’s-gir
Arzû-yı ‘atıfetle bak geldim ey ‘âli semir
Şâd kıl artık yeter bu derdimden firkati
İltifâtınla bulur mutlak vücûdum sıhhati

Ben dururken salma mihrin ey peri bigâneye
Genc-i hüsnün çok mu görmüşler dil-i virâneye
Ey hümâ-yı evc-i rıf’at konma her bir lâneye
İşte saldın sâye-i devlet yeter bir dâneye
Bir ma’âli-perverin asla değişmez hasleti
Kalbi tağyir edemez tazyikin olmaz kıymeti

‘Âşık-ı mihnet-keşim bilmem nedür encâm-ı kâr
İştiyaak-ı hasretimle kalmadı sabr ü karar
Kûyuna geldim haber vir var mı ümmid-i mesar
Bahtıma eyâ müsâ’id mi bu yerde rûzgâr
Söyle ey şirin-edâ tûti gibi vaz’iyyeti
Tâ bu şi’r-âsâ ola hâlin celi sâfiyyeti

Işığın kalbin tecelli yerini aydınlatsın. Ey nurlu güneş, izinin yüceliğinin şanını göster. Bahtımın karanlığı ve ayrılık eziyetiyle gönlüm ümitsizdir. Ey yararlı insan, acı duymanın arzusuyla sana geldim. Dertlerimin içindeki bu ayrılık derdini ortadan kaldırıp beni sevindir. Vücudum sağlığına ancak senin iltifatınla kavuşur. /

Ey peri, ben dururken güneşini başkalarına gösterme. Güzelliğinin hazinesini bana mı çok görmüşler? Ey yükseklerde uçan hüma kuşu, herhangi bir yere sakın konma. İşte devletinin gölgesini bir taneye düşürdün. Yüce yaratılışlı olan birinin özelliği değişmez. Baskı, kalbi hiçbir şekilde değiştiremez. /

Sıkıntılar çeken bir aşıkım, sonumun ne olduğunu bilmiyorum. Hasretimin aşırılığından bende sabır, karar kalmadı. Yanı başına geldim, bir ümit olup olmadığını bana haber ver. Burada zaman bahtıma uygun hareket edecek mi? Ey tatlı dilli, bir papağan gibi bildiklerini söyle ki durumun saflığı parlak bir şekilde bu şiir gibi ortaya çıksın.

Gördü çün Vâmık-ı zârı ‘Azrâ
Böyle giryân ü perişân hayfâ

Gösterüb hüzn-i dil ü derd-i serin
Dökündü seyl-âb gibi eşk-i terin

Bu müseddesle idüb ‘arz-ı zamir
Vâmıkı eyledi ‘Azrâ tanzir

‘Aksine devr eylemekde şimdi bu çerh-i ‘anid î hepsi
Muzdaribdir gec-hevâdan hâtır-ı kalb-i sa’id
Olma gaafil her taraf şiken ü hasm-ı pelid
Âh kalbim titriyor şimdi misâl-i berk-i bid
Bi-habersin dökmesün hasmın sana bir şiddeti
Biz hele çekmekdeyiz hayfâ bu hâl-i nekbeti

Zevka uymuş her kişi yok hem dil-i derd-âşinâ
Dide-i insâfa çekmiş perde bir hırs-ı safâ
Bir rakıyb amma fiten-perver serâpa ‘akrabâ
Herkesin başında devr itmekde bir ‘aks-i hevâ
Kablamış ebr-i hased âfaak-ı insâniyyeti
Mihr-i âmâlin görünmez şimdilik sâfiyeti

'Azrâ ne yazık ki ağlayan ve perişan olan Vâmık’ı gördü. /

O da gönlünün hüznünü, başının derdini anlattı ve gözyaşlarını döktü./

Bu müseddesle sırlarını anlattı ve Vâmık’a bir cevap verdi: /

“Bu dünya inatla hep tersine dönüyor. Mutlu gönlüm bu kötü durumdan yakınmaktadır. Kalbim söğüt fidanının yaprakları gibi titriyor. Biz şimdi bu kötü durum içindeyken düşmanlarının şerri sana ulaşmasın./

Herkes kendi zevkinde yaşıyor, kimse kimsenin derdini bilmiyor. İnsafın gözü adeta bir perdeyle örtülmüş. Fitneden başka bir şey düşünmeyen rakip üstelik akraba. Herkesin başında kötü bir rüzgâr esiyor. İnsanlığın ufuklarını kıskançlık bulutu kaplamış. Emellerimizin güneşi şimdilik net görünmüyor.”

Burada ârâm eylemek şâhım hatâdır el-amân
Bir mu’inin var ise bindir muhakkak hasm-ı cân
Fitne bir uykudadır havfım uyanır nâgehân
İtmesün bir ‘aks-i hâlet sana irâs-ı ziyân
Maksadım ‘arz eylemek mutlak bütün vaz’iyyeti
Başka bir âmâle ‘atf itme efendim niyyeti

İsterem ki zâtına dûş olmaya çeşm-i rakıyb
Nefs-i iğvâ eyleyüb şeytan virür kalbe firib
Nâgehâni olmasun zahir bir ahvâl-i garib
Baht ü tâli’ münkesir ikbâl dûn dil bi-nasib
Dehr-i dâr-ı fitne-hilkat eğri durur hasleti
Hâsılı yok kalbimin bir kimseye emniyyeti

Cânıma kâr eylemişdir yoksa âlâm-ı mihen
Rûşen oldu seyr-i hüsnünle gözüm gönlümde sen
Râhına olsun fedâ her lâhza her dem cân ü ten
Râzıyım bin mihnete tek düşme bir kayguya sen
Git selâmetle beğim bekle zamân-ı fırsatı
Sabr ile dirler geçer elbet zamânın ‘usreti

Şahım aman burada dinlenmek hatadır. Bir yardımcın da olsa bin düşmanın çıkar. Fitne uykudadır ama ansızın uyanabilir. Sana zarar verecek bir durum ortaya çıkmasın Amacım seni durumdan haberdar etmektir. Niyetimi başka bir şekilde yorumlama. /

Rakibin seni görmesini istemiyorum. Onları şeytan baştan çıkarır, kalplerine ateş düşürür. Ansızın istenmeyen durumlar ortaya çıkar. Baht kırık, şans düşkün, gönül nasipsizdir. Dünya evi fitneden eğri duruyor. Kısacası kalbim kimse hakkında güven duymuyor. /

Yoksa sıkıntı canıma işlemiştir. Seni görürünce gözüm gönlüm aydınlandı. Bu can ve tenim senin uğruna her an feda olsun. Kaygılanma, ben bin sıkıntıya razıyım. Beğim, selametle git, bir fırsatını bekle.

Eyleyüb böyle te’âti-i sühan
İki üftâde tahayyürde iken

Nâgehân yine bu dehr-i gaddâr
İtdi bir sûret-i ma’kûs ızhâr

Sayda çıkmış meğer o gün Burhan
Geldi o câye cemâ’atle heman

Nezd-i ‘Azrâda görüb Vâmıkı hep
Cümlesi oldu şerer-pâş-ı gadeb

Lâkin at üzre dururdu Vâmık
Sû’-i zanna görülür mü lâyık

Bildiler kim ânı gelmiş mihmân
İtdi Burhan hasedin yine ‘ıyân

Cümlesi sardılar etrâfı bütün
Vâmıka şanlı düğün geldi o gün

O iki aşık kendilerinden geçmiş böylece söyleştikleri sırada /Bu acımasız dünya onlara yeni bir aksilik çıkardı. /

Burhan o sırada ava çıkmıştı ve etrafındakilerle oraya geldi. /

Vâmık’ı Azra’nın yanında görünce hepsi kıvılcımlar saçan bir öfke duydu. /

Fakat şüphelenmediler, çünkü Vâmık at üzerindeydi. /

Onun misafir olduğunu anladılar ama Burhan kıskançlık nöbeti geçirdi. /

Hepsi Vâmık’ın etrafını sardı, bu durum Vâmık’ı korkutacağına ona bir düğün gibi geldi

Yok mu sizde didi aslâ vicdân
Gelmişem ben size bir tek mihmân

Bu hıyânet ne içündür ayâ
Eylemem havf ü hazâr ben aslâ

Ser-fürû eylemezem zerre kadar
İşte meydân-ı hüner var ise er

Söyleyüb bu sözü etdi cevlân
Sanki bir şir-i mehib oldu ‘ıyân

Kabladı cümlesini bim ü hirâs
Vardı bir pir-i siyeh-dil dessâs

Didi ey şir-i dilir-i meydân
Bilmedük biz seni ‘afv ile amân

Dost imişsün seni düşmen sandık
Bir galat-ı fikre uyub aldandık

“ Sizde vicdan yok mudur? Ben sizin misafirinizim. /

Bana yaptığınız bu hainliğin sebebi nedir? Ben sizden asla korkmam./

Ben size baş eğmem, sizde bir yetenek varsa ve erkekseniz işte meydan.” dedi. /

Bunları söyleyip atıyla hareketlendi. Sanki meydanda heybetli bir aslan vardı. /

Hepsini ümitsizlik ve korku kapladı ama orada kara gönüllü yaşlı bir kötü adam vardı. /

Ey yiğitlik meydanının aslanı biz seni tanımamışız. Bizi affet. /

Sen dotmuşsun; seni düşman sandık. Yanlış bir düşünceye uyarak aldandık.”

Gel amân mir-i kerem-kâr-ı ‘adid
Duymasun cürmümüzü zât-ı Sa’id

Vâmık aldandı bu pire hayfâ
Başına gaflet ile geldi belâ

Virdi cevlânına artık ârâm
Geldi yerleşdi cemâ’atle tamam

‘Azm idüb hâne-i Burhân’a ‘umûm
Ulaşub indiği dem oldu hücûm

‘Âkıbet eylediler ânı esir
Düşdü gafletle kemine bir şir

Cümle helâkine kasd itdi hemân
Mâni’ oldu o gürûha Burhan

Didi virdik âna biz emniyet
Hânıma geldi bu sâfi siyret

“Cömertliğiyle bilinen beyim, senden rica ederiz, bu yaptıklarımızı sakın Said Bey duymasın.” dedi. /

Vâmık ne yazık ki bu ihtiyara aldandı. Aklına neler neler geldi. /

İsyancı haline son verdi, onlarla beraber bir yere oturdu. /

Burhan’ın evine ulaşınca hepsi birden Vâmık’ın üzerine çullandı. /

Sonunda onu esir ettiler. Bu haliyle yakalanan bir aslanı andırıyordu./

Onu öldürmek istediler ama buna Burhan mani oldu. /

“ Biz ona güvence verdik, o da saf kalple bize güvenerek buraya geldi.” dedi.

Sû’-i kasd eylemezem ben aslâ
İderüm mahbese ânı ilkaa

İde bu vech ile terk-i efkâr
Eyler elbetde nedâmet-i ızhâr

Vazgeçerse ne zaman ‘Azrâdan
Meyl ider bana o şûh-ı gül-ten

Ne zaman olur isem nâ’il-i kâm
Eylerem Vâmıkı ol dem i’zâm

Habs idildi o dil-âver-i server
Sanki bir mahfaza girdi gevher

Nâgehân duydu bu ahvâli Sa’id
Oldu ki/geh sürh ü yüzü gâhi sefid

Kabladı rûyunu bir reng-i hicâb
Kardaşı oğluna çok kıldı ‘itâb

“Ben onun canına kast etmem onu bir zindana kapatırım. / Belki düşünceleri değişir ve pişmanlık gösterir. /

Ne zaman Azra’dan vazgeçerse o gül tenli beni sever. /

Ne zaman emelime ulaşırsam onu zindandan çıkarırım.” dedi. /

O kahramanların başı böylece hapsedildi, sanki bir mücevher bir mahfazaya kapatıldı. /

Derken durumu Said öğrendi ve ak yüzü kızardı. /

Yüzünü bir utanç kırmızılığı kapladı. Kardeşinin oğluna olumsuz sözler söyledi.

İtmedi âna bu tekdiri eser
Oldu bir şekl-i cidâle müncer

Çok müzâhir çıkarak Burhâna
Okudu her biri bir efsâne

Cümlesi etdi Sa’ide ısrâr
Eyleme böyle ricâyı tekrâr

İşi fasl itmek ise fikr ü merâm
Kızı Burhâna idersen in’âm

Maslahat böyle ider kesb-i salâh
Vâmıka mümkin olur hâl-i felâh

Bulmadı ‘âkıbet çâre Sa’id
Şimdilik kesdi felâhından ümid

İşte o Vâmık-ı mir-i devrân
Eyledi kûşe-i zindânı mekân

Bu azar, onu etkilemedi; sonunda iş, savaşmaya doğru gidiyordu. /

Çok kişi Burhan’a arka çıktı, her biri bir şey söyledi. /

Hepsi Said’e ısrarda bulundu, bu ricamızı geri çevirme. /

Kızı Burhan’a verirsen işi tatlıya bağlamış olursun. /

Bu işi sulhla bitirmenin ve Vâmık’ı kurtarmanın yolu budur, dediler. /

Said ne yaptıysa bir çare bulamadı, bu işten kurtulmaktan ümit kesti. /

Zamanın ve dünyanın beyi olan Vâmık da zindan köşesini kendine yer edindi.

Dilde bir sûziş ü derd-i firkat
Serde bir ‘aks-i hevâ-yı mihnet

Bir tarafdan dahi tazyik-i rakıyb
Gösterürdü âna eşkâl-i ‘acib

Bildi yed-i gerdiş-i eyyâmı o dem
Kabladı gönlünü bir ye’s ü elem

Fikrine itdi tevârüd bu me’âl
Bu müsemmenle ider ‘arz-ı melâl

Ey felek gösterdün âhir ‘aksi bir hâlet bana
Yâ niçin evvelce bunca eyledün rağbet bana
Şânımı âfaaka i’lâ eyledin mihr eyleyüp
Sâye-veş saldun yere göstermedün hürmet bana
Gerdûn-ı edbâra ta’lik eyledin ikbâlimi
Dür gibi deldin dilim verdün ‘aceb kıymet bana
Olsa bir mir’ât-ı ‘ibret-peykerim ‘aks eylese
Sûret-i hâlim iderdi mutlaka hayret bana

Gönülde bir yangın ve ayrılık derdi, başında sıkıntını getirdiği aksi durum… /

Bir taraftan rakibin baskısı ona acayip durumlar gösteriyordu. /

O anda hayatın dönen eliyle gönlünü bir keder ve ümitsizlik kapladı. /

Düşüncesinde bir ilham doğdu ve kederini bu müsemmenle anlattı: /

Ey felek sonunda başıma aksi durumlar getirecektin önceleri bana niçin fazla rağbet gösterdin? Şanımı bir güneş gibi yükselttin, yükselttin sonra da beni bir gölge gibi yere vurdun. Bahtımı kötü günlerin eşiğine getirdin, beni inci gibi delip kıymete mi bindirdin? Bir ibret aynası olsa da yüzüm o aynaya aksetse iç yüzüm ona mutlaka hayretle bakardı.

Hiç bir üslûba girmez gerdişin ey çerh-i gam
Bir hevâ-yı muhtelif gösterdi her sâ’at bana
Yok meğer reng-i sebâtın fecr-i kâzib-veş heman
‘Arz idüb sürh ü sefid-i sûret-i zulmet bana
Dembedem renc-i humârı bâri efzûn eyleme
Câm-ı ikbâlin virür mi bir zaman gaflet bana
Gam değil billâh genc-i mihnet ü gurbet bana
Bir çekilmez çiledir bu hâlet-i firkat bana

Eyledüm ikbâl ü bahtımdan bütün kat’-ı ümid
Var ise şimdi nekir ü bir âhdır feryâd-res
Kimse geçmez menzilümden sanki dehşet kânıdır
Nevbet-i bûm-ı gurâb-ı ye’sdir bank/g-ı ceres
Guuşuma gelmez bir azar-ı ferah-nâk-i halâs
Düşmen-i cânım gibi heybet-nümâ her bir nefes
Gird-bâd-ı hem? hülyâ fikrimi etmiş zebûn
Başıma kâbûs-ı gam çökmüş misâl-i hâr ü hâs
Şehd-i lutfu yine zehr-âlûd-ı gamdır ‘âlemin
Terk-i zevk engebin eyler hayâtın çün mekes
Bu siyeh dil bi-vefâ-yı dehr-i ‘acûze aldanup
Sihrine dil bağlanub eyler heves nefs-i ahas
Çekdüğüm âlâmı hem virmez idi mihnet bana
Âhir eyyâmı bilsem gösterür vuslat bana

Ey gam dünyası dönüşün hiçbir kurala uymaz. Her defasında değişik bir durum görüyorum. Güneşten önce çıkan yalancı aydınlık gibi bir kararda kaldığın yok. Karanlığın yüzü bana bazen kızıl bazen beyaz görünüyor. Bahtımın şarabı bir zamanlar bana gaflet verdi.

Bari ayıldıktan sonra ümitsizliğimi arttırma. Bana gurbet ve sıkıntı derdi vallahi beni üzmüyor. Bu ayrılık bir çekilmez çiledir. /

Bahtımdan ve geleceğimde ümidimi kestim. Feryadımın sebebi varsa o, şimdi bilinmezliğin verdiği bir ahtır. Çevrem sanki bir dehşet yeridir. Bu yüzden kimse ya-nımdan geçmiyor. Kargaların vatanındayım ve ümitsizlik bir çıngırak gibi ötüyor. Kulağıma kurtuluşun ferah verici sesi gelmiyor.

Can düşmanım gibi heybet veriyor aldığım her nefeste, hülyalarımın girdabına esir olmuşum. Başıma çer çöp misali kederin kâbusu çökmüş. Dünyanın bana sunduğu şerbete zehir karışmıştır. Ama bu zevki terk etmek hayatı yaşanmaz kılar. Bu dünya denen kara gönüllü yaşlı kadına aldanarak onun büyüsüyle yüce nefsini heves peşinde sürükler. Çektiğim kederi başka bir dert bana vermezdi. Son günlerimde sevgiliye kavuşacağımı bir bilsem.

Kalmamış dünyâda gûyâ hiçbir hâl-âşinâ
Terk-i ‘aşk eyler mi ‘âşık çekse bin cevr ü cefâ
Bir güherdür kim muhabbet ten de ânın mahfezi
Şiddet-i tazyikın olmaz hiç te’siri âna
Söndürürse şem’-i ikbâlim muhâlif rûzgâr
Münharif olmaz mı ayâ dûd-ı âhımla hevâ
Kalbime ‘aks eylemişdür sûret-i mihr-i Nigâr
Eylemez zâ’il ânı seyl-i şu’ûnât-ı belâ
Boynuma taksa kemend-i cân-güdâzı rakıyb
Hâtırımdan dûr olur mu taak-ı zülf-i dil-rübâ
Her günüm bir şâm şâmım olsa yeldâya misâl
Eylemez hiç hayât-ı ‘aşkı mihrinden cüdâ
Seyr idüb mir’ât-ı dilde ‘aks-i hüsn-i dil-beri
‘Âlem-i hülyâda görsün dide bir vech-i safâ
Olmasun manzûr her dem sûret-i hayret bana
Şimdi lâzım ey gönül bir ma’nevi himmet bana

Dünyada sanki halden anlayan kişi kalmamış. Aşık bin eziyet ve sıkıntıçekse de aşkını terk eder mi? Aşk bir mücevherdir, ten de onun mahfazasıdır. Ne kadar baskı da görse, o bunu umursamaz. Bahtımım mumunu bir aksi rüzgâr söndürürse bu sönüşün etkisiyle ahımın dumanı havayı değiştirmez mi? Sevgilinin güneşinin sureti kalbime aksetmiştir. Kötülüklerinseli onu ortadan kaldıramaz. Rakip can alıcı kemendi boynuma taksa gönlümüçalan saçların örgüsü aklımdan çıkar mı? Her günüm bir akşam olsa, her akşamım yılın en uzun gecesi olsa hiç aşk hayatından güneşini esirgemez. Gönül aynasında sevgilinin güzelliğinin yansımasını hayal aleminde bir an seyretmek aşıka yeter. Hiçbir zaman bana hayret yüzü görünmesin. Ey gönül şimdi bana manevi yardım lâzım.

Var ise bir kemâle âhiri vech-i kemâl
Vechi vardur her zevâle ‘âkıbet olsa kemâl
Hâl-i ‘asrın gerçi var yanında bir ikbâl-i yesr/yüsr
Dilde olsa kâşki sabr-ı cemile ihtimâl
Sûret-i hâlimden oldum o kadar kim nâ-ümid
Ye’s ü hayret eyleyor her dem beni tağyir-i hâl
Bir hayâl oldu bana âlâyiş-i devlet bütün
Ben nasıl oldumsa çeşm-i âşinâda bir hayâl
Hakkı vardır başıma itse felek eyyâmı teng
Teng idi piş-geh-i cevlânıma eyyâm-ı visâl
Olmazam nik ü bed-hâlât ile endişe-nâk/ vezin aksak
Bi-sebât ahvâl-i dehre hâlim olmuşken misâl
Varsın olsun meskenim zulmetine genc-i elem
Olmasun mestûr bir dem mihr-i ümmid-i visâl
Bir şifâ-bahşa teselli var ise elbet bana
Yâr ağyâr ile itmezse yeter sohbet bana

Bir olgunluğa sonunda olgun bir yönelme varsa her olgunluğun da bir sonu vardır. Çağın durumuna karşılık bir çıkış yolu, bir yardımcı bulunur. Ama keşke insanda bunları bilecek veya bekleyecek bir sabır olsa. Durumumdan o kadar ümitsizliğe düştüm ki değişen durumlar bendeki ümitsizliği arttırıyor. Başkaları için benim nasıl o bilinen günlerim hayal olduysa İyi günlerim de benim için bir hayal oldu.

İyi kötü durumlar için endişe duymuyorum. Gözlerimin önünde kavuşma günleri geçip gidiyor. Dünyanın sürekli değişen hali benim halime örnek olmuş.

Meskenim karanlığın keder hazinesi olsun. Ama kavuşmanın ümit güneşi bir an bile sönmesin. Bana iyi gelecek bir tesellin varsa sevgilim başkalarıyla sohbet etmiyorsa o bile bana yeter.

İsterem bahtım gibi o şûh gaddâr olmasun
Benden artık yüz dönüb hem-bezm-i ağyâr olmasun
İtmesün ey gül-i meşâm-ı bûyun ‘ıtr-nâk/vezin eksik
‘Âşıkın bülbül gibi âzurde-hâr olmasun
Telh olur şirin-mezaak tûti-i dil o rakıyb
Zevk-yâb-ı sohbet-i şekker-leb-i yâd olmasun
Püsterim hâk-i siyah bâlinim olsun seng-i gam
Tek o meh-peyker bana bir dem dil-âzâr olmasun
Zulmet-i hasretle ben kaldıkca böyle tire-baht
Kimse bâri müstenir-i şem’-i didâr olmasun
Gönlümü mahrûm-ı kâm itdiyse kahrın ey felek
Mihr-i lutfun hasmıma bâri meded-kâr olmasun
‘Aksine devr eylemekse ‘âdet-i çerh-i deni
Kimseler dil-şâd-ı yâri kimse bizâr olmasun

*Bu bentte her bendin sonundaki “bana” redifli son iki mısra unutulmuştur.

O güzelin bahtım kadar acımasız olmasını istemem. Benden vazgeçip başkalarıyla oturmasın. Itrı andıran gül kokusunu etrafa saçıp aşıkın bülbül gibi bağrını dikene vermesine yol açmasın. Tatlı dilli papağan misali sevgili başkalarıyla konuşup başkalarını sohbetinin zevkine erdirirse bu, acı olur. Yatağım siyah toprak, yastığım keder taşı olsun yeter ki o ay yüzlü bana sitem etmesin. Hasret karanlığında ben böyle kaldıkça kimse o sevgilinin yüzünün mumu ile aydınlanmasın. Ey felek, kahrın gönlümü murat yoksunu yaptı.

Bari iyilik güneşin düşmanıma yardımcı olmasın. Alçak dünya hep tersine dönüyorsa Kimse o zaman sevgiliyle sevinmesin, kimse ağlamasın.

Çıkdı meydâna bütün nakş-ı zamir
Bir varak-pâreye kıldı tahrir

Mahbesin var idi bir der-bânı
Çağırup nezdine Vâmık ânı

İsmini sordu ânın dedi Beşir
Fikrini anladı bir pâk-i zamir

Hem garib olduğunu eyledi yâd
Çün Neciddir dedi eyvâh bilâd

İnfisâl eyledim on yıl evvel
Kısmet oldu bana işte bu mahâl

Nezd-i Burhanda ikamet itdim
Kahr-ı gurbetle nedâmet itdim

Meğer ânın peder-i hoy-şânı
Vâmıkın beste-i leb-i fermânı

Meydana değişik bir durum çıktı, Bir kâğıt parçasına bir şeyler yazdı./

Hapishanenin bir zindancısı vardı. Vâmık onu yanına çağırdı. /

Adını sordu, adının Beşir olduğunu öğrendi ve onun iyi niyetli biri olduğunu anladı. /

Buranın yabancısıydı ve memleketinin Necid olduğunu ah ederek söyledi. /

On yıl önce oradan ayrılmış ve buralarda yaşamak nasip olmuş. /

Burhan’ın yanında kalmış ama gurbete çıktığı için hep pişmanmış. /

Vâmık onu tanıdı, meğer onun babası Vâmık’ın buyruğundaymış.

Fehm idüb yek diğerin işte o dem
Çün Beşir ağlayub oldu ebkem

Didi ey mir-i ma’âli-perver
Râhına ola fedâ cân ile ser

Her ne emrin olur ise söyle hemân
Ânı icrâ ideyim ben pinhân

Vâmık oldu bu haberden mesrûr
Nâmeyi virdi Beşire mestûr

Tâ ki ânı götürüb ‘Azrâya
Vire o şûh-ı kerem-fermâya

Nâmeyi aldı Beşir oldu revân
Gitdi ‘Azrâya ânı virdi pinhân

Okuyub hasret ile çekdi bir âh
Çıkdı eflâke kadar dûd-ı siyah

O anda Beşir diğerini düşünerek ağladı ve sesini kesti. /

“ Ey yüce özellikleri olan insan, yoluna bu canım ve başım feda olsun. /

Ne emrin olursa söyle, onu hemen gizlice yerine getireyim.” dedi. /

Vâmık bu sözler üzerine sevindi ve mektubu gizlice Beşir’e verdi./

Beşir onu Azra’ya, o cömertlik taşıyan güzele götürüp vermesini istedi. /

Beşir mektubu aldı, yola çıktı götürüp mektubu gizlice Azra’ya verdi./

'Azrâ mektubu okudu ve hasretle bir ah çekti ve bu ah çekişten gökyüzüne siyah bir duman yükseldi.

Nakş-ı dûd-ı siyah sûz-ı derûn
Böyle gösterdi güzel bir mazmûn

Yazdı evraaka zebân-ı hâme
Hâzır oldu bu müsemmen-nâme

Ben nasıl ta’rif idem hâl-i dil-i bî-dâdımı
Olma sen rencide-hâtır işidüb feryâdımı
Gevher-i ‘aşka mekân itdim serâ-yı sineyi
Tişe-i cevr ile yıkdım çün felek bünyâdımı
Öyle mestûli gamım ki sinemde yok cây-ı sürûr
Beyt’ül-ahzân zann iderler kalb-i hüzn-âbâdımı
Sine pür-dâğ-ı derûnum bir hevâ-yı sûz-nâk
Nâye döndürdü felek bu kaamet-i şimşâdımı
Hırmen-i meyl-i rakıyb uğrar sirişkim seline
Kimse teskin idemez bu girye-i dil-zârımı
Kayd-ı ‘âlemden çekildim çeksün el benden cihân
Kayde billâh düşer her kim getürse yâdımı
Pâre pâre itse mir’ât-ı dili seng-i kazâ
Gösterür her bâre mihr-i ‘aşka isti’dâdımı
Kimse görmez şâd bir dem hâtır-ı nâ-şâdımı
Görmeyince şâd ü hurrem ol kerem-mu’tâdımı

İçinin ateşinden çıkan siyah dumanın isiyle güzel mazmunlu bir şiir söylemiş: Kalemin dili kâğıda bir şeyler söylemiş ve bu müsemmenname ortaya çıkmış: /

Yoldan çıkmış, zulme uğramış halimi ben nasıl anlatayım. Ey hatırı kırık insan sen bunları işitme.

Gönlümün sarayını aşkın cevherine mekân yaptım. Felek evimi eziyet baltasıyla yıktı.

Gama öyle bulanmışım ki sinemde gama bulaşmamış bir yer yok. Hüzünle yapılmış gönlümü görenler onu Beyt’ül Ahzan sanırlar. Yakıcı bir zamanın etkisiyle içim baştan başa yaralıdır. Benim şimşir ağacı kadar sert gövdemi felek, içi yanarak boşalmış bir neye (saza) çevirmiştir. Rakibin istekleri gözyaşlarımı sele çevirir. Bu ağlayan gözümü ve gönlümü kimse sakinleştiremez. Ben dünyadan vazgeçtim, dünya da benden vazgeçsin. İnanın ki adımı anan dertli olur. Kaza taşı gönlümün aynasını parçalasa da o kırık cam parçalarının her biri aşka olan yakınlık ve yatkınlığımı gösterir. Cömertliği alışkanlık edinmiş sevgilimi mutlu görmeden bu muradına ermeyen gönlümü kimse sevinirken göremez.

‘Âlemin bu halkından eyledim kat’-ı nazar
Olmasun dâm-ı muhabbetden gönül âzâde-ser
Geçmezem sevdâ-yı fikr-i vuslatından o şehin
Serteser yüz bin ‘ukuubet itse başımdan güzer
Çâk çâk oldu giribân-ı tahammül şâne-veş
Serde perçemdir yine endişe-i zülf-i keder
Ki hilâl-i ebrûya hasretle döner bedr-i emel
Eylemez şâm-ı hayâle mihr-i fikr-i yâr eser
Görmedüm reng-i vefâ âmed-şod şeb ü rûzdan
Karalar evraak-ı bahtım devr-i dûn şâm ü seher
Günde bir evzâ’-ı lâ-kaydânesin çekmek muhâl
Sanki bir nev-câh olur döndükce çerh-i kinever
Mest-i câm-ı hayretim bilmem nedir encâm-ı kâr
Kim virür ayâ şu’ûnât-ı felekden bir haber
Nereye ben ‘aks itdirem âvâz-ı istimdâdı
Çerha ursam gösterür âteş-i dil pulâd mı

Dünya halkına bakmaktan vazgeçtim. Gönlüm aşk tuzağından kurtulmasın. Başımdan yüz bin felaket de geçse o padişaha kavuşma düşüncesi saplantımdan vazgeçmem. Sabrımın yakası tarak gibi diş diş oldu ama yine de keder saçının düşüncesi saçımın perçemidir. Emelimin ayı hasretle hilal kaşa döner. Sevgilinin fikrinin güneşi hayallerin akşamını etkilemez. Dünyaya geldiğim günden beri kimseden vefa görmedim. Alçak dünya gece gündüz bahtımın kâğıtlarını karalamakla uğraşıyor. Onun her gün kayıtsızca yaptığı eziyeti çekmek imkânsızlaştı. Kindar dünya döndükçe bana yeni çukur kazar.

Şaşkınlık şarabıyla kendimden geçmişim, sonum belirsiz.. Bana feleğin yapacaklarından acaba kim haber verir. Gönlümün ateşinini dünyaya çarpsam da onun demir olup olmadığını anlasam.

Her gece âhir olur çeşmim şafak-veş la’l-gûn
Yine olmaz mihr-i ikbâlim ziyâ-bahş-ı ‘uyun
Gün doğar şem’-i hayâlâtım söner hayfâ felek
Necm-i bahtım gibi eyler her ümidim ser-nigûn
Nice bir hâlât olur meşhûd rûz ü şeb bana
Şâhid-i âmâlim olmaz âh bir gün rev-nümûn/rû
Dâmen-i ârâmımı çâk itdi dest-i intizâr
Suzen-i tedbire gelmez rişte-i ikbâl dûn
Döndürür eşyâyı bin hâlâta feyz-i rûzgâr
Hâl-i nuhsum sa’de döndürmez hevâ-yı bi-sükûn
‘Âh-ı vâveylâ da gec/keç devrâna te’sir eylemez
Hiçbir kuvvetle dönmez hâsılı ‘aks-i şu’ûn
Çekdiğim ahvâli ta’rif eylemek mümkin değil
Fikr ü endişem perişândır gönül zâr ü zebûn
Hasm-ı cânımdır felek ister heman ber-bâdımı
Bende-i kayd-ı yâddan ister miyim âzâdımı

Her gecenin sonunda gözlerim uykusuzluktan şafak vakti gibi kıpkırmızı olur. Ama bahtımın güneşi etrafa ışık vermez. Felek, ne yazık ki güneş doğduğunda benim de hayallerimin mumu söner. Bahtımın yıldızıyla beraber bütün ümitlerim yerlere serilir. Her gün ve gece nice bir halin değiştiğine şahit olur ama emellerimin yerine geldiğine, yüzümün güldüğüne şahit olmaz. Beklemenin eli huzurumun eteğini parçaladı. Kötü bahtımın ipini ele geçirmeye akıl bir çözüm bulamaz. Zamanın bereketi eşyayı halden hale getirir ama sükûn bulmayanzaman bu kötü halimi mutluluğa çevirmez. Ah ve iniltilerim bu kötü zamanı etkilemez. Kısacası hiçbir kuvvet olanları tersine çeviremiyor. Çektiğim sıkıntıları anlatmak mümkün değildir. Fikrim ve endişem perişandır, gönül ağlamaklıdır ve esirdir.

Felek can düşmanımdır, sürekli kötülüğümü ister. Ama ben de sevgilinin düşüncesinden kurtulmak istemiyorum.

Öyle ma’kûs-ı emel kim gerdiş-i çerh-i cihân
Dembedem olmakda devr-i inhitâta iktirân
Olmadı bir kimse mâni’ rûzgârın seyrine
Âhir oldu bir hevâ hükm-i Süleymân-ı zaman
Pençe-i kahr-ı felekde oldular zâr ü zebûn
Nice bir Âd ü Semûd Rüstem-âsâ Kahraman
‘Iyş ü nûş-ı zevkına aldanmayın bezm-i gamın
Câm-ı Cemşid ü Cemi eyler nihâyet zehr-i cân
Tâs-ı ma’kûs-ı felek seyr-âb/sîr-âb kılmaz ‘âlemi
Saçsın isterse demâdem ‘arza yârân-ı âsümân
Ger hezârân gonca gül açsa bahâr encâm-ı kâr
Dağıdır verd-i hezâran neş’esin bâd-ı hazân’
Âşık-ı dem-beste-i dâm-ı firaak ü hasretim
Yok halâsa çâre vasl-ı yârdan gayri hemân
Kayd-ı gamden istemez zâlim felek âzâdımı
Sanki âsâr-ı gama ser-levha kıldı adımı

Dünya emellerimin aksine dönüyor. Zaman çöküş devrinin yaklaştığı belli oluyor.

Şimdiye kadar kimse zamanın akışına engel olamadı. Süleyman’ın zamanı da yalan oldu. Ad’lar, Semud’lar, Rüstem’ler, Kahraman’lar feleğin kahır pençesine esir oldular.

Bu dünya denen keder meclisinin yemesine, içmesine aldanmayın. Sonunda Cem’in ve Cemşid’in kadehi zehir oldu. Gökyüzü dostları isterse zaman zaman etrafa binlerce gül saçsın. O bahar da bir gün sona erer. Binlerce yaprağın neşesini sonbahar rüzgârı dağıtır. Aşıkım, ayrılık ve hasret tuzağına tutulmuşum. Sevgiliye ulaşmaktan başka çarem olmadığını biliyorum. Zalim felek keder bağlarından kurtulmamı istemez.

Sanki adımı kederli eserlere başlık yaptı.

Zevk-i vasl-ı yâr ile olmazsa ger gönlüm be-kâm
Lezzet-i ‘âlem bana olsun harâm-ender-harâm
Dideden dûr oldu o nûr-ı ümidim şöyle kim
Gün yüzün setr itdi gûyâ perde-i ebr-i zâlâm
Dûr iken nûr-ı ruhundan ‘âlemi görmez gözüm
Her taraf bir ye’s ü kasvet her günüm matlûb-ı şâm
Bir hevâdır zerre-veş gönlüm arar mihr-i visâl
Gösterür belki hilâl-ebrû yine rûy-ı merâm
Kalmadı temkin ü isti’dâd-ı tedbir ü sebât
Zehr-i kahr-ı rûzgâr itdi mizâcım telh-kâm
Çekdiğim derd-i muhabbetden şikâyet etmezem
Ger rakıybin itmese âlâm-ı kahr-ı inzimâm
Ey sabâ sensin enis-i hâtır-ı üftâdegân
Bir ferah vir kalbe bûy-ı zülf-i yâr ile müdâm

* Her bendin sonunda yer alan “-adımı” ile biten beyit kullanılmamış.

Sevgiliye kavuşma zevkiyle gönlüm muradına ulaşamazsa dünyanın lezzeti bana haram içinde haram olsun. O ümidimin nuru gözümden kayboldu, sanki karanlığın bulut perdesi güneşin yüzünü örttü. Onun yanağının ışığından uzakken dünyayı gözüm görmüyor. Her taraf ümitsizlik ve sıkıntı her günüm geceye yakın. Gönlüm bir zerre gibi hevesle kavuşma güneşini arıyor. Belki hilal kaşları yine meramını gösterir. Çünkü bende akıl ve sabır kabiliyeti kalmadı. Zamanın kahrının acısı huyumu da acılaştırdı. Rakibin verdiği kahrın gittikçe artan elemi olmasa çektiğim aşk derdinden şikâyetçi değilim. Ey sabah rüzgârı bana arkadaş olan sadece sensin, bana sürekli olarak sevgilinin saçının kokusunu getirerek ferahlık ver.

Ser ü pâ nakş-i zamirin ‘Azrâ
Eyleyüb bir varaak üzre imlâ

Eyledi dest-i Beşire teslim
İde tâ Vâmık-ı zâra takdim

Aldı mektûbu gam-ı üslûb-ı Beşir/ vezin
Hiç göstermedi rûy-ı te’sir

Vâmıka geldi ânı virdi hemân
Okudu nâmeyi giryân giryân

Âhı göz yaşını itdi tezyid? Aynı olmamalı
Berk nasıl yağmuru eylerse tezyid?

Her taraf bim ü hatarla mesdûd
Bes ana genc-i elem-i cây-ı ku’ûd

Derdine varsa devâ nâle-i gam
Ten-i pür zahmına eşki merhem

Azra, içinden geçenleri başından sonuna kadar bir kâğıda yazdı. / Onu Vâmık’a teslim etmek üzere Beşir’e verdi. /

Beşir mektubu üzülerek aldı ama üzüntüsünü belli etmedi. /

Gelip o mektubu Vâmık’a verdi. Vâmık, o mektubu ağlayarak okudu./

Şimşek çakışı nasıl yağmuru arttırırsa Vâmık’ın ah sesleri gözyaşlarını arttırdı. /

Her taraf ümitsizlikle kuşatılmıştı ona sadece oturduğu yerin keder hazinesi yetmişti. /

Meğer derdinin devası gamının iniltileriymiş, yaralı vücuduna gözyaşları merhemmiş

Ye’s ü hasretle dil-i âvâre
Gece gündüz düşünürdü çâre

* *
*

Eyle ey hâme hele nakl-i sühan
İrsün encâma şu hâl-i pür-mihen

Aradan geçdi otuz gün müddet
Evine itmedi Vâmık ‘avdet

Çok gecikse kalacakdı on gün
Öyle bildirmişidi halka bütün

Kimse bilmezdi Eminden gayri
Ne içün maksad-ı ‘azm-i sırrı

Vâmık itmişdi bahâne saydı
Herkesi aldı mezaak-ı kaydı

Ümitsizlik ve özlem dolu başıboş gönlü gece gündüz bir çare düşünürdü. /

Ey kalem dile gel de bu çok sıkıntılı durum sona ersin. /

Aradan otuz gün geçti ama Vâmık hala geri dönmedi. /

En fazla gecikse on gün gecikirdi, etrafına böyle söylemişti. /

(Oysa) gidişinin gerçek nedenini Emin’den başka kimse bilmiyordu. /

Vâmık avı bahane etmişti ve herkes bu gecikmenin nedenini merak ediyordu.

Çok idi şânı gibi ‘urbânı
Hep hakıykatle severdi ânı

Yok idi dâderi yâhud pederi
Vardı bir h’aher-i ‘âli-güheri/hâher olabilir

Cism-i pâki gibi ismi Hüsnâ
Kalbi müşfiyk dehânı kân-ı vefâ

Der/dürr-i nâ-süfte-i kenz-i ‘ismet
Tab’ı ‘âli güheri zi-kıymet

Bi-bedel sâhibe-i kudret idi
H’âher-i şir-i vefâ-haslet idi

Düşdü endişeye Hüsnâ nâ-gâh
Ola bu hâlete tâ ki âgâh

‘Âkıbet itdi Emine ısrâr
Toğru söyle dedi itme inkâr

Şanı gibi askeri de çoktu. Vâmık’ın mektubunu ağlayarak okudu./

Anası babası yoktu, sadece mücevher kadar değerli bir kızkardeşi vardı. /

Adı Hüsna’ydı, adı gibi güzeldi, tatlı bir bir dili, vefalı bir yüreği vardı. /

Deliksiz bir namus hazinesiydi, yüce yaradılışı mücevher kadar kıymetliydi. /

Güçlülükte eşi yoktu, vefalıydı, kızların aslanıydı. /

Hüsna’yı ansızın bir düşüncedir aldı, gerçeği öğrenmek istedi. /

Sonunda Emin’e çok ısrar etti: “ Doğru konuş, gerçeği sakın inkâr etme. “ dedi.

Sayda gitse götürürdü rehber
Uzamazdı bu kadar seyr ü sefer

Aradan geçdi otuz gün hâlâ
Dönmedi Vâmık-ı şûride-edâ

Var ise şefkatin ey zât-ı Emin
Haberin var ise gel söyle hemin

Son nedâmet eser itmez kâre
Görelüm hâle göre bir çâre

Düşünüb zât-ı Emin gaayatın
Söyledi cümle-i ma’lûmâtın

Mâ-cerâyı işidince Hüsnâ
Vâmıkın var didi başında belâ

Ey Emin eyleme asla ihmâl
Hele git anla nedür hikmet-i hâl

Ava gitse yanına mutlaka kılavuz alırdı ve bu gidiş bu kadar uzamazdı. /

Aradan otuz gün geçtiği halde o masum ve utangaç Vâmık hâlâ dönmedi. /

Ey Emin kalbinde biraz sevgi taşıyorsan gel şu Vâmık’ın durumunu bana anlat. /

Bilirsin son pişmanlık fayda etmez, anlat ki bir çözüm yolu bulalım. /

Emin derin derin düşündü ve bildiklerini anlattı. /

Olayları işiten Hüsna: “Vâmık’ın başında bir iş var. /

Ey Emin hiç oyalanmadan git ve Vâmık’ın başına gelenleri öğren.” dedi.

Durmayub Emin râha oldu revân
On refik aldı berâberce hemân

Sürdüler durmayarak bi-hâ’il
Oldular nezd-i Sa’ide vâsıl

Kabladı rûy-ı Sa’idi hamret
Bakdı vechine Emin pür-hayret

Hâli bilmezdi nasıl ide beyân
Hayret ü ye’s değildi pinhân

Çün Emin gördü Sa’idi me’yûs
Ana itdirmedi bir şey mahsûs

O gice geçdi sabah oldu hemin
Gitdi nüzhet-gâh-ı ‘Azrâya Emin

Gördü ‘Azrâyı mükedder mahzûn
Döküyor eşk-i te’sir-i pür-hûn

Emin yanına on arkadaş aldı ve hemen yola çıktı. /

Engel dinlemeyerek atlarını sürdüler ve Said’in huzuruna geldiler. /

Said’in yüzü kıpkırmızı oldu, onun yüzüne bakan Emin şaşırdı. /

Hem hayretteydi hem ümitsizdi durumu nasıl anlatacağını bilemedi. /
Emin Said’i böyle ümitsiz görünce ona bir şey belli etmemeye çalıştı./

O gece geçti, sabah oldu, Emin sabahleyin Azra’nın Azra’nın temiz ve seçkin huzuruna gitti. /

Azra’yı gözlerinden aşkının etkisiyle kanlı yaşlar döktüğünü ve çok üzgün olduğunu gördü.

Hâl-i ‘Azrâdan Emin itdi su’âl
Anlaşıldı cereyân-ı ahvâl

Nerde sordu emir-i mevkuuf
Göre ânın ide sa’yin masrûf

İtdi ‘Azrâya metânet ızhâr
Didi temkini bırakma zinhâr

Gül gibi gonce-dehânın açma
Nükhet-i rânını halka saçma

Olma nergis gibi mest ü hayrân
Tarzına olmaya herkes nekrân

Eyleme sünbül-i geysûyu dırâz
Dökmeye dest-i hevâyı gammâz

Nice pend eyledi ‘Azrâya Emin
Ayrılub didi Hüdâ ola mu’in

Emin, Azra’nın durumunu sordu ve meydana gerçekler anlaşıldı./

Vâmık’ı kurtarmanın yolunu tespit için emirin (Vâmık) nerede tutuklu olduğunu sordu. /

Azra’ya biraz moral verdi ve: “Temkini sakın elden bırakma.” dedi. /

Gonca güle benzeyen dudaklarını sakın açma ve ağzının kokusunu kimseye hissettirme. /

Söz götürücülerin istek eli uzanmasın diye saçını sümbüle benzeyen perçemini açma. /

Emin buna benzer öğütleri Azra’ya verdikten ve onu Allah’a emanet ettikten sonra oradan ayrıldı.

Gizli geldi der-i zindâna kadar
İtdi derbâna hemân ‘atf-ı nazar

Kardaşı oğlu imiş yoksa Beşir
Şeklini on sene itmiş tağyir

Ansızın gördü Beşiri derhâl
Ne gezersin didi ey nûr-ı hayâl

Gerçi gördüm seni oldum şâdân
Sen niçün böyle durursun me’yûs

‘Emmisin gördü telâş ile Beşir
İtdi vaz’iyyeti gaayet te’sir

İnfi’âl bütün oldu zâ’il
Eşkinin zabtı değildi kaabil

Eyledi hürmet ile destini bûs
Didi eyvâh bu baht-ı menhûs

Gizlice zindanın kapısına kadar geldi, zindancıyla karşılaştı. / Meğer Beşir kardeşinin (gurbette olan oğluymuş. Aradan geçen on yıl onu biraz değiştirmiş. /

Beşir’i görünce :”Ey hayalimin ışığı, ne geziyorsun burada? /

Seni gördüm ve mutlu oldum. Sen niçin böyle ümitsiz durursun?” dedi./

Beşir, amcasını böyle telaşlı görünce durumun ciddiyetini anladı./

Birden tavrı değişti. Artık gözyaşlarını tutması imkânsızdı. /

(Emin’in) elini hürmetle öptü ve kötü bahtından şikâyetçi oldu.

Beni vaktiyle perişân itdi
Hasret ü ye’s ile nâlân itdi

Kendi hâlimde olurken giryân
Olmuşam Vâmıka hayfâ derbân

Vatanımdan olalı dûr ü cüdâ
Eyledüm işte bu câyı me’vâ

Hidmet itmekdür işim Burhâna
Eririm mum gibi yana yana

Çıkmışam gurbete on yıl ezeli
O zaman tıfl idi Vâmık güzeli

Ânide böyle kader itdi esir
Oldu derbân-ı ûl’ül-emr-i Beşir

Hasb-ı hâl itdi benimle bir dem
Ânı fehm itdim efendi-zâdem

Beni bir zamanlar perişan etti. Hasret ve ümitsizlikle inletti. / Kendi halime ağladığım yetmezmiş gibi şimdi de Vâmık’a zindan bekçisi oldum. /

Vatanımdan uzak ve ayrı kaldım, burayı kendime mesken edindim. /

İşim Burhan’a yardım etmek olduğundan mum gibi yana yana eriyorum. /

On yıl önce ben gurbete çıkarken güzel Vâmık henüz bir çocuktu./

Kader ben Beşir’i zindan bekçisi yaptı. /

Bir ara benimle sohbet ettiğinde onun efendimin oğlu olduğunun farkına vardım.

Bendesi olduğumu ‘arz itdim
Şeref-i hidmete böyle yetdim

İtmiyor âna nasihat te’sir
Kâr-gir olmadı hayfâ tedbir

Gel firâr eyleyelim didim ana
Görmedi nefse o hâli revâ

Ânı tahlise eğer varsa emel
Cebr ü kuvvet bu işi eyler hâl

Virdi bu hâlet Emine hayret
Eyledi nezd-i Sa’ide ‘avdet

Didi ey lutf ü sadaakat kânı
Sende yok zerrece bir noksânı

Haber aldım cereyân-ı hâli
Görmedüm mekr ü fitenden hâli

Kölesi olduğumu söyledim. Ona hizmet şerefine böyle ulaştım. /

Ona (Vâmık’a) nasihat kâr etmiyor ne yazık ki alınan tedbirler yetersiz kaldı. /

Ona: “Gel, kaçalım!” dedim, bu teklif onun nefsine ağır geldi. / Eğer onu kurtarmak istiyorsanız ona zor kullanmanız gerekir. /

Bu duruma Emin çok şaşırdı, dönüp Said’in yanına geldi. /

Dedi ki: “Ey iyilik ve bağlılık madeni senin bu işlerde herhangi bir kusurun yoktur. /

Durumu iyice anladım ki ortada kötülük ve fitneden başka bir şey yok.

Maslahat ister isen bula salâh
Muğber olma idelüm biz ıslâh

Görmese şiddet eğer ehl-i fesâd
Birisi emrine olmaz münkad

Anlar iğfâl idiyor Burhânı
Biz nasıl eyleriz iskât anı

Eyledim cümle-i hâli tahkik
Lâzım erbâb-ı nifaakı tazyik

‘Âkıbet-bin olan eşhâs-ı güzin
Şirret erbâbına olur mu mu’in

Cümlesi itdiğüne nâdim olur
Yine her emrine hâdim olur

Pek suhûletle olur hall-i merâm
Maslahat böyle olur hall-i encâm

Kurtulmak için bir çözüm arıyorsan darılma ama bu çözümü biz buluruz. /

Fitne çıkaranlar fitnelerinin karşılığında şiddet görmeseler onlar bir daha emrinin altına giremezler. /

Onlar (fitneciler) Burhan’ı baştan çıkarıyor, biz onu (Burhan’ı) hiç ortadan kaldırır mıyız. /
Durumu gözden geçirdim. fitnecilere biraz zor kullanmak gerekiyor. /

Sonucu gören seçkin kişiler kötülük sahiplerine hiç yardımcı olur mu? /

Hepsi ettiğine pişman olur ve yine hepsi senin emrinde olur. /

İşler yumuşak davranılarak çözülür, sonuca ancak böyle ulaşılır.

Bence yok başkaca bir fikr-i musib
Ger efendim de iderse tensib

Bu kelâmı işidüb zât-ı Sa’id
İtdi re’y-i Emini te’yid

Didi Vâmık dilerüm ola halâs
Bir zarar olmaya tâ maksad-ı has

Başka yok mes’eleyi halle gümân
Görelüm n’eyleyecek devr ü zaman

Yine sa’y eyle ki ey zât-ı Emin
Bir suhûletle ola hayra karin

Gördü hep kavl-i Sa’idi makbûl
Pek kolaydı didi maksûda vusûl

Turmayub eyledi ahz-ı ruhsat
Rüfekaası ile itdi ‘avdet

Efendim de kabul ederse bence daha doğru bir düşünce yok. /

Said Bey bu sözleri duydu ve Emin'in bu sözlerini onayladı. /

Dedi ki: " Dilerim Vâmık kurtulur, ne ona ne niyetimize bir zarar gelir. /

Bu sorunu çözmenin başka yolu yoktur. Bakalım zaman bize neler gösterecek. /

Ey Emin çalışmana öyle bir özen göster ki doğru bir sonuca ulaşalım." /

(Emin) Said'in sözlerini doğru buldu. Bu yolla sonuca ulaşmak daha kolaydı. /

Orada daha fazla duramadı, arkadaşlarıyla geri döndü

Nezd-i Hüsnâya dönüb geldi Emin
Didi her hâlini pür-ye’s-i hazin

Oldu müstağraak-ı hiddet Hüsnâ
Şir-i nire gibi gösterdi edâ

Kızarub ‘ârız-ı âli pür-tâb
İtdi nezzârını pür-sûz ü harâb

Girdi bir şekl-i mehibe der-hâl
Görse korkardı ânı Rüstem-i Zâl

Kuvveti kudretine gaalib idi
Herkesin hayretini câlib idi

Zen değildi o dilir-i meydân
Tavrına cümle bahâdır hayrân

Emridüb zât-ı Emine Hüsnâ
Didi ey merd-i gayûr ü dânâ

Emin çıkıp Hüsna’nın yanına geldi ve bu acıklı durumu üzülerek Hüsna’ya anlattı./

Hüsna çok kızdı, bu haliyle dişi bir aslana benziyordu. / Yanakları kızardı, etrafını yıkacak ve yakacak gibi etrafına baktı. / Hemen heybetlendi, onu bu haliyle gören Zaloğlu Rüstem bile ondan korkardı. /

Kuvveti kudretinden üstündü, bu durum herkesi şaşırtıyordu. /

Adeta bir kız değil bir yiğitti. Onun bu tavırlarına büyük kahramanlar bile hayrandı. /

Hüsna, Emin’e hitap etti ve dedi ki : ” Ey gayretli ve bilgili insan…

Cümle ‘urbânımızı it ihzâr
Vâmıkın hâlini eyle ihtâr

Ânı tahlise şitâbân olalım
Cümlemiz yoluna kurbân olalım

Gönderildi bütün etrâfa haber
Geldi binlerce süvâri yer yer

Oldular hâl-i melâle âgâh
‘Azm-i râh itdi umûmu nâ-gâh

O süvâri ile toldu sahrâ
Pişvâ oldu cenâb-ı Hüsnâ

Gitdiler turmayarak rûz ü leyâl
Galat olmaz disem bâd-misâl

O kadar ancak olur sür’at-i seyr
İtse ta’kıyb o lâşe- mezâyid-i tayr

Bütün askerlerimizi hazırla, Vâmık’ın durumunu onlara anlat. /Onu kurtarmaya çalışalım, hepimiz onun yoluna kurban olalım. /

Her tarafa haberler gönderildi ve binlerce süvari bu çağrıya uyarak toplandı. /

Hepsi bu acı durumun önemini kavradığından aceleyle yola çıkıp bir araya geldiler. /

Bütün çöl süvarilerle doldu ve Hüsna Hanım onların başına geçti. /

Gece gündüz durmadan yol aldılar. Onların bu gidişini rüzgâra benzetmek yanlış olmaz.

Bir mahâl oldu nümâyân meşhûd
Turdu Hüsnâ didi ey şanlu cürûd

Soralım şimdi Emine efsûs
Görünen yerde mi Vâmık mahbûs

Anlaşılsun orada ise emir
İdelim âna göre bir tedbir

İtdiler pir-i vefâ-dâra su’âl
Budur işte didi o cây-ı melâl

Emre âmâde idi cümle süvâr
Didi Hüsnâ idelüm burada karar

Bi-sebeb itmeyelüm ceng ü cidâl
Matlabı eyleyelüm istihsâl

Cümleye lâzım olan maksad-ı hâs
Ola tâ Vâmık-ı dil-beste halâs

Emin’e üzülerek soralım: Acaba Vâmık bilinen bir yerde mi tutukludur? /

Emir’in orada olup olmadığını anlayalım da ona göre hareket edelim./

O yaşlı dosta sordular ve ondan sözünü ettiğiniz yer burasıdır cevabını aldılar. /

Bütün atlılar hareket etmeye hazırdı. Hüsna, (şimdilik) : “Bu durumda biraz bekleyelim. /

Nedensiz yere savaşmaktansa sonuca ulaşmaya bakalım.” dedi. / Herkesin asıl amacı kendi ve gönlü bağlı Vâmık’ı kurtarmaktı.

Bi-zarâr kurtaralım ânı nihân
Sonra ‘urbân ile gelsün Burhân

‘Avn-i Hakk’la biz oluruz gaalib
Kalur elbetde o gürûh hâ’ib

İdelüm vakt-i seher şehre hücûm
Olmaya hasma bu hâlet ma’lûm

Anlar ahvâle bütün gafil iken
Vâmıkı kurtaralum mahbesden

Böyle hâsıl olur elbet de merâm/elbetde
Eylesün sonra bütün halk kıyâm

Vâmıkı elde idince aslâ
İtmeyüz ceng ü cidâlden pervâ

Bu karâr üzre idildi ârâm
Nim-i şeb eyleyeler ‘azm-i merâm

Önce Vâmık’ı zarar görmeden zindandan kurtaralım sonra da sıra Burhan ve askerlerine gelsin. /

Allah’ın izniyle biz kazanırız ve o kuru kalabalık karşımızda elbette darmadağın olur. /

Tan yeri ağarınca şehre hücum edelim (ama) düşman bundan ha-

berdar olmasın. / Onlar bir şeylerden habersizken Vâmık’ı hapisten kurtaralım. /

Biz ancak bu şekilde başarılı olabiliriz. Sonra da kim ayağa kalkarsa kalksın (bizim için önemi yok). /

Vâmık’ı kurtardıktan sonra çarpışmaktan, savaşmaktan korkmayız. /

Yarı gece hareket etmek üzere karara varıp dinlenmeye çekildiler.

İrdi hengâm-ı gurûba hurşid
Toğdı her bir kişide şevk-ı ümid

Dembedem kabladı âfaakı zâlâm
Aldı gaafilleri kâbûs-ı nevâm

Zâhir oldu yerde gökde kasvet
Ehl-i hâlâta göründü fırsat

Açdı merdâna dehânın Hüsnâ
Didi ey pir-i hakaayık-ı binâ/ pîr-i hakâyık-bînâ

Ya’ni ey zât-ı Emin-i haslet
Bize reh-berlik idersün elbet

Gidelüm toğruca zindâna hemân
Kimseyi itmeyelüm hâle ‘ıyân

Ola Vâmık bu hatardan azâd
Dil-i virânemiz olsun âbâd

Güneşin doğmasıyla (sanki) her insanda bir ümit ışığı doğdu. /

Giderek ufukları karanlıklar kapladı. Gafiller sanki bir kâbus uykusundaydılar. /

Yeri göğü kasvet kapladı ve kötülere fırsat doğdu. /

Hüsna yiğitlere hitaben şunları söyledi: “Ey geçeğin erleri, /

Yani ey en iyi özelliklere sahip olan Emin bize yol göster. /

Doğruca zindana gidelim ve bu gidişimizi herkesten gizleyelim. /

Vâmık bu sıkıntıdan kurtulsun, biz de bu harap halimizden kurtulalım./

Emr-i Hüsnâyı Emin itdi kabûl
Didi her kâr biter olma melûl

Rev-i râh oldu yine cümle süvâr
İtdiler şehr-i civanda karar

Girdi on atlu ile şehre Emin
Der-i zindâna gelüb gördü hemin

Girdi Hüsnâ da berâber şehre
Uğradı mâni’ olanı kahre

Orada hâzır idi merd-i şir
Anlayub hâli sevindi o dilir

Girdiler mahbese şâd ü hurrem
Gördüler Vâmıkı pür-hüzn ü elem

Gördü çün anları Vâmık fi’l-hâl
Bilmedi hâherini itdi su’âl

Emin, Hüsna’nın teklifini kabul etti ve:”Üzülme her iş hallolur.” dedi. /

Bütün atlılar yola çıktı ve Civan şehrine geldi. /

Emin on atlı ile şehre girdi ve zindanın kapısına geldi. /

Hüsna da şehre girdi kendilerine mani olacakları ortadan kaldırdı. /

Orada aslan gibi biri vardı ve onların şehre gelmesine çok sevindi. /

Hapse mutlu olarak girdiler ve Vâmık’ı elemler ve kederler içinde gördüler. /

Vâmık onları böyle kalabalık görünce kızkardeşini tanımadı ve neler olup bittiğini sordu.

Dehenin açdı cenâb-ı Hüsnâ
H’âher-i keder-didi bu merdûfa

Beni sevk eyledi hükm-i tâli’
Yürü tâ olmaya fırsat zayi’

Çıkalum hâric-i şehre ey mir
Yapalum her ne gerekse tedbir

Söze âğâz iderek Vâmık-ı zâr
Didi lâyık mı bize ‘âr-ı firâr

Yakışur mu husemâdan kaçalum
Şeref ü şöhrete rahne açalum

Açdı merdâne dehânın Hüsnâ
Kim kaçar didi ‘adûdan hâşâ

Cümle ‘urbân ü ’aşâir ey mir
Şehri sarmuş ser ü pâ bi-taksir

Hüsna – o kederli kızkardeş – ağzını açtı ve şöyle konuştu: /

“Beni talihim buralara getirdi. Fırsatı kaçırmadan burayı terk edelim./

Ey beyim, hemen şehrin dışına çıkalım ve alınması gereken tedbirleri alalım.” dedi. /

Ağlayan Vâmık söze girdi ve: “Bize kaçmak yakışmaz.” /

Düşmanlardan kaçmak, şerefimizi lekelemek bize yakışır mı? dedi. /

Hüsna, erkekçe konuştu ve :”Düşmandan kimse kaçmaz. /

Bütün aşiretlerimiz ve askerlerimiz şehri kuşatmış durumdadır.” dedi.

Gidelüm biz dahi ârâm idelüm
Ne ise emrinüz itmâm idelüm

Vâmıka virdi meserret bu sühan
Oldu âzâde-ser kayd ü mihen

Cümlesi çıkdı habsden nâ-gâh
Çünki Beşir gösterdi anlara râh

Evvelâ şûb-ı hâric-i şehre bi-şer/vezin uymuyor
Gördü yârânını Vâmık yek-ser

Gösterüb cümlesi hüsn-i rağbet
İtdi anlar dahi ‘arz-ı hürmet

Oturub sübha kadar hep yârân
Çün şafak sökdü ‘ıyân oldu cihân

Ansızın duydu bu hâli Burhân
Gördü atlu ile tolmuş yaban

Gidelim biz de biraz dinlenelim, (sonra da) verilen emirleri yerine getirelim. /

Bu söz Vâmık’ı çok sevindirdi ve tüm dertlerinden kurtardı. /

Hepsi derhal hapishaneyi terk etti, Beşir de onlara yol gösteriyordu. /

Bir engelle karşılaşmadan şehrin dışına çıktılar, Vâmık orada arkadaşlarıyla karşılaştı. /

Hepsi Vâmık’a gereken rağbeti ve ellerinden gelen hürmeti gösterdiler. /

Bütün arkadaşlar sabaha kadar oturdular ve nihayet gökyüzü ağardı. /

Derken bu hali Burhan da haber aldı. Şehir dışının atlılarla dolduğunu gördü.

Eyledi Vâmık Emini irsâl
Turmayub Sa’ide geldi der-hâl

Didi ey mir-i kerem-kâr-ı sehâ
Sende vardur bilürem ‘ahde vefâ

Mirimiz hamd ola çün oldu halâs
Eyleyüb zâtına ‘arz-ı ihlâs

Va’dine sâ’ib isen ey dânâ
İdelüm kardaşın oğlunu irzâ

Tâ zuhûr itmeye bu fitne fesâd
Belki göstermeye Burhan’da ‘inâd

Çün Sa’id anladı encâmı hemân
Çağırub eyledi Burhâna beyân

Sanki tennûr gibi açdı dehân
Oldu etrâfa şerer-baş/pâş sühan

Vâmık Emin’i saldı. Emin de Said Bey’in yanına geldi. /

“ Ey cömert insan, senin sözüne sadık olduğunu bilirim. /

Şükür ki beyimiz kurtuldu. Onun adına sana bağlılığımızı bildirmeye geldim. /

Ey bilgin kişi eğer sözünde duruyorsan kardeşinin oğlunu razı edelim. /

Fitne fesat çıkmasın. Belki Burhan da inadından vaz geçer.” dedi. /

Said durumu anlar anlamaz Burhan’ı çağırarak ona durumu anlattı.

Didi kabil mi verem ‘Azrâyı
Vâmıka anlaturım da’vâyı

Nice cehd itdi ise zât-ı Sa’id
Gitdi hiddetle o Burhân-ı ‘anid

Anlayub mes’eleyi yine Emin
Vâmıka geldi haber virdi hemin

Bu tarafdan Burhan dahi ol dem
Topladı başına birkaç âdem

Cümlesi lâf ile itdi teşci’
Eyledi fitne fesâdı tasri’

Memleket hâricine çıkdı hemân
İtdi yârân ile ‘azm-i meydân

Bir gadeb başladılar cevlâna
Didiler çıksun igit meydâna/ igit: yiğit meydana çıksın dediler.

Burhan: “Benim Azra’dan vazgeçmem mümkün müdür? Ben o Vâmık’a haddini bildiririm.” dedi. /

Said Bey onun üstüne gittiyse de Burhan inat etti ve öfkeyle orayı terk etti. /

Emin durumun (ciddiyetini) anladı ve Vâmık’a haber verdi. /

Burhan da bir taraftan başına birkaç adam topladı. /

Hepsi sözleriyle Burhan’ı destekledi ve fitne fesadı arttırdı. /

(Burhan) hemen şehrin dışına çıktı, arkadaşlarıyla beraber meydana doğru yürüdü. /

Öfkeyle meydanda dönmeye ve savaşmak için meydan okumaya başladılar.

İşidüb lâf ü güzâfı Vâmık
Cümle yârânı çağırdı artık

Didi ey merd-i dilirân-ı zamân
‘Avn-i Hakk yâverimizdir her an

Kalmadı bizde kabâhat ammâ
Câna kast itmedüniz siz aslâ

Gösterin bir hüner-i bi-emsâl
Tâ esir ola beş on er her hâl

Hep gören hâli iderlerse firâr
Karşumızda idemez kimse karâr

İtdiler Vâmıkın emrin ısğâ
Sürdü meydâna bir er bi-pervâ

O tarafdan dahi geldi bir er
Gösterüb birbirine nice hüner

Bu boş lafları duyan Vâmık, arkadaşlarını topladı. /

“Ey zamanımızın yürekli yiğitleri, Allah her an yardımcımızdır. /

Bizim hiç suçumuz yoktur. Kimsenin canına şimdiye kadar kast etmedik. /

Bize görülmemiş bir hüner gösterin ki buna beş on kişi esir olsun. /

Bizim bu durumumuzu(kararlılığımızı) görenler firar ederse karşımızda kimse duramaz.” dedi. /

Hepsi Vâmık’ın bu sözlerine kulak verdiler. İçlerinden biri atını meydana sürdü. /

Karşı taraftan da bir savaşçı geldi ve birbirlerine ustalıklarını göstermeye başladılar. /

‘Âkıbet düşdü refik-i Burhan
Çün esir aldı ânı atlu hemân

Bir bir ardınca on dâne dilir
Vâmıkın nezdine hep geldi esir

Kalmadı hiç rukebâda cür’et
Geldi Burhâna bu def’â gayret

Çıkdı meydâna didi şimdi bana
Gelsün o mir-i şecâ’at-peymâ

Bende ânı iderüm şimdi esir
O da görsün ne imiş ceng-i dilir

İstedi at süre Vâmık ilerü
Ânı Hüsnâ komadı çekdi girü

Didi ey ahi-yi gazanfer haslet
Lutf idüb h’âherine vir ruhsat

Sonunda Burhan’ın adamı düştü ve Vâmık’ın atlısı onu esir aldı. /

Birbiri ardınca on yürekli kişi Vâmık’a esir oldu. /

Hiçbir atlıda cesaret kalmadı. Bu kez sıra Burhan’a geldi. /

Meydana çıktı ve: “O yiğit beyiniz karşıma çıksın. /

Ben de onu esir edeyim, yürekli bir savaşın nasıl olduğunu ona göstereyim. “ dedi. /

Vâmık meydana atılmak istediyse de Hüsna ona engel oldu. /

Ey savaşçı ruhu taşıyan kardeşim, benim (senin yerine) savaşmama izin ver.” dedi. /

Dişisi var mıdır aslâ şirin
Gösterem haddini ben ol mirin

Bin niyazla ânı itdi irzâ
Sahneye çıkdı o şirân-edâ

Tâ ki Burhâna gelüb karşu hemân
Nâ-gehân istedi andan meydân

Dehenin açdı o Burhân-ı vakuur
Didi nerde o emir-i mağrûr

Ne ise anlatayım âna merâm
Virelüm keşmekeş-i hâle merâm

Geldi âğâze cenâb-ı Hüsnâ
Didi göster hünerin şimdi bana

Vâmıkın kardaşıyım ey Burhân
İtmişüz böylece ‘ahd ü peymân

Aslanın dişisi olmaz. (Bırak) ben o beye haddini bildireyim. /

Durumu anlattı, ricalarıyla erkek kardeşini razı etti ve o şirin huylu güzel savaş meydanına çıktı. /

Burhan’la karşılaştıklarında ansızın ona meydan okudu. /

Burhan ağırbaşlı bir tonda konuşarak: “O gururlu bey şimdi nerededir? /

Meramım neyse ona anlatayım da bu karışık hale son verelim.” dedi./

Hüsna Hanım konuşmaya başladı: “Bana şimdi hünerini göster. /

Vâmık’ın kardeşiyim ey Burhan, biz böylece söz vermiş, yemin etmişiz.” dedi. /

Ger bana gaalib olursan der-hâl
Mutlaka def’ olacak ceng ü cidâl

İdecek cümle süvâri ric’at
Böyledür işte karâr ü niyet

Çün bu şartı işidünce Burhân
Bir gadeb ile ‘arz-ı cevlân

İtdi bir çeşm ile tiğ-i berin
Virdi bi havf âna Hüsnâ kalkan

Bir kılınc saldı yine kuvvet ile
Sürdü kalkan ilerü geyret ile

‘Ünf ile seyfini urdu Burhân
Virdi Hüsnâ kılıncın karşu hemân

Kılınc oldu iki pâre der-hâl
Sürdü Hüsnâ atını bi-ihmâl

Eğer beni yenersen bu kavga gerçekten bitecek. /

Bütün atlılarımız geri çekilecek. Bizim karar ve amacımız budur. /

Burhan bu şartı duyunca (atıyla meydanda) oynaşmaya başladı. /

Bir an rakibini süzdükten sonra ansızın kılıcını savurdu (ama) Hüsna onu kalkanıyla korkusuzca karşıladı. /

Kılıcıyla yeniden saldırdıysa da bu saldırıyı da Hüsna kalkanıyla karşıladı. /

Burhan öfkeyle kılıcını savurdu. Hüsna bu kez saldırıyı kılıçla önledi./

Kılıç o anda ikiye bölündü. Hüsna hemen atını onun üzerine sürdü.

Kuşağından dutarak Burhânı
Vâmıka aldı getürdi ânı

Hâl-i Burhânı gören yârânı
Kaçdılar terk iderek meydânı

Yine Burhâna cenâb-ı Vâmık
Hürmet itdi nice şâna lâyık

On kişi emrine itdi ifrâz
Eylesünler dâim âna i’râz/dâ’im

Yalnız eylemeye tâ ki firâr
Dikkat itsün âna on dâne süvâr

Mâni’ olunca aradan zâil/zâ’il
Kalmadı matlabına bir hâsıl

Eyledi yine Emini irsâl
‘Azm idüb nezd-i Sa’ide der-hâl

Burhan’ı kuşağından yakalayarak Vâmık’a getirdi. /

Burhan’ın durumunu gören arkadaşları meydanı terk ettiler. /

Vâmık, Burhan’aşanına layık bir saygı gösterdi. /

Onun emrini yerine getirmeleri için ona on hizmetçi görevlendirdi. /

Kaçmasın diye de yanına atlı on muhafız verdi. /

Aradan engeller kalkınca (Vâmık) artık muradına ermişti. Yine durumu Said Bey’e anlatmak için Emin’i Said Bey’in yanına gönderdi.

Didi ey mir-i veliyy-i ni’met
Vâmık eyler sana ‘arz-ı hürmet

Olmasun didi bu hâle mahzûn
İderüm ben ‘Azrâyı memnûn

Cümlesi şâd döner memlekete
İrişür her biri mekremete

Emrine beste bütün lutf ü ‘atâ
Kerem it ‘ahdini eyle icrâ

İşidüb bu sözü çün zât-ı Sa’id
Vâmıka rağbetin itdi tecdid

Taleb-i vaaki’i itdi tervic
İtdi ‘Azrâyı Vâmıka tezvic

Eyledi ‘izz ü haşemle irsâl
Vâmıka erdi o mâh-rûy-ı cemâl

Dedi: “Ey nimetin kaynağı beyim, Vâmık sana saygılarını gönderiyor./

(Yeğeninin düştüğü) bu hâle üzülmesin, ben Azra’yı memnun ederim. /

Hepsi memlekete sevinçle döner ve her biri ayrı bir cömertlikle karşılaşır. /

Bütün hediyeler emrine bağlıdır. Verdiği her sözü yerine getirir. /

Bunları duyan Said Bey. Vâmık’a rağbetini yeniden gösterdi. /

Yapılan talebi makbul buldu ve Azra’yı Vâmık’a nikâhladı. /

İzzet ve gösterişiyle o ay yüzlü güzel, Vâmık’a erişmiş oldu.

Döndüler cümlesi şâd ü handân
Geldi me’vâlarına hep yârân

Gitdi yerlü yerine ehl-i veğâ
Hacle-gâhına irüşdi ‘Azrâ

Ânı indürdi cenâb-ı Hüsnâ
Girdi şekl-i zene gösterdi likaa

Çün anı eyledi ‘Azrâ Tahsin
Bu kadar didi olur ‘azm-i metin

İtdiler o iki duhter rahat
Geldi bu def’â Burhâna nevbet

Vâmık itdi âna hürmet-i vâfir
Hiç göstermedi şekl-i sâir

Bunca eltâfı görünce Burhân
Eyledi ‘arz-ı nedâmet o an

Didi itdin beni ey mir mahcûb
Bu kadar ancak olur tıynet-i hûb

Hepsi ana yurtlarına sevinçle döndüler./ Savaşanlar evlerine döndü. 'Azrâ ise sevgilisine kavuştu. /

Onu atından Hüsna indirdi.. Sonra da erkek elbisesini çıkararak ona kadın kimliğiyle göründü. /

'Azrâ onu takdir etti ve:”Sağlam bir azim ancak bu kadar olur.”dedi./

O iki kadın dinlenmeye çekildi. Bu sefer sıra Burhan’a geldi. /

Vâmık ona çok hürmet etti. Başka da (onu incitecek) bir söz söylemedi. /

Bunca iyi muameleyi gören Burhan çok utandı. /

Dedi ki:”Beyim beni çok utandırdın, bir insanda güzel bir huy bu kadar olabilir.”

Bunca ikrâm yeter ey Vâmık
Şimdi bildüm sana ‘Azrâ lâyık

Bu sözü Vâmık işitdi der-hâl
Ey birâder didi gösterme melâl

H’âherimdir beni tahlis iden er
Sana da eyledi ibrâz-ı hüner

Lutf idüb ider isen ânı kabûl
Vireyim ben sana tek olma melûl

Çün bu ihsânı işitdi Burhân
İtdi ta’zim ile ‘arz-ı şükrân

Emr-i tevzici irüb pâyâne
Virdi Hüsnâyı hemen Burhâna

Kurulub işte o dem sûr-ı sürûr
Herkesi itdi bu hâlet mesrûr

İki üftâde murâda yetdi
Kıssa-i Vâmık ü ‘Azrâ bitdi

Ey Vâmık bu kadar cömertlik yeter, şimdi anladım ki 'Azrâ sana layıktır./

Vâmık bu sözü işitir işitmez:”ey kardeşim sakın üzülme /

Beni kurtaran insan kız kardeşimdir. O da hünerini bu şekilde sana gösterdi. /

Kabul edersen onu sana vereyim ki sen üzülmeyesin.”dedi. /

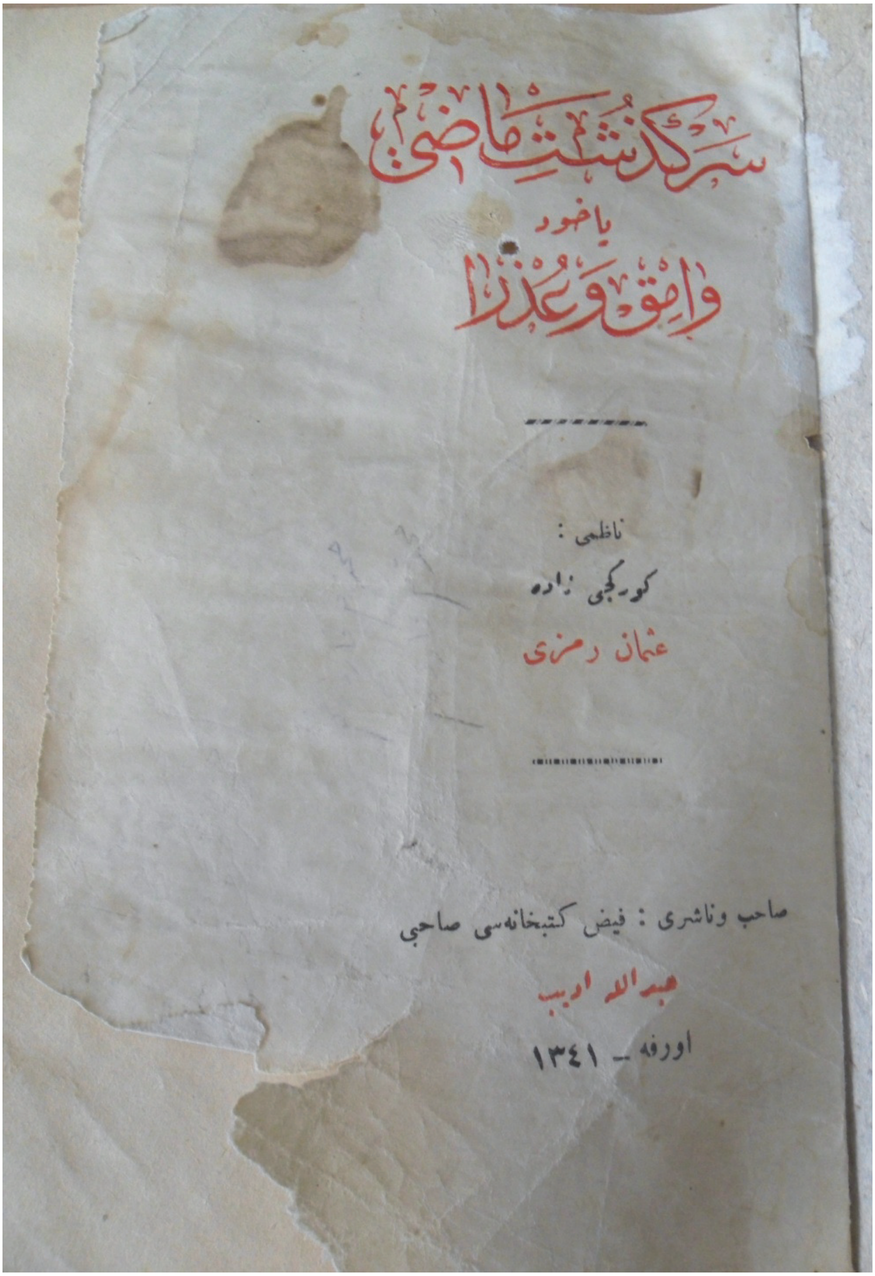
Burhan bu ikramı duyunca saygıyla teşekkür etti. /

(Vâmık) evlenme emrini verdi, Burhan’a Hüsna’yı takdim etti.

İşte o an sevinçli bir düğün kuruldu ve bu durum herkesi mutlu etti./

İki düşkün aşık muradına erdi ve Vâmık u "Azrâ hikâyesi sona erdi.

FOTOĞRAFLAR

سرگذشت ماضی

یاخود

وامق و عذرا

ناظمی :

کورکجی زاده

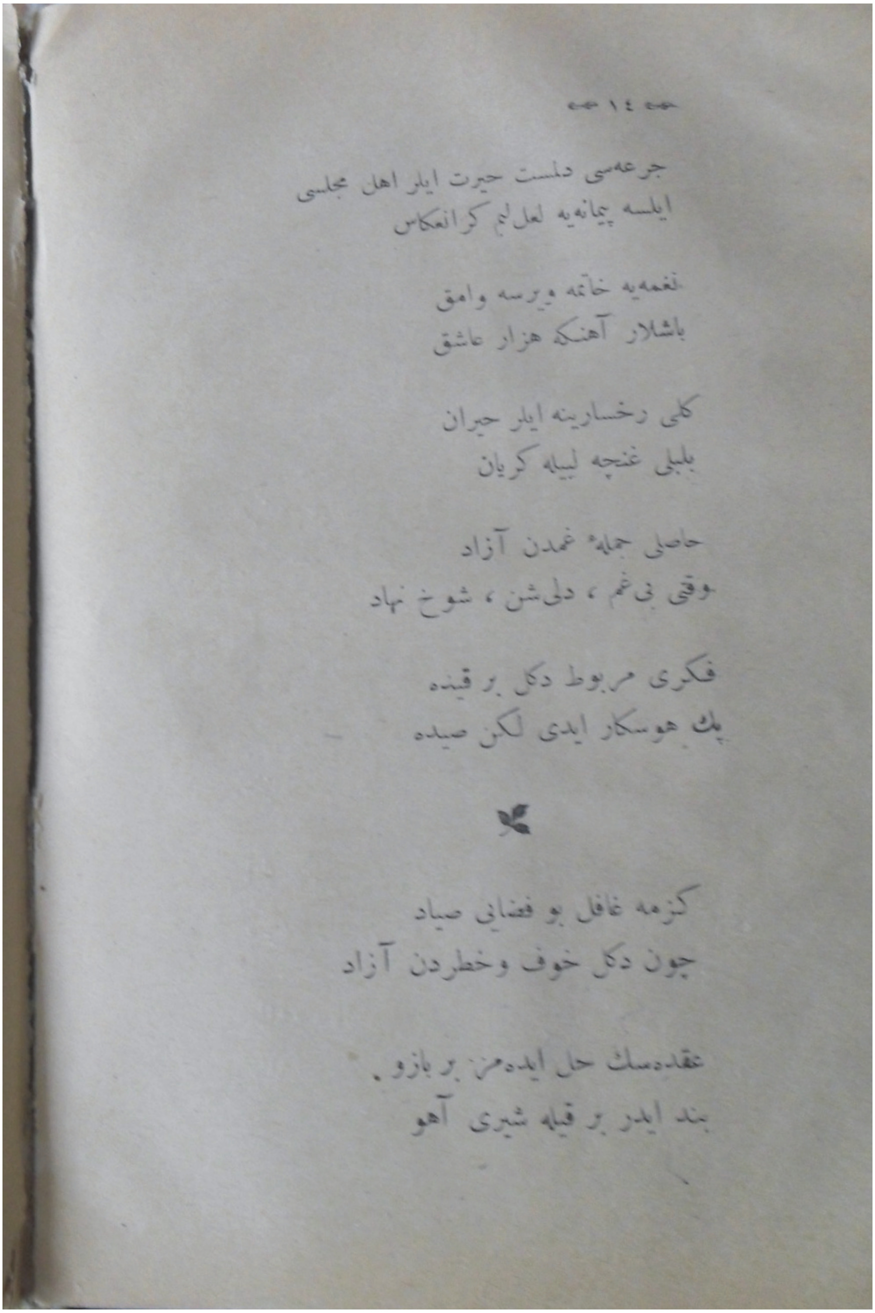
عثمان رمزی

صاحب وناشری : فیض کتبخانه‌سی صاحبی

عبدالله ادیب

اورفه ـ ۱۳۴۱

Vammık-ı Azrâ

— ١٤ —

جرعه‌سی دلمست حیرت ایلر اهل مجلسی
ایلسه پیمانه‌یه لعل لبی کر انعکاس

نغمه‌یه خاتمه ویرسه وامق
باشلار آهنکه هزار عاشق

کلی رخسارینه ایلر حیران
بلبلی غنچه لبیله کریان

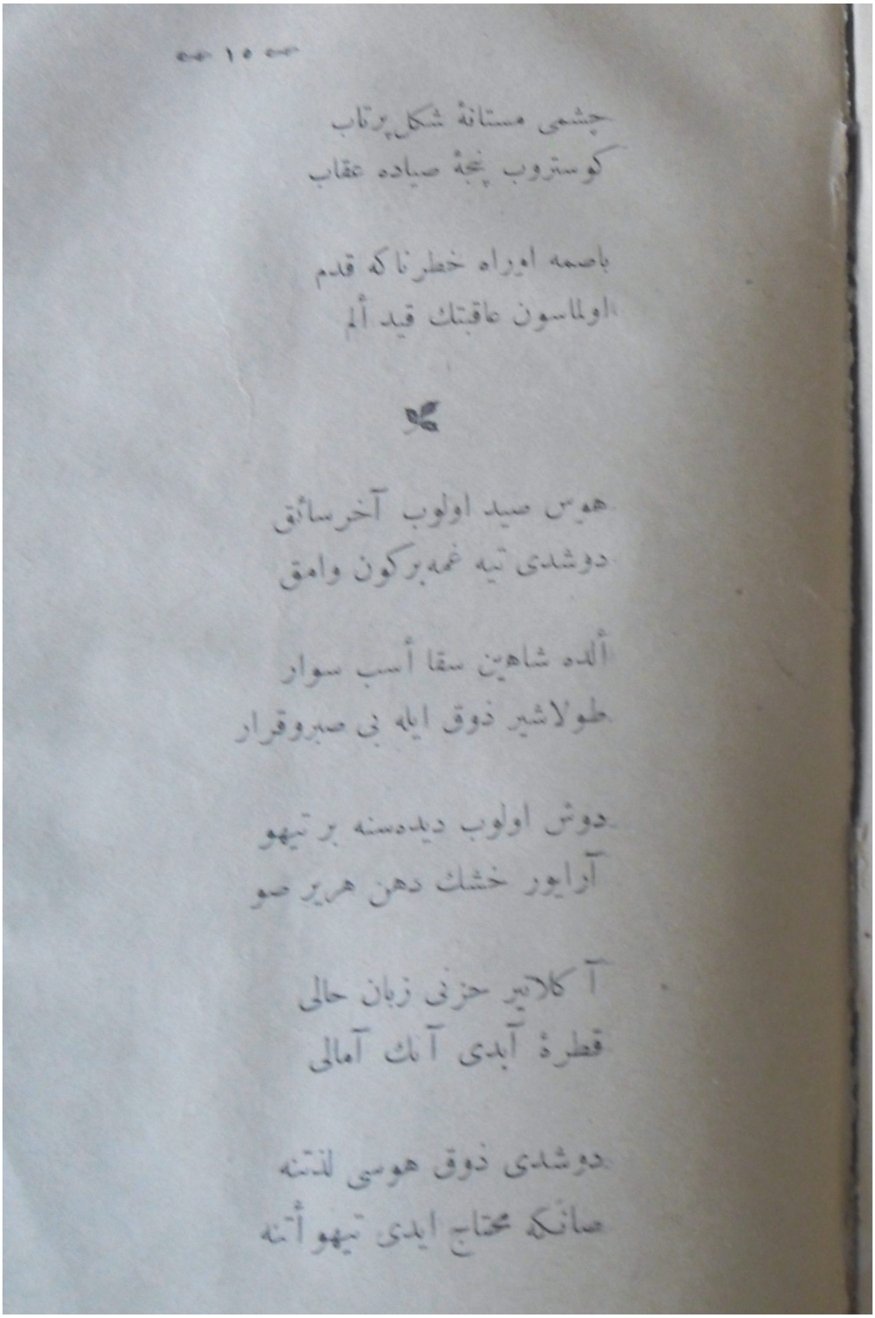
حاصلی جمله‌ء غمدن آزاد
وقتی بی‌غم ، دلی‌شن ، شوخ نهاد

فکری مربوط دکل بر قیده
پك هوسکار ایدی لکن صیده

کزمه غافل بو فضانی صیاد
چون دکل خوف وخطردن آزاد

عقده‌سك حل ایده‌مز بر بازو
بند ایدر بر قیله شیری آهو

Vammık-ı 'Azrâ (Sayfa: 14)

— ١٥ —

چشمی مستانهٔ شکل پرتاب
کوستروب پنجهٔ صیاده عقاب

باصمه او راه خطرناکه قدم
اولماسون عاقبتك قید ألم

هوس صید اولوب آخر سائق
دوشدی تیه غمه بر کون وامق

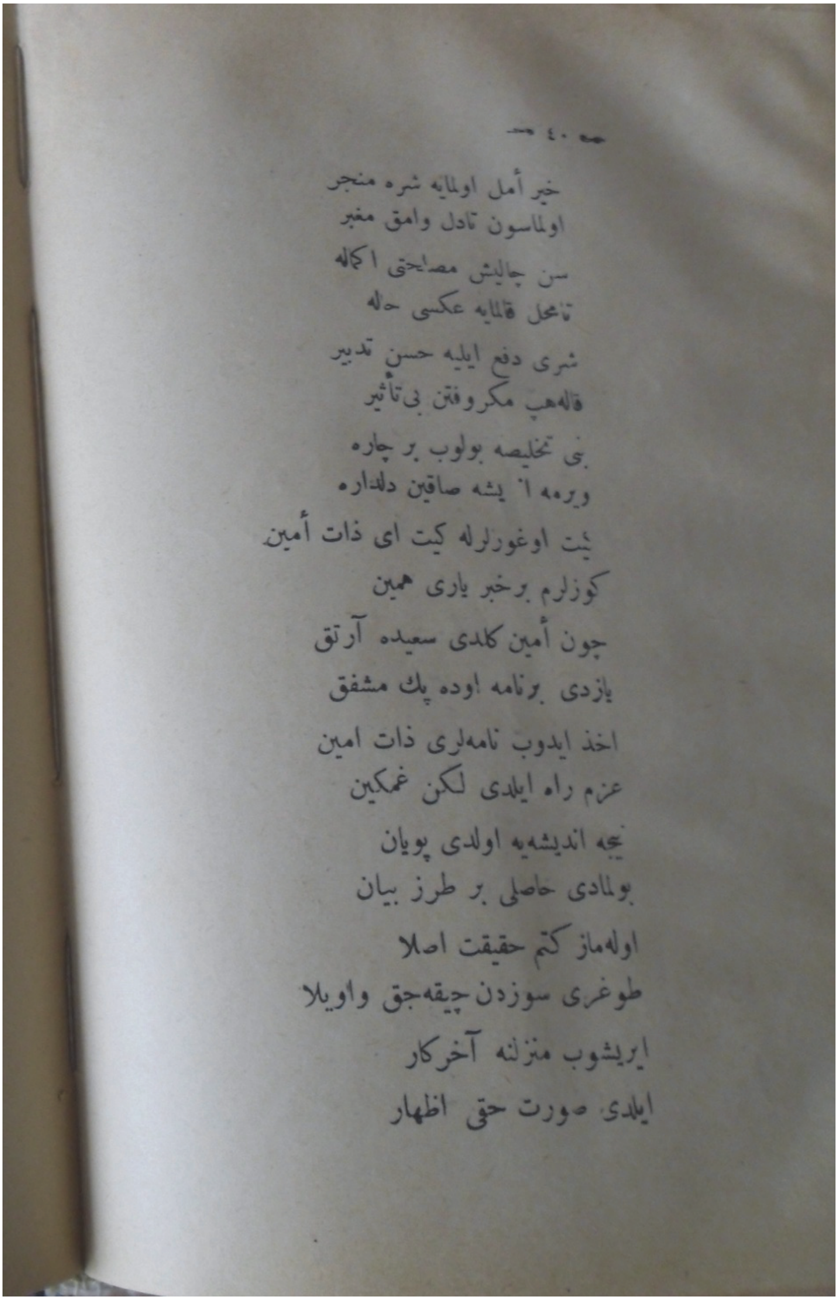
ألده شاهین سقا أسب سوار
طولاشیر ذوق ایله بی صبروقرار

دوش اولوب دیده‌سنه بر تیهو
آرایور خشك دهن هر یر صو

آ کلایر حزنی زبان حالی
قطرهٔ آبدی آنك آمالی

دوشدی ذوق هوسی لذتنه
صانکه محتاج ایدی تیهو أتنه

Vammık-ı 'Azrâ (Sayfa: 15)

— ٤٠ —

خیر أمل اولمایه شره منجر
اولماسون تادل وامق مغبر

سن چالیش مصلحتی اکماله
تامحل قالمایه عکسی حاله

شری دفع ایلیه حسن تدبیر
قالهپ مکروفتن بی تأثیر

بی تخلیصه بولوب بر چاره
ویرمه اﮔیشه صاقین دلداره

یت اوغورلرله کیت ای ذات أمین
کوزلرم برخبر یاری همین

چون أمین کلدی سعیده آرتق
یازدی برنامه اوده پك مشفق

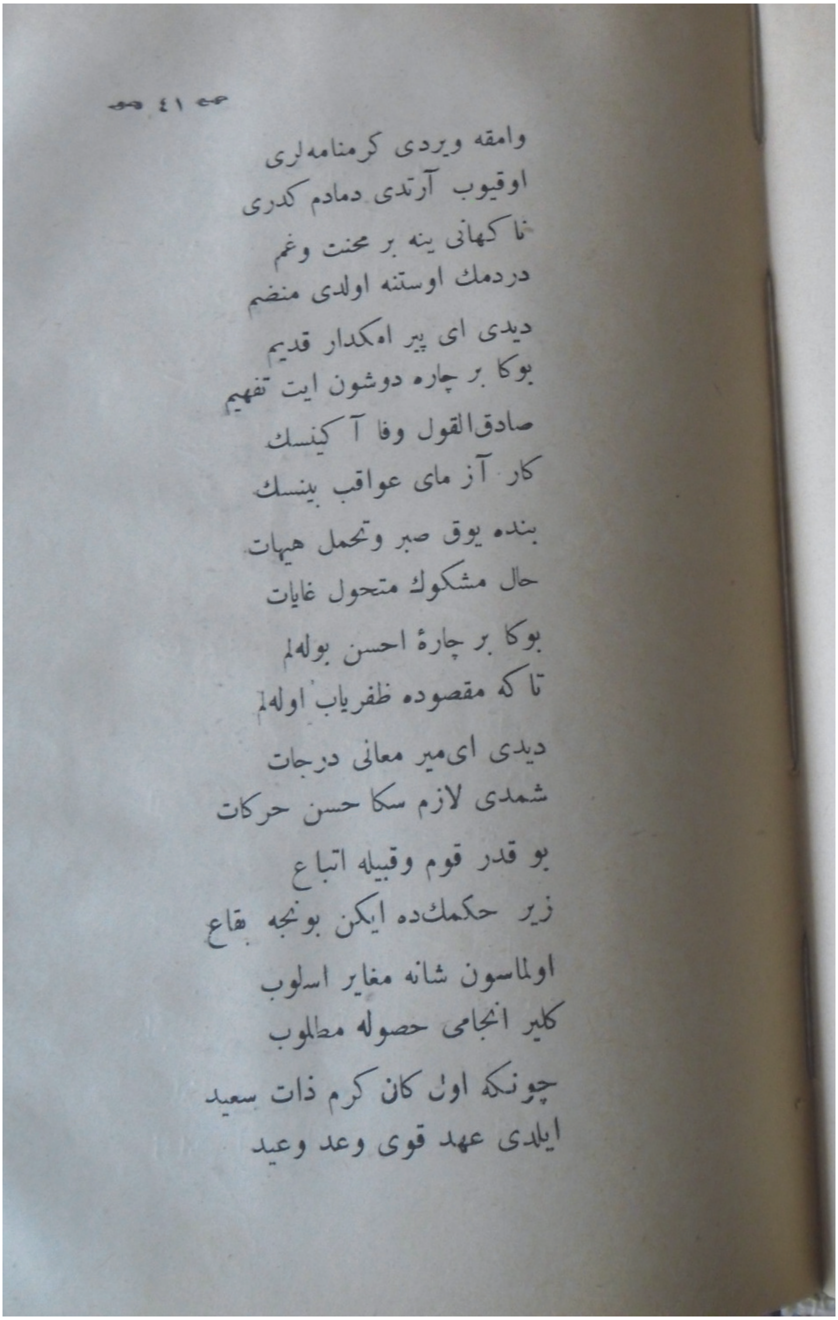
اخذ ایدوب نامه‌لری ذات امین
عزم راه ایلدی لکن غمکین

نیجه اندیشه‌یه اولدی پویان
بولمادی حاصلی بر طرز بیان

اوله‌ماز کتم حقیقت اصلا
طوغری سوزدن چیقه‌جق واویلا

ایریشوب منزلنه آخرکار
ایلدی صورت حق اظهار

Vammık-ı 'Azrâ (Sayfa: 40)

﴿ ٤١ ﴾

وامقه ویردی کرمنامه‌لری
اوقیوب آرتدی دمادم کدری

تا کهانی ینه بر محنت وغم
دردمك اوستنه اولدی منضم

دیدی ای پیر امکدار قدیم
بوکا بر چاره دوشون ایت تفهیم

صادق‌القول وفا آکینسك
کار آزمای عواقب بینسك

بنده یوق صبر وتحمل هیهات
حال مشکوك متحول غایات

بوکا بر چارهٔ احسن بوله‌لم
تا که مقصوده ظفریاب اوله‌لم

دیدی ای‌میر معانی درجات
شمدی لازم سکا حسن حرکات

بو قدر قوم وقبیله اتباع
زیر حکمك‌ده ایکن بونجه بقاع

اولماسون شانه مغایر اسلوب
کلیر انجامی حصوله مطلوب

چونکه اول کان کرم ذات سعید
ایلدی عهد قوی وعد وعید

Vammık-ı 'Azrâ (Sayfa: 41)

نیجه بیك حالات اولور مشهود روز و شب بڭا
شاهد آمالم اولمز آه بر کون رونمون

دامن آرامی چاك ایتدی دست انتظار
سوزن تدبیره کلمز رشتهٔ اقبال دون

دوندورر أشیانی بیك حالاته فیض روزکار
حال نحسم سعده دوندورمز هوای بی‌سکون

آه واویلاده کچ دورانه تأثیر ایلمز
هیچ بر قوتله دونمز حاصلی عکس شئون

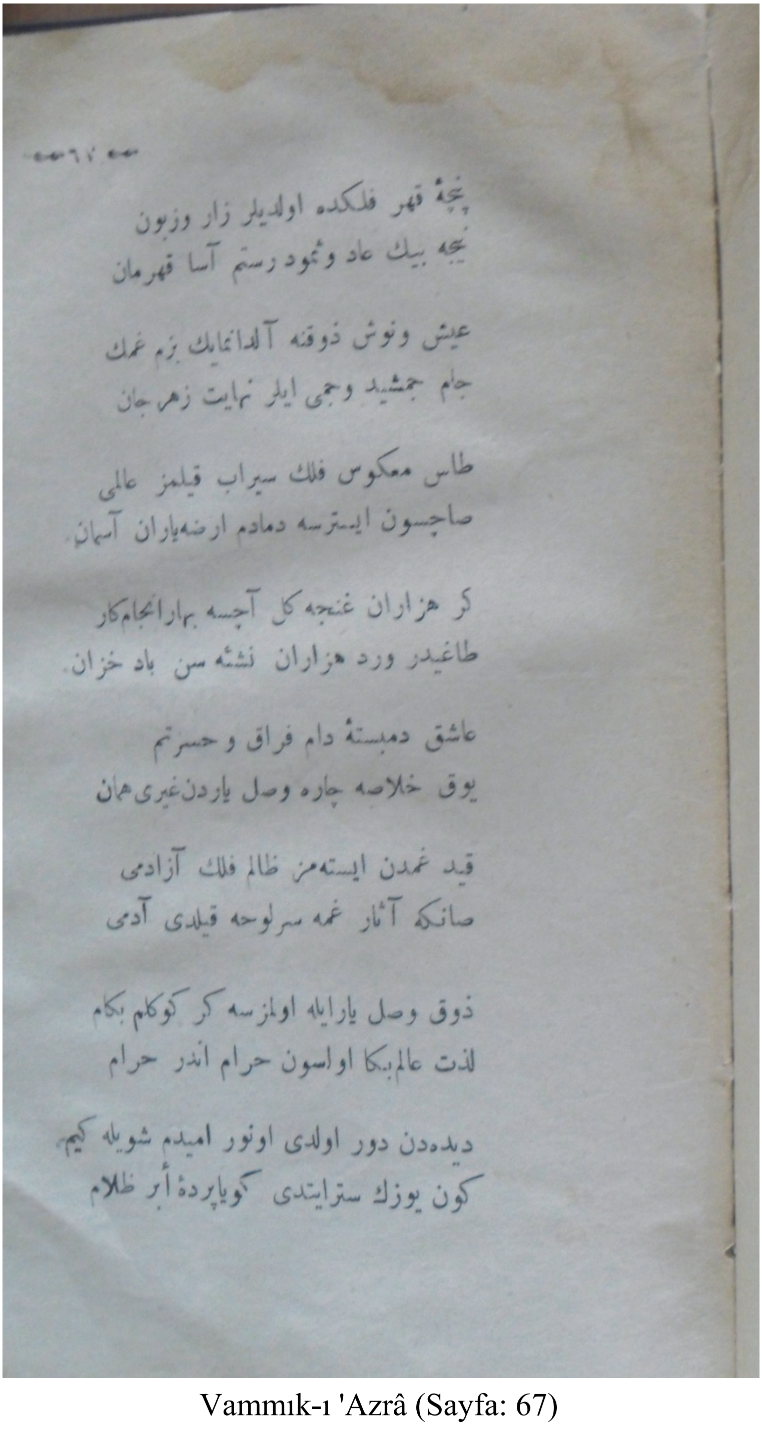
چکدیکم احوالی تعریف ایلمك ممکن دکل
فکر اندیشه‌م پریشاندر کوکل زار وزبون

خصم جانمدر فلك ایستر همان بر بادمی
بنده قید یاددن ایستر میم آزادمی

اویله معکوس أمل کیم کردش چرخ جهان
دمبدم اولمقده دور انحطاطه اقتران

اولمادی بر کمسه مانع روزکارك سیرینه
آخر اولدی بر هوا حکم سلیمان زمان

Vammık-ı 'Azrâ (Sayfa: 66)

—٦٢—

پنجۀ قهر فلکده اولدیلر زار وزبون
نیجه بیك عاد وثمود رستم آسا قهرمان

عیش ونوش ذوقنه آلدانمایك بزم غمك
جام جمشید وجمی ایلر نهایت زهر جان

طاس معکوس فلك سیراب قیلمز عالمی
صاچسون ایسترسه دمادم ارضه باران آسمان

کر هزاران غنچه کل آچسه بهار انجام کار
طاغیدر ورد هزاران نشئه سن باد خزان

عاشق دمبستۀ دام فراق وحسرتم
یوق خلاصه چاره وصل یاردن غیری همان

قید غمدن ایسته‌مز ظالم فلك آزادمی
صانکه آثار غمه سرلوحه قیلدی آدمی

ذوق وصل یار ایله اولمزسه کر کوکلم بکام
لذت عالم بکا اولسون حرام اندر حرام

دیده‌دن دور اولدی اونور امیدم شویله کیم
کون یوزك ستر ایتدی کویا پردۀ ابر ظلام

Vammık-ı 'Azrâ (Sayfa: 67)